

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Irena Bezljaj

Iskanje sreče v sodobnih partnerskih razmerjih

Magistrsko delo

Ljubljana, 2012

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Irena Bezlaj

Mentorica: red. prof. dr. Tanja Rener

Iskanje sreče v sodobnih partnerskih razmerjih

Magistrsko delo

Ljubljana, 2012

Zahvala

Hvala dr. prof. Tanji Rener za spodbudo, strokovno usmerjanje in odpiranje novih pogledov.

Hvala družini za dolgoletno brezpogojno podporo na vseh ravneh in za to, da ste vedno verjeli vame.

Hvala Cosminu za inspirativne pogovore in za možnost, da sem lahko partnersko srečo doživljala na lastni koži v vseh njenih odtenkih in intenzivnosti.

Hvala prijateljem za potrpljenje, ko sem bila odsotna ter za vse pogovore in podporo.

Hvala vsem intervjuvancem za sodelovanje, za iskrene in bogate odgovore, brez katerih ta raziskava ne bi bila mogoča.

“You will never be happy if you continue to search for what happiness consists of. You will never live if you are looking for the meaning of life.”

— Albert Camus

Iskanje sreče v sodobnih partnerskih razmerjih

(povzetek)

V magistrski nalogi, ki je razdeljena na teoretični in empirični del, razmišljamo in preučujemo srečno partnersko razmerje oziroma koncept sreče ter povezanost tega s sodobnimi intimnimi partnerskimi razmerji. Najprej opišemo širši družbeno-zgodovinski kontekst od tradicionalne do moderne družbe, ki je vplival na razvoj in sodobno razumevanje intimnega partnerstva ter na to, da se je začelo sploh razmišljati in posvečati osebni sreči v vsakdanjem življenju posameznika. Ob tem nas zanima tudi vpliv procesa detradicionalizacije, sekularizacije in individualizacije, razvoj etike ter vpliv potrošne kulture na vsakdanje partnersko življenje in zadovoljstvo. Nato predstavimo izbor teorije na področju sociologije, študij sreče in partnerskih razmerij ter s pomočjo razmišljanj in dognanj nekaterih pomembnih akademikov in raziskovalcev opredelimo pojem sreče, partnerskega razmerja in njegove evolucije od tradicionalnega preko romantičnega do čistega razmerja, vloge spolnosti in užitka, razvoj in vpliv etike ter iluzije in trpljenje v sodobnem partnerskem razmerju.

V empirično raziskovalnem delu teoretske definicije osvetlimo z zornega kota intimnih partnerskih razmerij ter predstavimo pregled nekaterih že opravljenih raziskav in ugotovitev na področjih srečnega partnerskega razmerja v povezavi z različnimi spremenljivkami. Tako teoretične opredelitve kot dosednji izsledki raziskav nam zatem služijo kot osnova za metodološki načrt za izvedbo empiričnega raziskovanja in interpretacije podatkov, ki temelji na kvalitativni empirični raziskavi v obliki polstrukturiranih intervjujev, ki smo jih izvedli s šestintridesetimi intervjuvanci. Analiza in interpretacija je osredotočena okrog različnih tem in dejavnikov (partnerska sreča in užitek, varnost, nadzor, avtonomija, egalitarnost, odprta komunikacija, pripadnost, smisel, aktivnost in intenzivnost doživljanje) ter dveh glavnih raziskovalnih vprašanj: Kako posameznik/-ca dojema in opredeljuje srečno partnersko razmerje? ter Ali sodobno partnersko razmerje temelji na sreči? Sprašujemo se torej, kakšno in kolikšno vlogo ima sreča v sodobnem partnerskem razmerju ter kako jo lahko vrednotimo v kontekstu dolgoročnosti, intenzivnosti in vseobsežnosti ter ali se njeno pojmovanje in doživljanje razlikuje med spoloma. Analizo in interpretacijo podatkov zaključimo z omejitvami in predlogi za nadaljnje raziskovanje.

Ključne besede: sreča, intimno razmerje, pozna modernost, individualizacija

In Pursuit of Happiness in Contemporary Intimate Relationships

(summary)

In the thesis which is divided into theoretical and empirical work we are researching concepts of happiness in connection with the modern intimate relationships. First, we describe a broader socio-historical context from traditional to modern society, which has influenced the development and understanding of modern intimate relationships and enabled the discussion and acknowledgement of everyday personal happiness. We are also interested in the impact of detraditionalization, secularization and individualization, development of ethics and the impact of consumer culture on everyday life and happiness in intimate relationships. Then we present a selection of theory in the field of sociology, happiness studies and intimate relationships. Through the reflection and thoughts of some important academics and researchers we define the notion of happiness, intimate relationships (and its evolution from traditional through romantic to pure relationships), the role of sexuality and pleasure, the development and impact of ethics, illusion and suffering in the modern intimate relationships.

Empirical research highlights theoretical definitions in the perspective of intimate relationships and presents an overview of research already carried out and the findings about intimate relationships in relation to different variables. Both theoretical definitions as previous findings serve us as the basis for the methodological plan for the implementation of empirical research and interpretation of data acquired with qualitative method using semi-structured interviews with thirty-six interviewees. Analysis and interpretation is focused around different themes and factors (partner happiness and enjoyment, security, control, autonomy, equality, open communication, relatedness, purpose, activity and intensity of the experience) and two major research questions: How do individuals perceive and define a happy relationship? and Are modern and relationship based on happiness? We ask, therefore, what and how strong is the role of happiness in the modern relationship and how it can be valued in the ubiquitous and long-term context and whether its conception and perception differs between the sexes. We conclude the analysis and interpretation of data with presenting the limitations and suggestions for further research.

Key words: happiness, intimate relationship, late modernity, individualization

KAZALO

1	UVOD	8
2	TEORETIČNI DEL	10
2.1	OD TRADICIONALNE DO MODERNE DRUŽBE	10
2.1.1	Tradicionalna družba	11
2.1.2	Moderna družba	13
2.1.3	Etika sreče in evolucija svobodne izbire	17
2.2	SODOBNA PARADIGMA SREČE IN LJUBEZNI	23
2.2.1	Kaj je sreča?	27
2.2.2	Zgodovinske preobrazbe ljubezni in potenciali osrečevanja	35
2.2.3	Individualizacija in sreča	40
2.2.4	Sreča: od pravice do prisile	43
2.2.5	Trg sreče	45
2.3	SREČA V DVOJE	50
2.3.1	Čisto razmerje in sreča	55
2.3.2	Spolnost in sreča	58
2.3.3	Iluzije sreče	60
2.3.4	Nesreča v dvoje in njen smisel	63
3	EMPIRIČNO RAZISKOVALNI DEL	68
3.1	GLAVNI CILJI RAZISKOVANJA	69
3.2	PREGLED OPRAVLJENIH RAZISKAV	70
3.2.1	Sreča in intimno partnerstvo	70
3.2.2	Družbeni dejavniki in sreča	71
3.2.3	Spol in sreča	71
3.2.4	Osebni dejavniki in sreča	72
3.2.5	Stabilnost in sreča	73
3.3	RAZISKOVALNI VPRAŠANJI IN METODOLOŠKI PRISTOP	74
3.3.1	Raziskovalna metoda	74
3.3.2	Raziskovalni model	76
3.3.3	Raziskovalno vprašanje 1: Kako posameznik/-ca dojema in	77

	opredeljuje srečno partnersko razmerje?	
3.3.4	Raziskovalno vprašanje 2: Ali sodobno partnersko razmerje temelji na sreči?	78
3.4	ANALIZA IN INTERPRETACIJA INTERVJUJEV	78
3.4.1	Kaj je srečno partnersko razmerje?	78
3.4.2	Dejavniki srečnega partnerskega razmerja	83
3.4.3	Sreča in zadovoljujoča spolnost	86
3.4.4	Način in viri spoznanja o partnerski sreči	89
3.4.5	Percepcija idealnega partnerja	92
3.4.6	Zakaj so nekateri srečnejši?	94
3.4.7	Srečnost: stvar truda ali sreče?	99
3.4.8	Harmonično vs. razburljivo partnerstvo	101
3.4.9	Vir nesreče v partnerskih razmerjih	104
3.4.10	Potrpeti ali ne?	106
3.4.11	Stremljenje za vedno večjo srečo	112
3.4.12	Z Michelangelovim učinkom do srečnega partnerstva	114
3.5	ZAKLJUČKI RAZISKOVANJA	118
3.5.1	Kako posameznik/-ca dojema in opredeljuje srečno partnersko razmerje?	118
3.5.2	Ali sodobno partnersko razmerje temelji na sreči?	120
3.6	OMEJITVE IN PRILOŽNOSTI ZA NADALJNJE RAZISKOVANJE	122
4	SKLEP	124
5	LITERATURA	126
	Priloga A: Vprašalnik polstrukturiranega intervjuja	132
	Priloga B: Transkripti intervjujev	133

1 UVOD

V sodobnem svetu sociokulturnih sprememb, v svetu, v katerem se, vsaj na zahodu, zavoljo detradicionalizacije, sekularizacije in individualizacije, osvobajamo pritiskov materialnega preživetja in tradicionalne vrhovne avtoritete, smo vse svobodnejši, da sami določamo potek svojega vsakdanjega življenja in smisel svojega bivanja. Osebna sreča postaja vse pomembnejši vidik vsakdanjega življenja in glede tega obstaja visoka stopnja konsenza: vsi bi radi bili srečni. To je postala nekakšna temeljna resnica, na katero smo pristali (Ahmed 2007). Sreča je postala malodane življenjski cilj, s čimer sovpada tudi vzpon študij o sreči, po drugi strani pa smo priča izbruhu depresije in tesnobe (Žižek v Illouz 2010, 140). Zdi se, da nas sreča hkrati vodi in bega, motivira in preganja ter s svojo vseprisotnostjo in nujnostjo tako zaposluje kot utesnjuje.

Ker so intimni partnerski odnosi tako pomemben del našega vsakdanjega življenja, tudi sami ne uidejo diktatu srečnosti in samorealizacije. Skozi življenje namreč ne stopamo kot izolirani individuumi, čeprav radi govorimo o individualizaciji in avtonomiji, temveč v medosebnih odnosih, ki bistveno vplivajo na kvaliteto naših življenj. V družbi pozne moderne je osebna sfera vse pomembnejša in partnerski odnosi most do občutka vključenosti, povezanosti, razumljenosti, varnosti in smisla, hkrati pa notranje razčlenjeni in polni inherentnih bojov med konkurenčnimi vrednotnimi sistemi in vizijami srečnega življenja: tako osebnega kot partnerskega. Človek v takšni kaotični družbi tveganja hrepeni po smislu, povezanosti in srečnosti, ki pa je kljub svoji vseprisotnosti zavita v tančico skrivnosti.

Toda, kako se nam lahko tako vsakdanji pojem, tako obče doživljano čustvo, ki igra ključno vlogo v sodobnih čistih partnerskih razmerjih, izmika? Kaj je pravzaprav sreča in kaj je srečno partnersko razmerje? Poenostavljeno rečeno bi lahko rekli, da je ljubezen sreča, ki jo želimo drugemu. Toda sreča in ljubezen se ne gibljeta le v zasebni sferi, temveč vstopata tudi v polje etike s svojo politično zahtevo po sreči za vsakega. Vsak človek, ne glede na družbene in biološke okoliščine, je upravičen do kakovostnega življenja in čim večje sreče. Ta ni več le osebni privilegij, temveč postaja pravica do kakovostnega in polnega življenja.

Sami smo se do opredelitve sreče in definicije njenih ključnih sestavnih delov ter vloge in pomembnosti v sodobnih razmerjih dokopali v pogovoru z mladimi, ki se s temi aktualnimi težavami in vprašanji srečujejo iz dneva v dan v lastnih partnerskih razmerjih. Na presečišču

ljubezni in sreče se tako začne naše raziskovanje. Partnerska razmerja so se v vrtincu kulturno-zgodovinskih sprememb preoblikovala, s tem pa tudi vloga sreče v njih. Kakšna je torej vloga sreče v sodobnih partnerskih razmerjih in kako pomembna je za njihovo stabilnost, se bomo spraševali tudi sami in se poskušali do odgovorov dokopati s pomočjo intervjujev s posamezniki obeh spolov.

Težko je soditi o tem, ali smo danes kaj srečnejši v partnerskih razmerjih kot nekoč, lahko pa se trudimo partnersko srečo razumeti, opredeliti in jo kritično ovrednotiti. Naš namen se bo torej približati vsakdanjemu življenju posameznikov ter rekonstruirati in razumeti njihova pojmovanja srečnega partnerskega razmerja in njihovo umeščenost v širši družbeni in teoretski okvir. Radi bi odprli raziskovalno in teoretično polje v kontekstu družbenih sprememb, preverili relevantne teoretične koncepte in ideje ter identificirali morebitne nove vzorce in trende družbenega življenja pozne moderne, kot se kristalizirajo skozi partnerstva. Pri tem se bomo dotaknili tudi koncepta čistega razmerja (Giddens 2000), ki se ohranja ravno na principu vzajemnega zadovoljstva med partnerjema, nas pa bo zanimalo, ali odgovori intervjuvancev s tem sovpadajo.

Pri preučevanju sreče se bomo srečevali tudi z določenimi kontradikcijami, o katerih govorijo nekateri akademiki družboslovci. Foucault tako opozarja, da posameznik ob novih osvoboditvah išče nove oblike nadzora in dominacije (Foucault 2000 b), Campbell in Bruckner kot najznačilnejšo potezo sodobne družbe izpostavljata njeno nenasitnost (Campbell 2001; Bruckner 2004), Veenhoven pa govori o tem, da je zaradi odsotnosti jasnih pravil sodobni posameznik vse bolj zbežan in srečo določa po principu relativne primerjalne deprivacije (Veenhoven 1995), torej v primerjanju z drugimi. Kar pa se morda sreči postavlja še najbolj po robu, je tradicija zahodne kulture, ki preferira trpljenje in mazohizem nasproti harmoničnemu in srečnemu vsakdanjemu življenju (Rougemont 1999, 12). Ali resnično iščemo srečo ali nemara intenzivnost užitka in izogibanje dolgčasu, čeprav za ceno nezadovoljstva in trpljenja? Ali je torej vsakdanje stremljenje za srečo ključni element partnerskega razmerja, njegov pogoj in temelj, ki ob odsotnosti bistveno zamaje ravnotežje razmerja in njegov obstoj?

2 TEORETIČNI DEL

V teoretičnem delu magistrske naloge bomo zgoščeno predstavili izbor teorije na področju sociologije, študij sreče in partnerskih razmerij, ki nam bo služila kot osnova za empirično raziskovanje v nadaljevanju. Opredelili bomo temeljne koncepte in pojme ter predstavili poglede nekaterih pomembnih akademikov in raziskovalcev. Sprva bomo opredelili zgodovinsko-družbene premike kot okvir, v katerega bomo lahko v nadaljevanju umestili ključne pojme, jih razumeli in čim bolj natančno opredelili. Postopoma bomo teoretske definicije konkretizirali in umestili v kontekst intimnih partnerskih razmerij in predstavili raziskave in ugotovitve, ki so že osvetlile področje našega zanimanja in raziskovanja. Prvenstveno nas bo torej zanimal koncept sreče ter povezanost tega z intimnimi partnerskimi razmerji.

2.1 OD TRADICIONALNE DO MODERNE DRUŽBE

Sodobna intimna partnerska razmerja, v katerih se sreča in zadovoljstvo manifestirata na različne načine, bomo preučevali v okviru zgodovinsko-kulturnih sprememb, ki so od svoje tradicionalne oblike preko prevlade romantične ideologije ter vse do sodobnih »do it yourself« partnerstev, kot jih imenuje Gergen (Gergen 1991), bistveno vplivale na razvoj, vsebino in percepcijo sodobnih partnerskih razmerij.

V tradicionalni družbi, ki je temeljila na veri o božanskem stvarjenju sveta, je bila človekova svoboda v tem, da je izbral dobro nasproti slabemu. Pri svojih življenjskih odločitvah ni imel povsem proste izbire, saj je bilo jasno in nedvoumno določeno, kaj dobro sploh je in to je bilo potrebno potem tudi izbrati. Tradicionalno družbo je nasledilo vodilo racionalnosti, ki je življenje posameznikov urejalo in usmerjalo s pomočjo logičnih in univerzalnih etičnih pravil. Svoboda posameznika je tako ostajala okrnjena, zamenjala se je zgolj avtoriteta, ki je definirala, kaj je prav in kaj ne. Še vedno je bilo potrebno izbrati tisto, kar je bilo ovrednoteno kot dobro, zdaj na podlagi merila racionalnosti. Tako se je skozi družbene spremembe ohranjalo nezaupanje v presojo in odgovornost posameznika, da zna in zmore sam ravnati etično. Ker tega zaupanja ni bilo in da ne bi slučajno skrenili s poti, sta bila nadzor in usmerjanje nujna (Bauman 2007).

Posameznik pa se je s prehodom iz tradicionalne v moderno družbo vseeno osvobodil

marsikaterih družbenih spon in si pridobil svobodo do odločanja glede tega, na kakšen način bo živel, kakšne vrednostne okvirje bo sprejel za svoje ter kakšne partnerske odnose bo sooblikoval. Te spremembe so nastopile s procesom individualizacije, ki doseže vrh v modernosti, med reformacijo in sedanostjo (Fromm 1960, 19).

Nekateri sociologi trdijo, da modernosti sledi še postmodernost, drugi pa temu oporekajo, češ da gre zgolj za prehod in potemtakem zgolj za potenciranje značilnosti modernosti in ne za neko povsem drugačno obdobje. Zdi se, da so sociologi, ki zagovarjajo slednje, v manjšini. Predvsem je tu poznano stališče Lyotarda, ki verjame, da naj bi bil postmodernizem nekaj radikalno novega. Zanj naj bi bila značilna odsotnost velikih zgodb (Lyotard 1988; Ule in Ule v Beck, Beck - Gernsheim 2006, 233).

Ulrich Beck, Anthony Giddens, Zygmunt Bauman, S. Lasch pa nasprotno zagovarjajo tezo o prehodu. Giddens prepozna diskontinuiteto modernosti od tradicionalne družbe predvsem v njeni ekstenzivnosti (globalizacija) in intenzivnosti (vriva se v intimno vsakdanje življenje posameznika), Beck pa loči med modernizacijo tradicije (*klasična ali enostavna modernizacija*) in modernizacijo industrijske družbe (*refleksivna modernizacija*) (Švab v Giddens 2000; Beck 2001, 13). Prvo Beck imenuje tudi enostavna modernizacija, ki se zgodi na prelomu iz 19. v 20. stoletje, ko se tradicionalna družba prevesi v industrijsko, drugo pa refleksivna modernizacija, ki napoveduje konec industrijske družbe in vzpon družbe tveganja z novim tržnim individualizmom (Beck 2001).

Ne glede na to, ali zagovarjamo tezo prehoda ali preloma, pa je skupni imenovalec razlikovanja med modernostjo in pozno modernostjo v tem, da so se posamezniki v prvi lahko zanašali na gotovost tradicije in avtoritete, z drugo pa nastopi izguba smisla ter refleksiven in kritičen odnos do tradicije in avtoritete. Kljub temu pa je tudi ta delitev lahko vprašljiva, saj naj ne bi bile tradicije po mnenju nekaterih (T. W. Luke) nikoli sprejete kot nevprašljive resnice, hkrati pa tudi danes izbira ni povsem svobodna, temveč jo v veliki meri določajo pravila, dolžnosti in rutina (Ule in Ule v Beck, Beck - Gernsheim 2006, 229).

2.1.1 Tradicionalna družba

V tradicionalni družbi so bile družbene vezi med pripadniki lokalne skupnosti močne in tesne, saj so jih družili skupni cilji in nameni ter podobne izkušnje in pritiski. Življenje je bilo v veliki meri predvidljivo in standardizirano ter vezano na lokalno okolje in sorodstveno skupino.

Življenjska pot in njeni prehodi so bili predvideni že vnaprej, to pa je zagotavljalo družbeno kontinuiteto in stabilnost (Ule v Ule, Kuhar 2003). V tradicionalni družbi je avtoriteto nosila lokalna skupnost, ki je bila tesno vezana na sorodstveni sistem, hkrati pa je imela bistveno vlogo tudi religija. Družba je namreč neločljivo prepletena z eno religijo, ki je preganjala alternativne religijske razlage in gibanja (Giddens 1991).

Partnerske zveze v tradicionalni družbi so bile za posameznika omejujoče, saj mu niso dovoljevale možnosti izbire, hkrati pa so zagotavljale stabilnost in zaščito (Beck - Gernsheim v Beck, Beck - Gernsheim 2006, 56). Oblika skupnega življenja je bila gospodarska skupnost, ki je vključevala gospodinjstvo celotne hiše (Beck - Gernsheim 2002). Zakonska zveza je bila delovna enota, ki se je sklepala z namenom prenosa denarja in imetja (Bock 2004, 34). V takem okolju razvoj ljubezni, intimnosti in medsebojne privlačnosti ni bil bistvenega pomena, pač pa skupno kulturno, versko in razredno ozadje. Ljudi je povezovala tradicija, zasebnosti, ki bi omogočila razvoj intimnosti, pa skoraj ni bilo (Jamieson 1998, 17). Ni bilo ustreznih pogojev za razvoj ljubezni, ki bi bila osvobodjena zunanjega nadzora (Bernardes 1997, 130). Zakonski odnos je bil podvržen velikim pritiskom in nadzoru, ki naj bi zagotovil, da se izvršuje njegova funkcija zagotavljanja potomstva. Ti mehanizmi zatiranja se začnejo rahljati šele v 20. stoletju (Foucault 2000 a).

Zatiranje in omejevanje pa ni bilo vedno del zahode kulture. Seksualna morala v antiki, ki je zaznamovala obdobje pred krščanstvom in katere vpliv v etiki zahodne družbe odmeva vse do danes, posameznika ni zatirala in omejevala, ampak je ta užival precejšnjo mero svobode¹. Foucault opozarja, da so bile ključne razlike med seksualno moralo antike in krščanstva naslednje: 1/ antika je pripisovala seksu pozitivne pomene, krščanstvo pa ga je povezovalo z zlom in grehom; 2/ krščanstvo je sprejemalo izključno monogamni zakon v funkciji reprodukcije, v antiki pa obojestranska zvestoba ni splošno priznana in sprejeta nujnost; 3/ krščanstvo izključuje odnose med posamezniki istega spola, antika pa ne in odnose med moškimi v stari Grčiji celo povečuje (Foucault 1998). V antiki je bila spolnost nekaj pozitivnega in ni izključevala možnosti homoseksualne in ne-monogamne ljubezni. Spolnost se omejuje z namenom obvladovanja samega sebe in svojih strasti. Tisto, česar stari Grki niso odobraval, je bila nezmernost v smislu pretiravanja z užitki. Zmernost je bila namreč

¹ Tu se je sicer potrebno zavedati, da ko govorimo o svobodnem posamezniku v antiki, se to nanaša na svobodnega posameznika moškega spola, ostale družbene skupine niso bile deležne tovrstne etične in osebne svobode.

razumljena kot pogoj za svobodno delovanje (Foucault 1993).

Kaj takega si v okviru tradicionalne družbe, ki je bila zaznamovana s krščanstvom, skoraj ni moč predstavljati. Krščanstvo uvede oploditev kot edini razlog za spolni odnos, užitek sam po sebi pa je prepovedan in nečist, kar ima drastične posledice za partnerski odnos. Tri glavne temeljne poteze etike zakonskega življenja postanejo: 1. monopolizem, ki prepoveduje spolne odnose izven zakonske zveze; 2. spolni odnosi, ki imajo v zakonski zvezi za cilj oploditev ter 3. izogibanje užitkom (Foucault 1993, 125). V tradicionalni družbi v ospredju torej ni etika, ki bi cenila posameznikovo voljo in sposobnost samostojnega odločanja, temveč usmerjenost v reprodukcijo, ki jo hkrati strogo nadzira.

Erotična ljubezen, ki je bila namenjena le določenim družbenim skupinam, se šele z industrializacijo razširi na ostalo populacijo (Luhman v Featherstone 1999, 5). Erotični užitek je bil tako rezerviran za moške v zunajzakonskih razmerjih in za ženske iz vrst aristokracije, ki jih niso omejevale dolžnosti reprodukcije in opravljanja materinskih del (Giddens 2000, 45).

Razmerje med moškimi in ženskami je bilo vse prej kot enakopravno. Moški so ženske nadzorovali z nasiljem in lastninskimi pravicami nad njimi, hkrati pa so jih varovali pred nasiljem, ki jim je grozilo od zunaj (Giddens 2000, 128). Mož je sprejemal odločitve v imenu celotne družine, žena pa ni bila samostojna pravna oseba in zato ni mogla ne tožiti ne biti tožena (Lyndon Shanley v Kobe, Pribac 2006, 21). Zgolj moški so bili pojmovani kot individuumi, ki so si lahko lastili stvari in osebe ter vstopali v pogodbe. Spolna razlika je bila politična razlika: razlika med svobodo in podrejenostjo (Pateman 1994).

Teh omejujočih tradicionalnih odnosov in vlog se moški osvobodijo ob pričetku modernosti, ženske pa šele od konca 19. stoletja naprej (Beck - Gernsheim v Beck, Beck - Gernsheim 2006, 69).

2.1.2 Moderna družba

Sociologi tradicionalno dojemajo modernost skozi prizmo nastopa kapitalizma, vzpona demokratičnih političnih institucij in individualizma (Illouz 2010, 11). Proces modernizacije nastopi z industrijsko revolucijo, ko začnejo razkrajajoče patriarhalne vzorce izpodrivati procesi individualizacije², ki uvedejo težnjo po emancipaciji žensk³ ter oblikovanju razmerij, ki

² Goody meni, da so tudi zgodnje družbe poznale ljubezen in individualizem (Goody 2003, 221). Poleg tega modernizacija sicer obljublja emancipacijo in moderne institucije, vendar istočasno proizvaja mehanizme

temeljijo na svobodni izbiri (Shoumatoff 1995).

Kot je ugotavljal že Émile Durkheim, so v tradicionalni družbi, ki je slonela na mehanski solidarnosti med podobnimi posamezniki brez razvite individualne zavesti, obstajale močne kolektivne ideje, predstave in zavest. V moderni družbi je organska solidarnost zamenjala mehansko. Zanj so značilni individualizirani posamezniki, ki postajajo zaradi vse večje specializacije in delitve dela vse bolj neodvisni, po drugi strani pa zaradi različnosti vse bolj potrebujejo drug drugega (Kerševan v Durkheim 1992).

Tudi na področju partnerskih razmerij, zakona in družine se na račun kolektivnih predstav vse bolj uveljavljajo individualizirane biografije. Vse pomembnejše postaja vzajemno definiranje in pogajanje glede tega, kakšna naj bi ljubezen med partnerjema sploh bila (Beck - Gernsheim v Beck, Beck - Gernsheim 2006). Poleg tega se v tej hipercivilizaciji, kot jo imenuje Durkheim, poraja anomična in egoistična tendenca. Ljudje se niso več zmožni navezati in so bolj dovzetni tako za negativne kot za pozitivne vplive (Durkheim 1992, 35).

Obdobje zaznamuje doba revolucije, ki se začne leta 1776 v Severni Ameriki in konča z evropsko revolucijo leta 1848, ki pretrese politično in spolno ureditev ter položi temelje modernosti (Bock 2004, 59). Francoska revolucija prinese leta 1792 obvezno civilnopravno sklepanje zakonske zveze in pravico do ločitve. Prekinitev zveze je sicer dovoljena, a se jo skupaj s sklenitvijo ponovne poroke obsoja. Zanj večinoma zaprosijo ženske (Goody 2003). Za razvezo so še vedno potrebni razlogi in šele sredi 60-ih je uveljavljena brezkrivdna razveza, ki revolucionarizira razmišljanje o naravi in trajnosti zakonske zveze (Lyndon Shanley v Kobe, Pribac 2006). Sodobna partnerska razmerja se tako po novem lahko končajo že z subjektivnim nezadovoljstvom enega izmed partnerjev.

Konec 19. stoletja se družina kot gospodarska skupnost precej zmanjša in oblikuje se nov tip jedrne družine, ki postane edini legitimni družinski model. V takšni družini je mož odgovoren za materialno in finančno preskrbljenost, medtem ko žena skrbi za dom in družino. Jedrna družina je pojmovana kot naravna, neizogibna in nevprašljiva ter narekuje primerne in normalne oblike vedenja pri izbiri partnerja in zveze ter glede reprodukcije⁴. Jedrna družina

zatiranja jaza ter razlike, izključitve in marginalizacije (Giddens 1991, 6).

³ Individualizacija sprva vpliva le na življenja moških, saj so pravice žensk omejene, te pa so v zakonski zvezi še vedno podrejene (Beck - Gernsheim v Beck, Beck - Gernsheim 2006).

⁴ Tudi na družbeni spol se gleda kot na nekaj, kar je naravno dano: vezan je na niz pravic, dolžnosti in vlog, ki jih narekujejo zakonska zveza in družina (Giddens 2000).

sovpada s heteroseksualnostjo, monogamijo, individualizmom, svobodnim trgom ter neuravnoteženostjo vlog moškega in ženske (Bernardes 1997).

Modernizacija po drugi svetovni vojni v kontekstu razmeroma visokega življenjskega standarda in socialne varnosti prinese s seboj tudi proces individualizacije⁵ doslej neznanega obsega in dinamike, in sicer v treh dimenzijah: prva se nanaša na osvoboditev iz vnaprej danih družbenih form in vezi: iz razreda, družine, poklica, podjetja; druga na odčaranje in s tem na izgubo tradicionalnih varnosti in stabilnosti; tretja pa se tiče nadzorovanja in reintegracije, ki se kaže kot novo vključevanje v družbo (Beck 2001). To novo obdobje, družbo pozne modernosti, so poleg individualizacije zaznamovali tudi procesi detradicionalizacije, sekularizacije in urbanizacije (Beck - Gernsheim 2002).

V 60-ih in 70-ih se zgodi tudi t. i. seksualna revolucija⁶, ko nova gibanja kritizirajo seksualno zatiranje. Feministke tistega časa zahtevajo osvoboditev žensk izpod tiranije biologije in jedrne družine ter seksualno svobodo za ženske (Firestone v Garton 2004, 210). Za svoje pravice se začnejo javno zavzemati tudi geji in lezbijke, ki poudarjajo, da niso osamljeni deviantni primeri, temveč da je nekaj narobe z družbo samo, ki jih zatira in je potrebna temeljite spremembe (Altman v Garton 2004, 211). Velike transformacije so se kazale v javni liberalizaciji do seksualnosti, ta pa se je kazala v seksualni permisivnosti in v večji stopnji ekspresivnosti (Garton 2004, 222).

Do tedaj uveljavljeni koncepti, pojmi in načini življenja postanejo predmet dvoma in skepse. Nič več niso nekaj samoumevnega in nevprašljivega, temveč konstrukti, ki jih tudi sami sooblikujemo. To je morda tudi bistvena značilnost pozne modernosti: njena reflektivnost (Bernardes 1997, 39). Družbena realnost postaja konstrukcija bolj kot kdajkoli prej (Berger, Luckmann 1988), posameznikovo življenje pa se osvobodi zunanjega nadzora in prisil ter s tem izgubi tudi zunanjo oporo, občutek varnosti in svojo najglobljo identiteto (Beck - Gernsheim v Beck, Beck - Gernsheim 2006, 57).

Sodobna družba, ki jo Beck poimenuje družba tveganja, nam ne ponuja več okvirja, vzorcev in pravil partnerskega življenja, temveč si moramo te sami izoblikovati. Z industrijsko

⁵ "Individualizacija tu pomeni, da se posamezniki osvobajajo vnaprej danih fiksnih razmerij, da večji delež biografije zavzemajo osebne odločitve posameznikov, manjšega pa determinacije od zunaj" (Ule 1989, 70).

⁶ Nekateri zgodovinarji (na primer Robert Nye, Angus McLaren, David Allyn) trdijo, da je seksualna revolucija zgolj mit in da ni bilo nobene tako enotne, radikalne in daljnosežne spremembe, da bi lahko o tem govorili kot o revoluciji. Šlo naj bi namreč za več vzporednih bojev z različnimi cilji in izidi (Garton 2004).

revolucijo⁷ v družbo vstopi proces individualizacije, ki posameznika iztrga iz objema tradicionalne družbe in njenih razrednih, slojevskih, družinskih in spolnih določil, norm ter form partnerskih odnosov (Beck 2001). Če je bilo partnersko razmerje v tradicionalni družbi stvar ekonomskega dogovora, so se v moderni družbi ljudje prisiljeni soočati z vprašanjem smisla, sreče in varnosti v svojih odnosih (Beck-Gernsheim v Beck, Beck-Gernsheim 2006).

Moderne ideologije ter uveljavljeni vzorci družbene integracije in integritete se porušijo, čemur sledi divergentnost, fragmentiranost, pluralnost, površinskost, fluidnost, kratkotrajnost in spremenljivost. Vse to vodi v krizo smisla in razdrobljenost identitete (Bahovec 2005). Temeljna ontološka varnost in gotovost izginjata (Beck 2001). Negotovost in nestabilnost sta najbolj razširjeni lastnosti sodobnih življenjskih razmer. Strah je vseprisoten, akuten in boleč, hkrati pa ga doživljamo dislocirano, saj ne vemo točno, od kod izvira. Želja po večji varnosti in stabilnosti tako ne more biti potešena, saj ostanejo viri negotovosti prikriti (Bauman 2002, 229).

Spopadanje s tveganji in negotovostjo pa je kljub družbenemu izvoru in odmaknjenosti od izkustva vsakdanjega življenja individualizirano. Tradicionalne in institucionalne oblike obvladovanja strahu izgubljajo na pomenu, njihovo obvladovanje se prenese na posameznike (Beck 2001, 93). Tako so sicer težave posameznikov podobne, a jih rešuje vsak zase (Bauman 2002). Javna sfera se krči. Nadomešča jo trg, ki ponuja kopico rešitev, ki naj bi vodile k sreči in k premagovanju občutka razsrediščenosti, fluidnosti in strahu.

V 60-ih in 70-ih torej pride do družbenega preobrata, ki spremeni odnos do opredeljenih vlog, odgovornosti in avtoritete. Narašča pomen individualizma, svobode in avtonomije ter osebne sreče in sreče v partnerskem razmerju. V zakonski zvezi postane vse pomembnejša intimnost, stopnja čustvene intenzivnosti med partnerjema se zvišuje. Zveza ni več ekonomsko determinirana, temveč temelji na svobodni odločitvi in ljubezni, katere izraz je tudi spolnost. Iz patriarhalnega zakona kot institucije⁸ se zakon preobrazi v partnersko zvezo med enakopravnima partnerjema (Jamieson 1998).

S poudarjanjem individualne sreče postaja ta tudi del partnerske zveze, zato lahko razmerje

⁷ Po mnenju Campbella industrijska revolucija zajema tako spremembe v produkciji kot v potrošnji (Campbell 2001, 22).

⁸ Institucije lahko opredelimo kot vzajemno tipizacijo dejanj in navad, ki imajo lastno zgodovino in katere proizvod so, s tem da predpostavljajo vnaprej definirane modele vedenja, nadzorujejo človeško vedenje (Berger, Luckmann 1988, 57–8).

razpade, če ljubezen in sreča usahneta. Posledično je zavezanost v zakonski zvezi vse manjša, vse več pa je razvez, kohabitacij in alternativnih oblik partnerskih skupnosti (Waite & Gallagher 2000). Zaradi procesa detradicionalizacije je vloga sreče in ljubezni vse pomembnejša, hkrati pa sta sreča in ljubezen spremenljivi in nestabilni, zato v sodobna partnerstva vnašata nove oblike in intenzivnost tveganj.

Z naraščanjem tveganj in odgovornosti pa posameznik razvija tudi vse več sposobnosti in spretnosti pri ustvarjanju pogojev lastne sreče. Kot ugotavlja Campbell, posameznik vse bolj pridobiva na poznavanju svoje subjektivnosti in objektivnosti sveta ter ima vse več svobode pri tem, na kakšen način poseže bodisi v objektivni svet bodisi upravlja s svojim lastnim subjektivnim odzivom. Tako človek vse bolj obvladuje tako zunanji svet kot svoj notranji svet, vse bolj avtonomno lahko nadzira in izraža svoja čustva in domišljijo ter s tem dobiva večji nadzor nad lastnim užitkom. Na ta način se osvobaja od enosti s človeštvom in naravo in je vse bolj sposoben refleksije lastnih odločitev ter duševnega in čustvenega stanja (Campbell 2001).

20. stoletje zaznamuje človeka s psihologijo in liberalnim feminizmom, ki prinese moderni ideal intimnosti: enakopravnost, pravičnost, nepristranskost, čustvena komunikacija, samoizražanje in izpoved, kar opisuje tudi Anthony Giddens v *Preobrazbi intimnosti*. Vse to pa prinese s sabo racionalizacijo intimnih odnosov, ki ženske srednjega razreda osvobaja izpod jarma tradicionalne družbe. Racionalizacija se nanaša na preračunano rabo sredstev, izbiranje na racionalni osnovi, usklajevanje življenj s splošnimi vrednotnimi načeli, racionalizem ter metodični življenjski slog. Čustva je mogoče ločiti od subjekta ter nevtrarno raziskovati ter med sabo primerjati tudi partnerska razmerja in jih analizirati glede na stroške in koristi (Illouz 2010).

2.1.3 Etika sreče in evolucija svobodne izbire

V srednjem veku je bilo splošno sprejeto, da sreča v tuzemskem življenju ni mogoča ter da je etika v domeni Boga. To se spremeni z razsvetljenstvom, s katerim postane doseganje sreče mogoče, etika pa v rokah človeka. Takrat se razvije instrumentalni pogled na etiko, katere namen naj bi bil zagotoviti srečno življenje (Veenhoven 2010). Jeremy Bentham, predstavnik utilitaristične filozofije, trdi, da naj bi se etičnost nekega dejanja presojala glede na to, v kolikšni meri osrečuje ljudi in zagovarja pozicijo, da bi se morali zavzemati za čim več sreče za

čim več ljudi (Bentham v Veenhoven 2010). Sreča in ljubezen tako nista le pojma zasebne sfere in medosebnih odnosov, temveč tudi politična zahteva. Z zahtevo po kakovostnem življenju za vsakega človeka ne glede na družbene in biološke okoliščine pa sreča vstopa v polje etike (Bruckner 2004, 44).

Prisotnost osebne moralne odgovornosti, ki je značilna za družbo, v kateri vlada zaupanje v človeka, je zaupanje v to, da je sposoben sprejeti moralne odločitve in da je potemtakem vreden pravice do svobodnega odločanja. Vendar to zaupanje v človeka ni samoumevno ali spontano. Ko je cerkvena avtoriteta izrinjena, na njeno mesto stopi racionalno utemeljena morala, ki ohranja nezaupanje v ljudi. Ljudem je treba povedati, kaj jim mora biti v interesu. Posameznika se tako podredi heteronomni etiki, njegova osebna moralna odgovornost pa se prenese na upoštevanje Zakona (Bauman 2007).

Temu sledi obdobje etike, ki temelji na posamezniku. To se kaže tudi v diskurzu človekovih pravic, ki nadomestijo etiko. Ta diskurz stremi k vzpostavljanju pravične družbe (Bauman 2002, 39). Tak prehod iz makro na mikro raven, torej od enotne družbene politike k zasebnim življenjskim politikam, pomeni umiranje vizije dobre in pravične družbe, sodelovanja in solidarnosti. Prehod nazaj na makro raven pa močno otežuje dejstvo, da v kontekstu tržnega individualizma ljudje izhajajo iz zelo različnih okoliščin. Težnja po samoidentificiranju jih med seboj ločuje, to pa ovira sodelovanje med njimi in solidarnost⁹ (Bauman 2002).

Situacija pa le ni tako črno-bela in ne gre preprosto za nasprotje med tradicionalno etiko, ki teži k solidarnosti, in individualistično etiko, ki se omejuje na to, kar je dobro in pravično za posameznika. Gergen namreč utemeljuje tezo, da etične odločitve danes niso popolnoma stvar posameznikov, temveč so rezultat izmenjave med ljudmi, dialogov in pogajanj. Etika postaja po njegovem mnenju relacijska, kar pomeni, da moralne odločitve sprejemamo v obziru do drugih in ne iščemo splošnih etičnih principov (Gergen 1991). Današnja etika torej ni ne povsem usmerjena k skupnosti in ne povsem k posamezniku, temveč vznikne nekje na njunem presečišču. Po eni strani se tako osvobajata zunanje določenosti in nevrpašljivosti tradicionalne etike, po drugi strani pa ji grozi, da zapade v oportunističnost in neiskrenost, ki temelji prej na fleksibilnosti kot na iskanju dobrega in pravičnega.

⁹ Današnja individualistična etika pa ima poleg solidarnosti omejeno tudi časovno perspektivno. To je posledica preloma v družbi, ki je opustila skrb za večnost, trajnost in je zato brezbrizna do dolgoročnih učinkov posledic človeških dejanj ter se ogiba odgovornosti za učinke, ki bi jih ta dejanja lahko imela na druge (Bauman 2002, 163).

Posameznik v sodobni družbi pridobi pravico do sreče in svobodo¹⁰ glede tega, na kakšen način jo bo udejanjil. Vendar možnost svobode sama po sebi še ne preraste v dejanskost. Za pozitivno svobodo oz. aktivno svobodo sta potrebna trud in drznost, kar pa ni vedno prva izbira. Včasih zavoljo miru, varnosti in udobja posameznik izbere regresivno opcijo (Fromm 1960). Ali kot to opiše Beck: *“Hrepenenje po ‘močni roki’ narašča sorazmerno s tem, kakor vidimo, da se je svet okoli nas začel majati”* (Beck 2001, 334). Svoboda je tudi breme in ne le osrečuje, saj prinaša agonijo neodločenosti in strah pred tveganjem, ki bi s sabo prinesel neuspeh (Bauman 2002), posameznik pa z izgubo temeljnih vrhovnih avtoritet izgublja ontološko varnost in gotovost (Beck 2001). Ker je toliko možnosti, med katerimi lahko izbiramo in ker ni jasno, katera izbira bo prava, vztrajamo v nedoločenosti in se odločitvi izogibamo.

Posameznik ima ob soočanju z novo pridobljeno svobodo pozne moderne tako različne možnosti. Z osvoboditvijo od omejitev tradicionalne družbe se mu odpre možnost pozitivne svobode, ki predstavlja realizacijo lastnega intelektualnega, čustvenega in čutnega potenciala skozi ljubezen in delo. To pa zahteva samorefleksijo in pogum, saj pomeni aktivno udejanjanje negativne svobode in sprejemanje velikega tveganja nase (Fromm 1960).

To bi v praksi partnerskega razmerja pomenilo, da bi posameznik pogumno stopil na pot samoraziskovanja in samorealizacije ter na podlagi raziskovanja ponujenih možnosti in globoke introspekcije, iskrenih pogovorov in uravnoveženih pogajanj s partnerjem izoblikoval unikatno partnersko zvezo, ki se – enakovredno za oba partnerja – odziva na njune želje po sreči in samorealizaciji. Takšna svoboda posamezniku nalaga največjo mero odgovornosti, kreativnosti in poguma. Na ta način bi se posameznik spustil v neznano brez avtoritete, ki bi mu narekovala, kako ravnati v konkretni situaciji. Šele pozitivna svoboda je torej tista, ki odpre polje za etiko, pri kateri je bistveno razmerje do sebe. Konstruiranje lastnih norm pa v tem razmerju do sebe nosi pečat univerzalnosti (Dolar v Foucault 1991, XXXI). »Etika vznikne torej natanko tam, kjer se neha območje prepovedi, zapovedi in ustaljenega moralnega koda« (Dolar v Foucault 1991, XXXI). Ali z drugimi besedami: etika vznikne tam, kjer za svoje življenje in življenje drugih prevzamemo polno odgovornost.

Posameznik poizkuša najti in izbrati obliko življenja in partnerske skupnosti, v kateri bo

¹⁰ Zdi se, da svoboda v različnih časovnih obdobjih predstavlja različne situacije. V antiki je svobodno dejanje tisto, ki izkazuje visoko mero nadzora nad samim sabo in zavestno aktivno odločitev in dejanje. Dandanes se svoboda zdi bolj možnost spontanega dejanja in prosti dostop do čim več sreče in užitka.

uresničil lastne ideje, želje, projekte in izrazil svojo individualnost. Pri tem ima na voljo ponujene možnosti, med katerimi se odloča in tako testira različne možnosti, ki mu bolj ali manj ugajajo. Seveda pa ni nujno, da možnost svobode sploh udejanji. V tem primeru ostaja v pasivnem položaju, njegova svoboda in avtentična sreča pa ostajata na ravni možnosti ali kratkotrajne zadovoljitve in pomiritve. Takšno obliko svobode Fromm opredeli kot negativno (Fromm 2006).

Utopično bi bilo razmišljati, da ljudje vse odločitve sprejemajo premišljeno in z etično odgovornostjo. Koliko odločitev je plod nezavednih in prikritih zatiranj in podrejanj, za katere morda sploh ne vemo, da se skrivajo v nas, in jih kot taka ne prepoznamo? Koliko odločitev sprejmemo, ne oziraje na to, da gre za povsem mehanizirano dejanje, ki se podreja družbenim konvencijam, ki ne vodijo nujno k naši lastni etični in osebni izpolnitvi? Koliko dejanj je zares svobodnih, koliko odnosov zares iskrenih in emancipiranih in koliko gre za permanentno in nereflektirano privolitev, ki ni stvar razmisleka, iskrenosti do sebe in konsenza s sočlovekom, temveč gre za apriori sprejeto danost? Fromm trdi, da se ljudje velikokrat ne zavedajo svoje situacije in njene tesnobe. Živijo svoje vsakdanje življenje in tesnobo prekrivajo z vsakdanjo rutino (Fromm 1960, 115).

Past nove oblike svobode se kaže tudi v tem, da lahko nudi nove možnosti za dominiranje drugega. Resnično svobodo privoščimo le sebi, drugega pa želimo posedovati in nadzirati ter tako nadzorovati vir svojega zadovoljstva. Bolj ko so ljudje osvobojeni zunanjih omejitev, bolj si želijo nadzirati drug drugega. Ali kot pravi Foucault (Foucault 2000 b, 300):

Tisti, ki se trudijo nadzirati, določati in omejevati svobodo drugih, so svobodni posamezniki, ki imajo na voljo določene instrumente, (...) s katerimi upravljajo druge. Po drugi strani pa je lahko v družbi, kot je naša, veliko iger, želja po nadziranju ravnanja drugih pa je vse večja, kot vidimo na primer v družinskih, čustvenih ali seksualnih odnosih. Vendar, bolj ko so ljudje svobodni v odnosih z drugimi, bolj si želijo nadzirati njihovo ravnanje. Bolj kot je igra odprta, bolj privlačna in zanimiva postane.
(prevod: Irena Bezljaj)

Tudi v primeru, ko posameznik zavrača zatirajoče in neiskrene odnose in se želi osvoboditi zunanje avtoritete, pa se ne more povsem izogniti notranji avtoriteti, ki lahko predstavlja še hujše omejevanje, saj je ta del posameznika. Danes je zunanjo in notranjo avtoriteto zamenjala nevidna anonimna avtoriteta, ki se kaže kot javno mnenje ali zdrav razum. Ta ne

uporablja neposrednega pritiska, le milo prepričevanje. Upoštevamo jo, ker se bojimo biti drugačni. Tako nas zavirajo notranje omejitve in strahovi ter nam preprečujejo, da bi našli novo obliko svobode, ki bi nam omogočila, da se realiziramo in najdemo svoj smisel (Fromm 1960). Še vedno smo podvrženi pritiskom heteroseksualnega monogamnega partnerskega življenja ter nuklearne družine, čeprav ti niso jasno izrečeni. Iskati in živeti resnično alternativne oblike partnerskega življenja zato predstavlja izjemen izziv.

Odsotnost omejitev omogoča spontano delovanje v nekem trenutku, vendar omejitve potrebujemo tudi kot zaščito pred kaosom možnih življenjskih scenarijev. Posameznikova omejenost se kaže tudi v tem, da lahko za zadovoljitev želja izbira le znotraj nabora omejenih možnosti, ki jih ponuja trg¹¹. Naša svoboda je omejena s ponudbo na trgu, izbira pa je praktično neizogibna, sami pa smo postali sužnji zadovoljevanja želje, ki ne more biti zadovoljena, ker ni nobena odločitev ultimativna in potemtakem dokončno zadovoljujoča – zadovoljujoče je le stanje trajne nezadovoljitve.

Tretja, najbolj regresivna možnost, ki jo ima posameznik in ki jo opredeli Fromm (Fromm 2006), je ta, da posameznik možnost svobodne odločitve zavrne in svojo srečo išče v tem, da se mu ni treba ukvarjati z bremenom lastne odgovornosti, tveganja in izgube zunanje opredeljenega smisla. Zato izbira stare vzorce in se vrača v razne fundamentalizme ter omejujoče skupnosti, ki ga v zameno za varnost, smisel in občutek pripadnosti prikrajšajo za možnost svobodnega odločanja in samorealizacijo. Posameznik tu breme lastne sreče in iskanja smisla prenese na skupnost, seveda za visoko ceno, in sicer za ceno lastne svobode. Ta pot je predvsem posledica strahu, iskanja varnosti in strahu pred moralno odgovornostjo (Fromm 1960). Posameznik upa, da si bo z vrnitvijo v omejevanje ponovno povrnil mir, varnost, gotovost in vse, čemur se dozdevno odreče ali za kar je prikrajšan, ko stopi na pot do večje avtonomnosti in odgovornosti za svoje odločitve in dejanja. Ko se človek osvobodi tradicionalnih spon, se torej ne osvobodi nujno tudi notranjih ovir in zavor pri popolni realizaciji svoje osebne svobode (Fromm 1960).

Naraščanje individuacije in svobode za posameznika pomeni tudi naraščanje samote. Posameznik je odgovoren za svoja dejanja, kar je breme, saj samostojne odločitve prinašajo tveganje in neuspeh ter agonijo neodločenosti (Bauman 2002, 27). »Izbira namreč s seboj

¹¹ V porabniški družbi je namreč svoboda razumljena kot izobilje porabniških izbir in kot zmožnost, da vsako življenjsko odločitev obravnavamo kot porabniško izbiro (Bauman 2002).

prinaša občutek neizmerne odgovornosti, ta pa je povezan s strahom pred neuspehom, občutkom krivde in tesnobo glede obžalovanja, ki bo sledilo, če smo izbrali narobe» (Salecl 2010, 12). Ker se počutimo osamljeni in nemočni, lahko temu ubežimo tudi tako, da se podreujemo novim avtoritetam ali pa se kompulzivno prilagajamo sprejetim vzorcem.

Človek išče povezanost z zunanjim svetom prek idej, vrednot, družbenih vzorcev in na ta način išče pripadnost. Dva od največjih strahov, ki preganjata človeka, sta strah pred izolacijo¹² in moralno osamljenostjo. Človek namreč ne more preživeti sam brez sodelovanja z drugimi in se počuti majhnega in nepomembnega v primerjavi z drugimi in svetom. Hrepeni po pripadnosti in osmišljanju svojega življenja (Fromm 1960).

Posameznik težko popolnoma realizira svojo svobodo, najbolj navdušen pa ni niti nad naraščajočo svobodo drugih. Nič več ne moremo biti gotovi glede tega, kako se bo drugi obnašal, to pa v odnose vnaša veliko mero negotovosti in frustracij. Drugega ne moremo prisiliti, da se pokori naši volji. Želja po nadzoru vsega okrog sebe je nekaj človeškega. Campbell ugotavlja, da je njen namen zagotoviti si dolgotrajni dostop do nekega vira užitka (Campbell 2001, 103). Seveda pa želja posameznika ne upravičuje popredmetenje drugega posameznika, saj je ta ravno tako enakopravni in avtonomni subjekt¹³ s svojimi željami.

Fromm ugotavlja, da lahko pozitivno svobodo človek doseže s samorealizacijo, da kreativno živi svoje življenje in se zaveda, da je edini pravi smisel življenja življenje samo. S sprejetjem pozitivne svobode je človek deležen nove dinamične varnosti, ki si jo vsak trenutek pridobi s spontanim delovanjem in za to ne potrebuje iluzij (Fromm 1960). Če človek najde smisel v tem, da živi in če varnost črpa iz sebe in se trudi na podlagi tega živeti avtentično, samosvoje, iskreno, kreativno in spontano, potem lahko občutek varnosti črpa iz samega sebe.

¹² Pred občutkom izoliranosti in šibkosti pa lahko bežiš na različne načine: odpoveš se osebni integriteti; zunanjo grožnjo uničiš; umakneš se v psihozo; povečuješ se do te mere, da ostali svet postane nepomemben; ali sprejmeš osebnost, ki ti jo predpisuje kultura, se odpoveš samemu sebi in postaneš to, kar drugi pričakujejo od tebe. Velikokrat se posamezniki, ki se odločijo za zadnjo možnost, svoje situacije sploh ne zavedajo in se sami sebi zdijo povsem avtentični (Fromm 1960).

¹³ Eden izmed načinov bežanja pred svobodo je tudi ta, da se odrečemo neodvisnosti in se povežemo z nekom ali nečim izven sebe z namenom, da bi pridobili moč. Tu gre lahko tako za iskanje podrejenosti kot dominacije (Fromm 1960).

2.2 SODOBNA PARADIGMA SREČE IN LJUBEZNI

Vprašanje sreče je bilo že od antike naprej predmet razprav, špekuliranja in zanimanja med filozofi. Tradicija raziskovanja kvalitete življenja pa sega v razsvetljenstvo, ko se zgodi pomemben preobrat v dojemanju smisla življenja: to ni več služenje bogu temveč življenje samo. V ospredje prihajata vrednoti samoaktualizacije in sreče (Veenhoven 1997, 1). Izkušnja sreče torej ni nekaj univerzalnega in brezčasnega, temveč se vzpostavi v okviru razsvetljenstva v 17. in 18. stoletju na zahodu in je povezana z uveljavljanjem svobodne volje. Rojstvo sreče je povezano tudi s koncem krščanskega osredotočanja na posmrtno življenje ter s problematizacijo pozitivnega občutenja na zemlji in afirmacijo vsakdanjega življenja (Zevnik 2011).

V 60-ih in 70-ih letih se zgodi še en pomemben družbeni preobrat, in sicer od tradicionalnih družbenih vlog do naraščanja pomena individualizma, svobode ter osebne sreče. Skladno s tem se zmanjšuje trdnost in trajnost zakonske zveze, vse pogostejše pa so razveze, kohabitacija in alternativne oblike partnerskih skupnosti (Waite & Gallagher 2000 v The Blackwell Encyclopedia of Sociology). Vse te spremembe v zakonski zvezi pa so posledica tega, da sodobni partnerski odnos temelji na čustvih, strasti in potrebi po samouresničevanju (Beck v Beck, Beck - Gernsheim 2006, 194), ki so veliko bolj spremenljive kategorije kot tradicionalni življenjski poteki in družbene vloge.

Tudi obljuba sreče, ki naj bi jo prinesla naraščajoča ekonomska, politična in osebna svoboda, se ne izpolni vedno. Možnost odločanja med nepreglednim številom izbir je lahko prava muka, še posebej, ker ni znano, kaj je tisto, kar nas bo dejansko osrečilo. Vedno si lahko še malo srečnejši in vedno se lahko prikaže opcija, partner, seksualna praksa ali kaj drugega, kar bi te lahko bolj osrečilo.

Teorija racionalne izbire predpostavlja, da ljudje pred odločitvijo pretehtajo vse možnosti, kako čim bolj zmanjšati stroške in povečati koristi v dani situaciji, tako da bo izbrana odločitev posamezniku najbolj v prid. Ker naj bi bili sposobni nadzirati lastna čustva, bi naj znali svoje romantične odnose usmerjati tako, da bi z njimi dosegli največjo možno srečo. Kritiki racionalne izbire pa trdijo, da posamezniki ne delujejo vedno sebi v prid, čeprav vedo, kaj naj bi to bilo. To lahko pomeni, da posameznik deluje na osnovi altruizma, pod vplivom drugih ljudi ali lastnih nezavednih hotenj in želja ali pa najde užitek celo v bolečini (Salecl 2010, 12).

Uživamo lahko tudi, če smo nesrečni, celo v trpljenju in mazohizmu, saj ti dve izbiri ponujata intenzivno - čeprav neprijetno - doživetje (Fromm 1960).

Uspešnost upravljanja z odnosi pa je bistvena pri doseganju osebne sreče, saj so ti, poleg dela, najpomembnejši faktor pri doživljanju zadovoljstva v življenju, po drugi strani pa tudi žalosti in razočaranja (Csikszentmihalyi 1990). Intimno partnersko razmerje predstavlja tesno in trajno vez z drugim človekom, iz katere so drugi ljudje praviloma izključeni¹⁴ (Giddens 2000, 63). V partnerskem razmerju je prvo in edino merilo ljubezen, ki omogoča nadgradnjo lastnega sebstva in individualno srečo (Beck v Beck, Beck - Gernsheim 2006, 195). Ljudje ljubezen povezujejo z različnimi predstavami, pričakovanji, upanji, pravili in vedenjskimi vzorci. Pojmovanja pa niso enotna, temveč se razlikujejo tako glede na spol kot tudi glede na vsakega posameznika ter se spreminjajo tudi skozi posameznikovo življenje.

Fromm ljubezen razume kot pozitivno usmerjenost do človeštva, ki se manifestira v ljubezni do konkretne osebe. Ljubezen do konkretne osebe je torej le koncentracija in aktualizacija splošne pozitivne usmerjenosti do človeštva, izključujoča ljubezen je zato kontradiktorna sama po sebi. Pravzaprav to sploh ni ljubezen, ampak sadistična ali mazohistična navezanost, romantična ljubezen, ki izključuje vse druge (Fromm 1960, 99). Ljubezen torej temelji na svobodi in enakovrednosti, sebičnost pa je njeno nasprotje in je posledica nenasitnosti. Sebična oseba pravzaprav ne mara ne sebe ne drugih in jo ves čas preganja občutek tesnobe, notranje negotovosti in pomanjkanja varnosti ter občutek, da ves čas nekaj zamuja in zato zavida drugim (Fromm 1960).

V individualizirani družbi postaja torej osebna sreča vse pomembnejša skrb v vsakdanjem življenju posameznika in v veliki meri to iščemo prav skozi partnerske odnose, v katere polagamo upe in pričakovanja o lastni samouresničitvi in življenjskem smislu. Ta nič več ne temelji na sistemu družbenih prisil, temveč na individualnih odločitvah in individualni ideji sreče, ki v najboljšem primeru obema zakoncema pomeni isto (Rougemont 1999, 281-282). Partnerstva si sicer zelo želimo, vendar ne želimo izgubiti svobode, hkrati pa ne vemo točno, kakšna naj bi partnerska zveza sploh bila. »Ne vemo, kako bi ustvarili vezi, ki si jih želimo, še huje, ne vemo, kakšnih vezi si želimo...« (Bauman 2008a, 61).

¹⁴ Ekskluzivnost partnerskega razmerja je v zahodni kulturi tako močno prisotna, da je pojmovanje partnerskega razmerja tudi med družboslovci, ki preučujejo partnerska razmerja, zasebnost in družino (Giddens, Beck, Beck - Gernsheim, Bauman, Štulhofer, itd.), še vedno utemeljeno pretežno na monogamiji.

Partnersko razmerje je v samem bistvu utemeljeno na dialektični želji po združitvi medsebojno izključujočih idealov bližine in svobode (Bauman 2003; Beck - Gernsheim v Beck, Beck - Gernsheim 2006), kar lahko posamezniku povzroča nemalo preglavic. Beck - Gernsheim ugotavlja, da je dilema med svobodo in avtonomijo imanentna individualizirani družbi, v kateri živimo, in se nanaša na problem združitve dveh individualnih biografij, ki se lahko med seboj razlikujeta in ko želje dveh posameznikov trčijo, ni razsodnika, ki bi jasno povedal, kdo ima prav, saj sta oba partnerja enakopravna v pogajanju glede skupnega življenja (Beck - Gernsheim v Beck, Beck - Gernsheim 2006). Tako se v želji po povezanosti z drugim, preseganju sebe, nudenju opore in tolažbe ter bežanju pred občutkom osamljenosti včasih najdemo v kontradikciji z lastno svobodo in avtonomijo ter izbirami, s katerimi se partner ne strinja.

Posamezniki se lahko s to dialektično negotovostjo soočajo na različne neprimerne in do partnerja nespoštljive načine. Lahko se partnerju totalno podrejajo tako, da mu ali ji v vsem ugodijo, svoje želje in interese pa zatirajo in omejujejo. Temu nasprotna je strategija totalne nadvlade, ko skušamo partnerja spremeniti po lastni podobi in željah, namesto da bi se ga potrudili razumeti in ga sprejeti takega, kot je. Spreminjamo ga v klon samega sebe in ga tesno priklepamo nase (Bauman 2003).

Takšna razmerja sicer nudijo neko varnost in zadovoljstvo, ki izhaja iz občutka obvladovanja situacije, po drugi strani pa ne omogočajo odpiranja drugemu, kar je pogoj za pravo intimnost ter vzdržujejo neenakopravne spolne razlike in spolne prakse (Giddens 2000, 95). Gre za nekakšno razmerje odvisnosti in soodvisnosti, ki takšno razmerje sploh omogočata. Soodvisnice so večkrat ženske, saj so navadno one tiste, ki čutijo potrebo po tem, da bi skrbele za druge, jih negovale in svoje življenje prilagodile njihovim potrebam. V takem razmerju je sicer lahko prisotna intimnost, ne pa tudi avtonomija (Giddens 2000), ki pa je bistvena za osebno srečo.

Toda tudi v partnerskih razmerjih, ki stremijo k enakopravnosti in spoštovanju, je pot do sreče vse prej kot enostavna. Posamezniki srečo nemalokrat iščejo v dramatični strasti, ki naj bi bila bolj živa kot vsakdanja *mala* sreča. »Obupen dolgčas ali strast: to je dilema, ki jo v naše življenje prinaša moderna ideja o sreči. Vsekakor pa ta ideja grozi, da bo uničila zakon kot družbeno ustanovo, ki jo določa prav stabilnost« (Rougemont 1999, 282).

Past sreče je tudi v tem, da so njeni ideali navzgor brezmejni, vrhovne avtoritete, ki bi

postavila jasna merila in meje, pa ni več. Partnerska razmerja je vse težje vzdrževati: kako namreč slediti zahtevi po nenehni sreči, če je normalno stanje nekje vmes, umirjenost in ne konstantna vzdraženost čutov in čustev? Kot pravi Pascal Bruckner, je postala sreča od 20. stoletja naprej nujnost in prisila, imperativ, ki mu ne moremo ubežati in ki nas – paradoksalno – dela samo še bolj nesrečne (Bruckner 2004).

Statistike zakonskih zvez v zahodnih družbah kažejo, da se te vse pogosteje končajo z ločitvijo¹⁵. Ali to pomeni, da so ljudje v razmerjih vse bolj nesrečni? Zdi se, da je bolj kot nezadovoljstvo narasla raven pričakovanj, ki jih imamo do partnerskega odnosa, zato je ta vse težje izpolniti, razočaranja pa so vse pogostejša (Beck - Gernsheim v Beck, Beck - Gernsheim 2006). Če torej srečo razumemo v smislu primerjalne teorije, potem bi znižanje pričakovanj partnerjema prineslo več sreče (Layard 2005, 73), vendar po drugi strani tudi nismo srečni, če nimamo nobenega cilja, zato je dobro najti ravnotežje med dolgčasom in nedosegljivostjo ideala (Layard 2005, 73).

Večanje odstotka razvez, neporočenih parov, samskih ljudi ter enostarševskih družin pa so trendi, ki so povezani tudi z večanjem odstotka zaposlenih žensk. Po francoski revoluciji, ki razvezo sploh omogoči, možnost razveze izkoristi trikrat več žensk kot moških (Goody 2003). Takrat število razvez izjemno naraste (Bock 2004, 78). Zdi se, da je razveza po eni strani znak večje, predvsem finančne neodvisnosti žensk, po drugi strani pa tudi posledica njene naraščajoče želje po svojem življenju in neodvisnosti (Beck 2002). Moškim je bilo od vedno lažje izstopiti iz zakonske zveze, ženskam pa je možnost ločitve prinesla novo priložnost za osvoboditev (Goody 2003, 114). Vzroki za te dramatične demografske spremembe so poleg tega tudi izguba gospodarske funkcije družine, kontracepcija, abortus, liberalizacija stališč do razveze, zahtevnejša pričakovanja partnerjev glede veze ter sekularizacija (Klampfer v Kobe, Pribac 2006, 88).

Razveza pa ni nujno nekaj slabega in torej nekaj, kar bi pričalo o tem, da so danes posamezniki v intimnih partnerskih razmerjih bolj nesrečni. Lahko je tudi rešitev iz zakona, v katerem smo deležni neenakosti, nasilja in zlorab ter možnost za novo in bolj osrečujoče razmerje. Lahko pomeni osvoboditev iz zakona, ki tako ali tako ne funkcionira in nas ovira pri uresničevanju lastnih interesov (Bernardes 1997). Razveza posamezniku torej ne prinese le

¹⁵ Približno polovica ameriških zakonov se konča z ločitvijo, nivo zadovoljstva z zakonsko zvezo pa upada od sredine sedemdesetih (National Marriage Project, 1999; Rogers & Amato v Bradbury in drugi 2000, 964).

krize in grožnje njegovi varnosti, temveč tudi nove možnosti za samorazvoj in srečo, čustveno rast ter možnost za nova, močnejša in srečnejša razmerja (Wallerstein, Blackeslee v Giddens 1991, 10).

2.2.1 Kaj je sreča?

Sreča¹⁶ ni bila nekaj, kar bi od vedno razumeli, kot jo razumemo danes, kot nekaj dobrega in kot nekaj, kar lahko izmerimo (Ahmed 2007, 9). Preučevanje sreče ali optimalne psihološke izkušnje so predmet študij v psihologiji šele zadnjih petindvajset let (Deci in Ryan 2008). Študije sreče so danes akademsko področje¹⁷ zase in pomenijo oživitvev angleškega utilitarizma. V glavnem preučujejo, kako ljudje sami sebe ocenjujejo kot srečne, raziskovalci pa iščejo povezave med spremenljivkami in posamezniki, ki se ocenjujejo za srečne (Ahmed 2007).

Sreča je pojem, tipičen in specifičen zgolj za kontekst sodobne zahodne civilizacije od 17. stoletja naprej, tako v vsakdanjem življenju kot v teoretični in raziskovalni sferi. Gre za moderni pojav, ki je postopoma zamenjal srednjeveško doživljanje greha, ko je postajalo človeško bivanje vse bolj vezano na življenje na zemlji. Že v 15. in 16. stoletju se je pojavila ideja, da lahko človek doseže srečo v tem življenju in ne zgolj v onostranstvu, o pravem rojstvu sreče pa lahko govorimo šele od 17. stoletja naprej, ko se okrepi pomen svobodne volje, opusti ideja izvirnega greha, začne podarjati racionalnost ter pomen zemeljskih užitkov. Z racionalnimi razsvetlenskimi misleci se gotovost vere zamenja z globoko vero v moč razuma, ki naj bi omogočil vpogled v resnico in doseganje sreče v tem življenju (Zevnik 2011).

Poznamo torej kontekst pojava koncepta sreče, vendar še vedno ne vemo veliko o tem, kaj pravzaprav pomeni. Jasno nam je, da igra v naših življenjih vse večjo vlogo, zato je čas, da jo tudi primerno opredelimo. Aristotel srečo razume kot najvišje dobro, h kateremu stremlje vsak človek. Sreča je človekov končni smoter, ki ga izbere zavoljo njega samega in potemtakem ni sredstvo za doseg ničesar drugega. To ni uživaštvo, pač pa življenje, usklajeno z vrlino, ki se

¹⁶ V akademskih raziskavah in razpravah se namesto sreče pogosto uporablja tudi izraz dobrobit (well-being), ki je uporabljen kot sopomenka ali bolj natančna opredelitev koncepta sreče v raziskovalne namene, hkrati pa je eudaimonistično pojmovanje človekove dobrobiti potrebno razumeti širše, saj zajema tudi smisel in uravnoteženo življenje. Sami bomo uporabljali izraz sreča v vseh različicah njenega pomena.

¹⁷ Akademski članki na področju sreče so objavljeni v publikaciji Journal of happiness studies, ki je delno na voljo tudi preko spleta: <http://www.springerlink.com/content/1389-4978>.

nahaja v zlati sredini¹⁸. To pravo mero, ki je nekje med dvema skrajnostma, mora človek poiskati sam. Užitek torej ni slab sam po sebi, temveč je slabo pretiravanje (Aristotel 2002). To idejo zasledimo tudi pri sodobnih raziskovalcih sreče. Tudi Csikszentmihalyi recimo trdi, da k sreči stremimo zavoljo nje same in si vse druge cilje, ki jih zasledujemo – na primer bogastvo, lepoto, zdravje, moč –, želimo doseči zato, da bi bili dosegli srečo (Csikszentmihalyi 1990).

Srečo lahko v osnovi opredelimo kot dve nasprotujoči si pojmovanji, ki sta prisotni v zahodni kulturi že od antike. Prva je eudaimonia, katere temelje je postavil že Aristotel, in pomeni razvoj najboljšega v sebi. Pomeni živeti na poln in zadovoljujoč način v soglasju z razumom in zmernostjo ter stremljenje k odličnosti in samorealizaciji (Huta in Deci 2008, 143; Deci in Ryan 2008, 2). Drugo pojmovanje sreče pa označuje hedonizem, ki pomeni iskanje užitka in udobja. Ta predstavlja v primerjavi z eudaimonijo takojšnjo in kratkoročno zadovoljitev skozi fizične in kognitivne užitke ter udobja. Obe tendenci sta komplementarni in skupaj prispevata k sreči, saj te hedonizem po eni strani odtrga od skrbi, eudaimonia pa te poveže s celoto in prinese dolgoročno srečo (Huta in Ryan 2010; Ryan, Huta in Deci 2008; Deci in Ryan 2008).

Med hedonistično in eudaimonistično srečo je precej prekrivanja in visoka stopnja korelacije, hkrati pa vdajanje hedonizmu še ne pomeni, da živimo polno eudaimonistično življenje. Živeti eudaimonistično pa večinoma pomeni tudi to, da živimo življenje s hedonističnimi užitki (Waterman in drugi v Deci in Ryan 2008, 3). Hedonizem (brez komponente eudaimonizma) dandanes pogosto povezujemo s sebičnostjo, materializmom, objektificirano seksualnostjo in destruktivnostjo (Ryan, Huta in Deci 2008, 141).

Dandanes sicer nimamo enoznačne in splošno sprejete definicije sreče, saj to lahko razumemo na zelo različne načine, vendar lahko kljub temu opredelimo njene temeljne komponente in pomenske okvire, ki jih bomo uporabili v našem razmišljanju o sreči v partnerskih razmerjih, na tej osnovi pa primerjamo potenciale za partnersko srečo v različnih tipih partnerskih razmerij: tradicionalnem, romantičnem in čistem. Pri definiranju, raziskovanju in razumevanju partnerske sreče bomo tako uporabili dva pristopa, in sicer bomo vprašanje osvetlili z vidika medsebojnih odnosov (osebne kognitivne ravni) in sociokulturnega konteksta, v katerih ta zveza deluje. Mnogo raziskovalcev namreč verjame,

¹⁸ Merilo zlate sredine je človek. Prav zato gre pri Aristotelu za prvo avtonomno etiko v zgodovini filozofije. Predhodne so bile namreč utemeljene heteronomno (Gantar v Aristotel 2002, 20).

da medosebne interakcije ne moremo popolnoma razumeti, če ne upoštevamo tudi družbenega okvirja, v katerem poteka (Bradbury in drugi 2000).

Zelo splošno gledano pomeni sreča to, da živiš dobro življenje, pojmovanje tega pa se lahko med posamezniki precej razlikuje. K srečnemu življenju prispevajo dobri življenjski pogoji ter naša sposobnost in iznajdljivost pri reševanju življenjskih problemov. Pomembno je tudi, da imamo občutek, da ima življenje nek višji in pomembnejši smoter od nas samih in vsakdanjega življenja.

Ena novejših definicij sreče je Seligmanova, ki opredeli njene naslednje komponente: pozitivna čustva, aktivno življenje ter življenje, ki ima smisel. Po njegovem so najsrečnejši tisti posamezniki, ki uresničujejo vse tri komponente, s tem da imata slednji dve večji pomen (Seligman 2002).

Veenhoven srečo opredeli kot stanje zavesti, subjektivno pozitivno vrednotenje svojega življenja kot celote. Bolj kot se realnost sklada z našimi idejami in predstavami, bolj smo srečni (Veenhoven 1997). To je tudi najbolj pogosto pojmovanje sreče v njenem ožjem pomenu. Nadaljnjo opredelitev in razčlenitev sreče ponudi Dienerjeva opredelitev, ki je tudi eden najbolj razširjenih modelov subjektivne dobrobiti¹⁹. Srečo razdeli na komponente, med katere spada 1/ *kognitivna* ocena lastnega življenja ter 2/ pozitivna ali negativna *čustva* (Diener 2000). Poleg tega je sreča povezana tudi s telesnimi užitki in zato skupaj predstavlja koncept, ki zajema tako racionalno (smisel), čustveno (ljubezen) in telesno (užitek). Vsi ti elementi vplivajo na to, kako srečen se počuti posameznik.

Tudi subjektivno zadovoljstvo s svojim življenjem ali srečo v ožjem pomenu besede lahko ločimo na štiri pojmovanja glede na trajanje in obseg. Ko govorimo o užitkih, gre za subjektivno srečo, ki zadeva del našega življenja in nas osrečuje za omejen čas. Sem na primer spadajo čutni užitki in spolnost. Zadovoljstvo z nekim segmentom našega življenja ali v našem primeru partnerstva pa je lahko tudi trajno, kot je na primer zadovoljstvo z delitvijo dela. Zadovoljstvo z življenjem kot celoto je ravno tako lahko minljivo ali trajno. Ko gre za minljivo zadovoljstvo, govorimo o nekem evforičnem ali intenzivnem doživetju subjektivne sreče (na primer, ko zaljubljenca nenadoma preplavi občutek topline in občutka smisla, ko pomisli na svojo ljubljeno osebo), ko pa gre za trajno zadovoljstvo z življenjem v celoti, pa gre

¹⁹ Od Dienerja naprej razumemo srečo v smislu subjektivne dobrobiti (subjective well-being), pri kateri posameznik sam ocenjuje svojo stopnjo sreče (Deci in Ryan 2008, 2).

za najbolj popolno in celovito subjektivno srečo, h kateri tudi najbolj stremimo. To je občutek splošnega in trajnega zadovoljstva z življenjem kot celoto (Veenhoven 2010).

Csikszentmihalyi opredeli srečo tudi v smislu stanja potopljenosti v neko aktivnost kot optimalno izkušnjo, ki jo poimenuje tok (*flow*). Ob taki aktivnosti ni pomembno nič drugega, saj ta popolnoma prevzame našo pozornost. Tok je stanje, ki ga ljudje opisujejo, ko je njihova zavest v harmoniji in ko se ukvarjajo z neko aktivnostjo zavoljo nje same. Ker so odnosi in potemtakem tudi partnerska razmerja pomemben del posameznikovega življenja, je zelo koristno, da se naučimo, kako jih preoblikovati v obliko toka (Csikszentmihalyi 1990, 6-7).

Sreča torej ni rezultat naključja in nekaj, kar se nam preprosto zgodi ali ne. Je stanje, ki ga v veliki meri ustvari in obvladuje vsak posameznik sam. Srečo torej povečuje nadzor, ki ga imaš nad notranjim doživljanjem in situacijo, v kateri se nahajaš (Csikszentmihalyi 1990). Tudi Campbell govori o sposobnosti t. i. samoiluzivnega hedonizma, ki posamezniku omogoča, da upravlja s svojimi čustvi in užitek skozi nadzorovanje svojih fantazij, hkrati pa omenja – tako kot med drugim tudi Csikszentmihalyi in Bruckner – da postane iskanje sreče nikoli končana zgodba, saj je posameznik nenasiten. Vsakič, ko namreč doseže želeni cilj, si zaželi nekaj novega, boljšega (Csikszentmihalyi 1990; Campbell 2001; Bruckner 2004).

Na podlagi tega bi lahko sklepali, da sta možna dva načina, kako izboljšati oziroma nadzirati kvaliteto življenja: bodisi tako, da poskušaš spremeniti zunanje pogoje tako, da ustrezajo tvojim ciljem, bodisi da vplivaš na to, kako doživljaš zunanje pogoje, da se ti bolj skladajo z notranjimi predstavami in željami (Csikszentmihalyi 1990, 43). Slednje bi lahko razumeli tudi kot sposobnost samoprevare in tajitve, če to željo po skladanju z našimi ideali pripeljemo v ekstrem, po drugi strani pa je interpretacija ključna pri vrednotenju življenjskih dogodkov in nekaj povsem vsakdanjega.

Zdi se, da sodobna moderna izkušnja omogoča izbor med različnimi možnostmi, kar pomeni, da je nadzor nad situacijo mogoč. Tisto, česar ne nadziramo, pa je družbena situacija, v kateri ni jasnih pravil, kako določiti, ali smo bili pri izbiri uspešni ali ne, kar nas bega in onemogoča doseganje sreče. To odsotnost pravil je opisal že Emile Durkheim²⁰ s konceptom anomije, ki pomeni družbo brez pravil, norm in trdne morale ter z egoizmom, kjer postane obnašanje

²⁰ Durkheim je namreč ugotovil, da na število samomorov in potemtakem na zadovoljstvo z življenjem vpliva stanje v družbi in da jih je potrebno razložiti sociološko (Durkheim 1992). Zato je njegov koncepta anomije primeren tudi za našo študijo.

brezciljno in brez pravega smisla (Durkheim v Csikszentmihalyi 1990, 86; Durkheim 1992, 68-71). Durkheim je tako družbo, v kateri prevladuje osvobojenost od socialnih vezi, povezal s samomorilnostjo in ugotovil, da družbene vezi bistveno vplivajo na srečo posameznika.

V družbi brez fiksnih pravil pa lahko kaj hitro postanemo preveč obremenjeni z mnenji drugih, pri katerih iščemo odgovor, ali pa postanemo pretirano zagledani sami vase in sebični. Kot trdi Csikszentmihalyi, je ena izmed ovir pri doživljanju sreče pretirana preobremenjenost s tem, kaj si o tebi mislijo drugi, strah pred tem, da se nisi prav odločil, da si naredil v očeh drugih kaj neprimernega. Drugi primer je oseba, ki je pretirano usmerjena sama nase in ceni stvari le, v kolikor služijo njenim namenom in ciljem (Csikszentmihalyi 1990).

Tudi sklepajoč iz sodobnih raziskav je sreča v pozitivni korelaciji z družbeno participacijo²¹. Vključenost v odnose, še posebej v zakonsko zvezo²², je ključna za srečo posameznika. Sreča je v zahodni kulturi močno povezana tudi s psihično avtonomijo, notranjim nadzorom, neodvisnostjo in asertivnostjo²³. Teorija samodeterminiranosti (Self-determination theory) pride na podlagi empiričnih raziskav do ugotovitev, da je za dobrobit človeka potrebno zadovoljiti tri notranje temeljne psihološke potrebe: kompetentnost, avtonomijo in povezanost/pripadnost. Zadovoljitev teh potreb je bistvena za rast, integracijo, socialni razvoj in osebno srečo ter spodbuja notranjo motiviranost posameznika (Ryan in Deci 2000). Pri tem kompetentnost pomeni, da imamo občutek sposobnosti in učinkovitosti ter da lahko dosežemo želeno; povezanost, da smo v odnosih z drugimi ljudmi, da skrbimo drug za drugega in da se z drugimi razumemo; ter avtonomija, da samostojno sprejemamo odločitve, ne pa to, da smo od drugih neodvisni (Slotter in Finkel 2009, 87; Patrick in drugi 2007).

Obstajajo pa tudi alternativne opredelitve psiholoških potreb, ki prispevajo k sreči. Ryff v svojem pristopu opredeli šest karakteristik psihološke dobrobiti oz. sreče: sprejemanje sebe, osebna rast, povezanost, avtonomija, odnosi, obvladovanje okolja ter smisel (Ryff v Deci in Ryan 2008, 4). Drigotas in Rusbult pa govorita o petih tipih potreb partnerskega razmerja (Drigotas in Rusbult v Patrick in drugi 2007, 446): intimnost (zaupanje drug drugemu, deljenje misli in razkrivanje čustev); partnerstvo (preživljanje časa skupaj in skupne aktivnosti);

²¹ World Database of Happiness, Finding report Happiness and Social Participation: http://www.worlddatabaseofhappiness.eur.nl/hap_cor/top_sub.php?code=S8

²² World Database of Happiness, Finding report Happiness and Current Marital Status: http://www.worlddatabaseofhappiness.eur.nl/hap_cor/top_sub.php?code=M2.

²³ World Database of Happiness, Finding report Happiness and Current Personality: http://www.worlddatabaseofhappiness.eur.nl/hap_cor/top_sub.php?code=P4

spolnost (fizične zadovoljitve, od objema do seksa); varnost (stabilnost in občutek, da se lahko na partnerja zanesesh); in čustva oz. sočutje (vzajemno čustveno vplivanje). Vseh teh pet tipov spada v samo-determinacijski teoriji pod temeljno psihološko potrebo povezanosti, manjkata pa še potrebi po avtonomiji in kompetentnosti (Patrick in drugi 2007, 446).

Zadovoljitev temeljnih psiholoških potreb povečuje zavezanost partnerskemu razmerju in njegovo stabilnost (Drigotas in Rusbult; Patrick, Knee, Canevello, Lonsbary v Slotter in Finkel 2009, 86). Tudi socialne interakcije same so bolj prijetne in bolj osrečujejo posameznika, če omogočajo posameznikom njihovo zadovoljitev (Downie, Mageau, Koestner 2008; Leak in Cooney 2001; Reis in drugi 2000). Bolj kot je posameznik v odnosu deležen avtonomije, bolj je srečen, zadovoljen z življenjem ter ima več vitalnosti in samozavesti in manj možnosti za depresijo in tesnobo (Deci in Ryan, Kernis in Paradise v Gaine in La Guardia 2009, 185). Več avtonomije pomeni bolj odprto komunikacijo, boljše reševanje konfliktov in več partnerske sreče (Blais in drugi v Gaine in La Guardia 2009, 198). Večja zadovoljitev temeljnih potreb pa prinaša več čustvenega razumevanja, odprtosti do partnerja in vzajemno razkrivanje, kar daje razmerju več intimnosti, vitalnosti in varnosti (La Guardia, Patrick 2008). Patrick in sodelavci (Patrick in drugi 2007) v svoji raziskavi pridejo do podobnih zaključkov, in sicer da zadovoljitev temeljnih psiholoških potreb neposredno vpliva tako na individualno kot na partnersko srečo, še najizraziteje na to vpliva zadovoljitev potrebe po povezanosti. Barnes in sodelavci pa ugotavljajo, da k partnerski sreči bistveno prispeva tudi pozornost do svojih notranjih doživetij in dogajanja v odnosu s partnerjem. Bolj ko smo pozorni, več je zadovoljstva v partnerskem razmerju in manj je tesnob in zamer (Barnes in drugi 2007). Na dobrobit v partnerskem razmerju pa ne vpliva le stopnja zadovoljitve posamezne temeljne psihološke potrebe, temveč tudi uravnoteženost zadovoljitve vseh treh (Sheldon in Niemiec 2006).

Poleg tega je posameznik, ki je v partnersko razmerje vključen in v njem vztraja prostovoljno, avtonomno in na podlagi notranje motivacije, posameznik, ki se ne počuti prisiljen v določena dejanja ali ga ne žene občutek krivde, manj nagnjen k obrambnemu položaju in konfliktnosti, kar prinaša več sreče in zadovoljstva v razmerju (Knee in drugi 2005). Tudi Hodgins, Koestner in Duncan ugotavljajo, da je avtonomija močno povezana s pozitivnim in naravnim potekom ter iskrenim in odprtim razmerjem, medtem ko je nadzor povezan z defenzivnimi odzivi. Razmerja, ki jih poskušamo ohraniti zaradi notranjih razlogov, so bolj prilagodljiva in partnerjema prinesejo več sreče in se bolje odzivajo na partnerske probleme

(Knee in drugi v Patrick in drugi 2007, 446; Blais in drugi v Patrick in drugi 2007, 446). Zadovoljitev temeljnih psiholoških potreb torej povečuje notranjo motivacijo v partnerskih razmerjih, ta pa zvišuje kvaliteto razmerja (Patrick in drugi 2007, 446).

Hkrati pa človekova potreba po avtonomiji ne spodkopava potrebe po povezanosti. Ljudje, ki jim je prioriteta nadzor, nižje cenijo iskrenost v odnosu in za ohranitev samega sebe žrtvujejo intimnost in bližino (Hodgins in drugi 1996). V razmerjih, v katerih prevladuje nadzorovanje, so bolj prisotni zanikanje in laganje samemu sebi kot v tistih, kjer prevladuje avtonomija. V slednjih je tudi več motivacije za ohranitev partnerstva. Ljudje, ki cenijo avtonomijo, druge tudi manj ocenjujejo na podlagi sebe, so bolj motivirani za rast in druge lažje sprejemajo take, kot so (Knee in drugi 2002).

Po drugi strani pa povezanost skoraj ni povezana z negativnimi aspekti in konflikti v razmerju. Konflikt še ne pomeni nujno manj občutka povezanosti, pomeni pa to, da se znižuje raven sreče v partnerskem razmerju. Kljub številčnejšim konfliktom in posledično manj sreče pa se v partnerstvu še vedno lahko počutiš povezan, da se torej počutiš razumljenega in cenjena in se pogovarjaš o pomembnih stvareh (Reis in drugi 2000).

Rekli smo, da zadovoljitev temeljnih psiholoških potreb povečuje stabilnost partnerskega razmerja in zadovoljstvo partnerjema. Po drugi strani pa sreča v partnerskem razmerju še ne pomeni, da bo to tudi bolj stabilno od tistega, v katerem partnerja nista tako zadovoljna. Na stabilnost razmerja namreč precej vplivajo tudi drugi dejavniki, kot so na primer zunanji pritiski in alternativne privlačne opcije. Partnerska razmerja so lahko tako srečna in stabilna neodvisno, torej: srečno in stabilno, srečno in nestabilno, nesrečno in stabilno ter nesrečno in nestabilno partnersko razmerje (Spanier and Lewis v Custer 2007, 2774).

Partnerjema prinesejo več sreče in se bolje odzivajo na partnerske probleme tista razmerja, ki jih poskušamo ohraniti zaradi notranjih razlogov (Knee in drugi v Patrick in drugi 2007, 446; Blais in drugi v Patrick in drugi 2007, 446). Na sploh je notranja motivacija bolj prisotna v partnerskih razmerjih, ki nudijo več zadovoljitve temeljnih psiholoških potreb (Deci in Ryan; Ryan v Patrick in drugi 2007, 446). Raziskava Patrickove in sodelavcev pokaže, da zadovoljitev temeljnih psiholoških potreb povečuje notranjo motivacijo v partnerskih razmerjih, ta pa zvišuje kvaliteto razmerja (Patrick in drugi 2007, 446).

Veenhoven s pomočjo Svetovne baze podatkov²⁴ definira korelacije med različnimi družbenimi spremenljivkami in srečo. Ugotovi, da bogastvo vpliva na zviševanje sreče med prebivalci le do določene mere. Več sreče je tudi v tistih družbah, kjer je več varnosti – fizične, pravne in družbene. Družbena varnost oziroma stabilnost pri sreči izgublja na pomenu, ko je zagotovljeno ekonomsko obilje. Sreča narašča tudi s politično (pravična družba) in osebno svobodo, ki ti da več možnosti, da svoje življenje oblikuješ, kot ti ustreza. Na srečo pozitivno vpliva tudi stopnja enakopravnosti, predvsem med spoloma in razredna, ter kultura, v kateri je na voljo več informacij in izobrazbe. Pomembna je tudi družbena klima – več tolerance pomeni srečnejše posameznike. Na srečo pa ne vplivajo bistveno družben status, starost in spol. Veenhoven tako povzame, da večja modernizacija družbe (urbanizacija, industrializacija, informatizacija, individualizacija itd.) pomeni tudi večjo stopnjo sreče med posamezniki te družbe. Kljub temu, da ta prinaša mnoge probleme, so njene prednosti vseeno večje²⁵ (Veenhoven 1997).

Pri sreči je bistvenega pomena tudi kvaliteta intimnih vezi posameznika. Na srečo vplivajo tudi povsem individualne značilnosti, kot so zdravje (vzdržljivost), sposobnosti (asertivnost, empatija) in osebnost (ekstrovertiranost), ki jih lahko s skupnim pojmom označimo kot sposobnost nadziranja situacije. Na srečo posameznika vplivajo tudi zunanje okoliščine in dogodki. Statistično gledano se več dobrih dogodkov zgodi ekstrovertiranim in izobraženim ljudem ter tistim, ki imajo kvalitetne intimne vezi (Veenhoven 1997).

Obstajajo različni dejavniki, kot so dohodek, delo, starost, genetska struktura, ki bolj ali manj vplivajo na posameznikovo srečo. Posebno pomemben faktor sreče so čustva, ki so posamično najvplivnejši faktor pri doživljanju sreče na dolgi rok. Pomembne so torej malenkosti. Te nas dolgoročno gledano veliko bolj osrečijo kot nekaj izjemnih dogodkov v našem življenju. Bolj pomembna je pogostost srečnih trenutkov kot njihova intenzivnost. To velja tudi za partnerska razmerja (Diener in drugi v Ben-Ze'ev, Goussinsky 2008, 199).

Zanimivo je tudi to, da se ljudje hitro prilagodimo izjemno osrečujočim kot tudi travmatičnim dogodkom²⁶ in kaj hitro vzpostavimo normalno stanje zadovoljstva. Kratek občutek sreče

²⁴ World Database of Happiness <http://www.worlddatabaseofhappiness.eur.nl/>

²⁵ Pri tem se srečamo z dvema težavama: v svetovno bazo podatkov so vključene Avstralija, Evropa in Severna Amerika, medtem ko je Afrika komaj zastopana, Bližnji vzhod pa sploh ne. Poleg tega ni jasno, kaj je vzrok česa in pod kakšnimi pogoji točno korelacije veljajo (Veenhoven 1997, 14).

²⁶ Na nekatere dogodke se človek v življenju kljub temu težko prilagodi, kot je na primer smrt bližnjega (Seligman 2002, 49).

nam dajejo spremembe na bolje, na status quo pa se hitro navadimo in nam tako ne nudi več izrazitega občutka sreče, temveč postajajo naša pričakovanja vse višja (Myers 2002, Seligman 2002). Po drugi strani pa se človek nikoli ne prilagodi na medosebni konflikt, saj mu ta vsakič znova povzroča slabo voljo in nezadovoljstvo (Frederick, Loewentein v Haidt 2005, 94).

Ljudi najbolj osreči seks, druženje, počitek, molitev/meditacija, hranjenje ... (Layard 2005, 15). Na srečo imajo največji vpliv dejavniki, kot so odnosi v družini, finančna situacija, delo, skupnost in prijatelji, zdravje, osebna svoboda in osebne vrednote (Layard 2005, 62-3) ter samozavest, občutek, da sam upravljaš s svojo usodo, optimizem, ekstrovertiranost (povezano z več socialne opore, kar je pri sreči ključnega pomena) (Myers 2002, 108). Tudi Myers iz svojih empiričnih podatkov sklene, da gre ljudem najbolje v pogojih demokracije in osebne svobode (Myers 2002, 115).

Lahko bi torej sklepali, da spremembe, ki jih narekuje sodobna moderna družba s svojo možnostjo svobodnega odločanja, za posameznika na splošno pomenijo več sreče, vprašanje pa je, koliko dajejo posamezniku občutek notranjega nadzora, glede na to, da izginja enoznačna vrhovna avtoriteta in varnost življenjskega poteka. Po eni strani moderna družba tako pomeni več možnosti za srečo, po drugi strani pa lahko ta možnost ostane neizkoriščena in obdana z občutki zmedenosti, nemoči in odklanjanjem sprejemanja odgovornosti in tveganja.

2.2.2 Zgodovinske preobrazbe ljubezni in potenciali osrečevanja

Družinska skupnost, ki je bila običajna do sredine 18. stoletja, se je bistveno razlikovala od družine, kot jo poznamo danes. To je bilo gospodinjstvo celotne hiše ali t. i. gospodarska skupnost, katere glavni cilj je bil zagotavljanje preživetja in potomstva. Tu ni bilo prostora za osebna nagnjenja, motive in čustva, izbira partnerja je temeljila na ekonomskem dogovoru (Beck - Gernsheim v Beck, Beck - Gernsheim 2006, 59). V taki skupnosti sta bili osebna in partnerska sreča postranskega pomena in irelevantni za uspešnost zakonske zveze in družine. Zadovoljstvo je prinašal ugodni materialni položaj in zdravo potomstvo. V takih okoliščinah ni bilo ugodnih pogojev in potrebe po razvoju romantične partnerske ljubezni, saj partnerstvo v osnovi ni temeljilo na iskanju ljubezni in sreče.

V tradicionalni družbi, v kateri je posameznik vstopal v vnaprej definirane odnose, se s srečo ni bilo potrebno posebej ukvarjati. Vloge in življenjske poti so bile vnaprej predpisane in

utečene, zato njihovo doseganje ni bilo posebej zahtevno, sploh pa ne nepredvidljivo. O tragični ljubezni se je govorilo le takrat, ko je neka oseba – ukleščena v vnaprej dogovorjeno partnerstvo – hrepenela po nekem drugem človeku, v katerega je bila zaljubljena, vendar bi težko rekli, da je bila to večinska situacija. Partnerstva so bila namreč v prvi vrsti osnovana na ekonomskih temeljih in zaljubljenost ali romantična ljubezen tu ni igrala bistvene vloge (Fromm 1960).

S tradicionalno družbo v industrijski družbi se oblikuje model male ali nuklearne družine, ki enači žensko z družino. Ta se je posvečala materinstvu in gospodinjskemu delu, njena usoda pa je bila odvisna od moževih dohodkov. Sodobne ženske se vse bolj osvobajajo jarma stanovske vloge gospodinje, ki jim je bila dodeljena in zase zahtevajo svobodo (Beck, Beck-Gernsheim 2006, 8), s tem pa pridobivajo tudi vse več moči in možnosti, da vzamejo usodo v svoje roke in zaživijo življenje, ki bi jim bilo bolj pogodu, ki bi jim nudilo več samouresničitve in možnosti za srečo. Zatiranje je namreč en najmočnejših izvorov nesreče (Layard 2005, 122).

V moderni družbi se odnos do ljubezni bistveno spremeni, ko je ekonomska vloga odrinjena v ozadje. Prejšnjo delovno skupnost postopoma zamenja čustvena skupnost, ki temelji na vzajemni ljubezni. Oblikujeta se koncepta zasebnosti in intimnosti. Zakonska zveza in družina tako postaneta prostor stabilnosti, varnosti in iskanja sreče in smisla, ki jo omogoča ljubezen (Beck - Gernsheim v Beck, Beck - Gernsheim 2006). Partnerstva se sklepajo na osnovi ljubezni, vendar je še vedno močno prisotna ideja heteroseksualne nuklearne družine, v ospredje pa stopijo ideali romantične ljubezni, ki predpostavljajo osredotočenost na eno osebo, ki jo idealiziramo in ki naj bi nam preko zlitja z njo prinesla potrditev samega sebe. Zaradi tega nam daje romantična ljubezen s svojo usodnostjo in gotovostjo tudi občutek stabilnosti in pripadnosti (Beck, Beck-Gernsheim 2006, 60).

Romantična ljubezen tako temelji na imaginaciji in idealiziranju. Ljubljeni osebi pripisujemo dodatno vrednost, kar jo dela edinstveno. Izziv in težava te vrste razmerja pa je, kako idealizacijo vzdrževati na dolgi rok v vsakdanjem življenju (Illouz 2010). Ljubljeni partner predstavlja edini in največji vir sreče in uresničitve.

Romantična ljubezen se nahaja onkraj racionalne izbire in predstavlja želje, gone in fantazme, ki so pogoj, da posameznik ljubljeno osebo povzdigne na raven neprekosljive privlačnosti. Na delu so nezavedne izbire, kar lahko povzroči zmedo v naših racionalnih namerah (Salecl 2010,

68). Poleg tega v tem primeru obvladovanje čustev ni ravno na visokem nivoju in smo prepuščeni na milost in nemilost razmer, ki nam bodisi naklonijo srečo ali pa tudi ne.

Romantična ljubezen tako partnerja sicer osvobodi jarma reprodukcije, vendar ohranja strukturne spolne neenakosti, ki začenjajo iti v nos predvsem ženskam svobodnejšega duha. Tako se pod pritiskom ženske seksualne emancipacije in avtonomije romantična ljubezen razvije v aktivno ljubezen, za katero se je treba pogajati in ki jo Giddens poimenuje sotočna ljubezen (Švab v Giddens 2000, 216). Ta temelji na intimnosti, kjer odpiranje drug drugemu ter čustveno dajanje in sprejemanje poteka v duhu enakosti in se na ta način približuje prototipu čistega odnosa (Giddens 2000). Razmerje se tako razvije toliko, kot se razvije intimnost in pri tem procesu sodelujeta oba spola enakovredno, ne izključuje pa niti homoseksualnih parov (Giddens 2000, 123).

Pod vplivom racionalizacije intimnosti postanejo partnerske vezi brezstrastne in preračunane, izpostavljene utilitarizmu, k čemur je med drugim prispeval tudi feminizem (Illouz 2010). Razcepljeni smo med hiperracionalnostjo, ki je jaz poblegovila in racionalizirala, in zasebnim svetom, ki ga vse bolj obvladujejo samooblikovane fantazije, kar lahko razumemo kot boj med ekonomskim in romantičnim registrom (Illouz 2010, 136).

Želja po sreči je v sotočni ljubezni v marsičem nadaljevanje romantične ljubezni, a se hkrati zgodi tudi prelom, saj v sotočni ljubezni sreča ni več ekskluzivna (le ena posebna oseba nas lahko osreči) in pasivna (če je pravi/-a, bom z njim/njo srečna), temveč se je v sotočni ljubezni za srečo potrebno potruditi. Tako ljubezen ni nekaj, kar nas doleti, če imamo srečo, temveč je potrebno zanjo delati, se o njej česa naučiti in se pogajati s partnerjem.

Emancipacija je ženskam prinesla več svobode in če gre sklepati iz empiričnih analiz, ki povezujejo naraščanje neodvisnosti z naraščanjem sreče, potem so ženske vsekakor stopile na pot k njej. Kaj pa moški? Zdi se, da spremembe z njihove perspektive niso bile tako osrečujoče. Kako le, če so pa kar naenkrat ostali brez dotedanjih privilegijev, gotovega položaja, ki ni zahteval posebnega emocionalnega truda in zahtevnih pogajanj. Naenkrat so se znašli v položaju, ki je od njih zahteval odrekanje svoji moči ter enakovredno vlaganje v emocionalno in gospodinjsko delo. Emancipacija žensk postane tako za moške moteča, ko se te začnejo zavzemati za svoje interese, ki so marsikdaj v nasprotju z njihovimi lastnimi (Beck v Beck-Gernsheim 2006).

Z detradicionalizacijo in ukinjanjem spolne determiniranosti ter seksističnega razumevanja zakona, družine in spolnosti se rušijo stari odnosi med spoloma, ki so bili pogosto zatirajoči do žensk. Kljub temu pa se je potrebno vprašati, ali so posamezniki v partnerskih odnosih postali srečnejši. Kateri tip razmerja je za posameznika torej najbolj osrečujoč?

V tradicionalnem razmerju sreča in zadovoljstvo partnerjev nista igrala bistvene vloge, saj je to temeljilo na ekonomskih razlogih in reprodukciji. Če bi po naših merilih ocenjevali srečo partnerjev v takratnem razmerju, bi lahko rekli, da je v veliki meri odvisna od zunanjih dejavnikov, kot je ekonomska preskrbljenost ter zdravo potomstvo. Kot pravi Bauman, domačnost in predvidljivost razmerij ni nujno pomenila več sreče za posameznika, ampak je postavljala standarde normalnosti²⁷. Vse ostalo, kar ni bilo normalno, je vzbujalo odpor. Nesreča je v taki situaciji verjetno pomenila motnjo rutine in frustracijo pričakovanja neznanega. Šele kasneje, ko v polje normalnosti vstopi nenormalno in med njima ni več tako jasne ločnice, postane normalno vir sreče (Bauman 2008b).

Na podlagi medkulturne primerjave držav, ki se med seboj razlikujejo v stopnji svobode posameznika, pa vendar lahko sklepamo, da v tradicionalni družbi ljudje niso bili pretirano zadovoljni. Sicer so imeli varnost in gotovost ter trdne socialne vezi in jim o sreči pravzaprav ni bilo potrebno razmišljati in jo iskati, imeli pa so zelo malo osebne svobode ter možnosti izražanja svoje individualnosti ter odločanja pri izbiri partnerja, okoliščin spolnega odnosa ter potomstva. Za zveze v tradicionalni družbi je torej značilno, da omejujejo posameznikovo možnost izbire, hkrati pa ponujajo stabilnost in zaščito (Beck-Gernsheim v Beck, Beck-Gernsheim 2006, 56).

Tu so bile predvsem nemočne in nesrečne ženske, ki so se morale pokoriti moškemu, svojemu možu ali očetu, ki je odločal o glavnih vprašanjih njenega družinskega in partnerskega življenja. Erotični užitek je bil rezerviran za moške v izvenzakonskih zvezah in za ženske iz aristokratskih vrst, katerih spolnost ni bila vezana na reprodukcijo (Giddens 2000, 45). Ženske so bile deležne bistveno manj osebne svobode in užitkov, zato so bile deležne tudi manj sreče in veselja. Moški so jih sicer varovali pred zunanjimi nevarnostmi, vendar so hkrati predstavljali notranjega zatiralca, ki jih je lahko po lastni volji discipliniral in kaznoval z nasiljem.

²⁷ Kot normalno je pojmovano to, kar je pogosto, monotono, repetitivno, stvar rutine in nespremenljivo (Bauman 2008b).

Kasneje zakon ni več materialno determiniran, temveč temelji na svobodni odločitvi in ljubezni. Romantična ljubezen je preprejena z velikimi pričakovanji in ideali, ki jim je težko slediti in jih udejanjiti. Ker vlagamo vse upe za uresničitev lastne sreče v eno samo izbrano osebo, nas ta lahko povzdigne v višave ali pahne v obup. Tako je naša sreča odvisna od druge osebe in gradimo jo na zelo dvomljivih temeljih. Gre za vse ali nič: ali dobim ljubezen svojega življenja, eno in edino, ter sem za vedno srečen ali pa za vedno objokujem izgubljeno ali nikoli dobljeno ljubezen, v primerjavi s katero so vse druge le blede senca. Večja kot so pričakovanja in manj kot so razpršena, večje razočaranje in obup lahko sledi.

Sreča v romantičnem razmerju tako sicer izhaja iz neke predvidene strukture in če srečamo pravo ljubezen, naj bi nam bila sreča avtomatsko zagotovljena. Po drugi strani pa nimamo usode v svojih rokah in lahko samo pasivno čakamo. Morda je pri vsem skupaj najbolj ironično to, da je pričakovana sreča ob doseganju idealov romantične ljubezni večja od dejanske sreče, ko te ideale dejansko dosežemo. Poleg tega sreča ob doseganju ideala slej ko prej zbledi in partnersko razmerje se povrne v povprečje vsakdana, zato je njene ideale težko dolgoročno vzdrževati v vsakdanjem življenju.

Čisto razmerje²⁸ omogoča partnerjema svobodo, da si sama določita, kaj zanju pomeni sreča, kako jo bosta dosegala in kako merila ter predstavlja racionalizacijo intimnosti. Ljubezen tako ni več predvidljiva oblika, ki jo zapovedujejo romantični ideali, temveč nepredvidljiv teren, ki omogoča skupno ustvarjanje, neizmerno kreativnost, osebno rast in razvoj sočutja. Gre za proces, za katerega ne vemo, kako se bo končal in ki ni odvisen samo od nas, zato je tako tvegan. Sreče torej ne najdemo v tem, da se približamo vnaprej predpisanemu idealu, temveč v tem, da spoznavamo sočloveka in svobodno ustvarjamo nekaj skupnega, čeprav nam nihče ne more zagotoviti, da bo rezultat zadovoljiv in da bo sreča trajala večno.

Tako razmerje predpostavlja enakost med spoloma na čustvenem in spolnem področju. Partnerja sta avtonomna pri medsebojnem pogajanju. Posameznik mora neprestano intenzivno delati na sebi (*refleksivni projekt jaza*) in na razmerju, da s partnerjem določi pogoje skupnega povezovanja in s tem obstoj samega razmerja (Giddens 2000). Veza postane prostor skupnega razvoja in proces, kjer s pomočjo intimnosti preraščamo lastne

²⁸ Čisto razmerje je bolj zavezujoč kot deskriptiven pojem, saj ne opredeljuje razmerja, ki bi dejansko obstajalo, temveč gre za idealni tip, h kateremu razmerja bolj ali manj težijo. „Nanaša se na situacijo, kjer dva stopita v družabni stik zaradi stika samega, zaradi tistega, kar lahko vsaka oseba dobi iz daljšega druženja z drugo osebo; in ki traja le, če obe strani menita, da je obojestransko zadovoljivo“ (Giddens 2000, 64).

samoprojekte (Štulhofer, Miladinov 2004).

2.2.3 Individualizacija in sreča

Individualizacija je temeljni proces pozne modernosti, ki pa ne označuje le osvoboditve iz vnaprej predpostavljenih družbenih vezi in form (dimenzija osvoboditve), temveč sestoji še iz izgube tradicionalnih varnosti in stabilnosti (dimenzija odčaranja) in novega vključevanja v družbo (dimenzija nadzorovanja oz. reintegracije). Vsi trije nivoji sestavljajo ahistorični model individualizacije, ki vključuje objektivni življenjski položaj in subjektivno zavest (Beck 2001). »S pojmom individualizacije mislimo na celoto družbenih procesov in izkušenj, za katere je značilno po eni strani raztapljanje vnaprej predpisanih in standardiziranih življenjskih oblik, kot so razredna pripadnost, spolne vloge, jedrna družina itd., po drugi strani pa razpad urejenih normalnih biografij, življenjskih vodil in okvirov življenjskih orientacij« (Ule v Ule, Kuhar 2003, 22).

Individualni položaji postajajo vse bolj odvisni od institucij in se zapletajo v novo standardizacijo. Od tradicionalnih vezi osvobojeni posamezniki postanejo odvisni od trga dela in zato tudi od izobrazbe, potrošnje, socialnopravnih ureditev in preskrbe, načrtovanja prometa, potrošnih ponudb, možnosti in mode v medicinskem, psihološkem in pedagoškem svetovanju in oskrbi. Individualizacija na tej točki poskrbi za reintegracijo in podružbljanje osvobojenega posameznika, ki postaja vse bolj odvisen od prisil trga dela in potrošne eksistence (Beck 2001, 192).

Varnost je v tradicionalni družbi predstavljal predpisan vzorec življenja, vloge in smisel, ki je iz teh vlog izhajal. To, kako boš živel, je bilo v glavnem predpisano in čeprav je to pomenilo precejšnjo omejitev za posameznikovo življenje, je pomenilo tudi predvidljivost ter občutek pripadnosti in smisla, ki je bil skupno določen in priznan. Varnost so posamezniku dajali zunanji elementi: vloga v družbi, predpisane oblike odnosov, od zunaj določen smisel. Ko pa ta zunanja utemeljitev avtoritete in varnosti s prehodom v družbo moderne izgubi na svoji veljavi, je posameznik prepuščen samemu sebi. Na posamezniku je breme, da si aktivno in samostojno poišče svoje notranje vire gotovosti, na katere se bo oprl, ko mu bo življenje postreglo s tveganji, negotovostjo in osamljenostjo.

Središče dogajanja modernosti postane jaz, družba pa orodje, ki posamezniku omogoča oblikovanje individualnega življenja (Beck v Beck, Beck - Gernsheim 2006, 50).

„Individualizacija v tem smislu pomeni, da se biografija ljudi osvobodi iz vnaprej danih fiksacij, da postane odprta, odvisna od odločitev in je kot naloga položena v roke vsakega posameznika“ (Beck 2001, 197). Pomeni osvobajanje iz vrste tradicionalnih – tako posvetnih kot sekularnih – vezi in obvez, kar naj bi posamezniku omogočilo svobodnejše življenje, individualno motivirane odločitve in reflektivno oblikovanje lastnih biografij v nasprotju s tradicionalno predpisanimi življenjskimi poteki.

Jaz postane reflektivni projekt, katerega prioriteta je samoaktualizacija. Biografija se iz normalne prelevi v izbrano, reflektivno ali „*naredi si sam*“ biografijo (Beck 2002, 3). Ta pa ni le zaželeno, temveč zapovedano. Vsak posameznik se mora sam odločiti o svojem življenjskem slogu, o svoji identiteti, odnosih in še marsičem. To zahteva od ljudi večjo sposobnost, da poskrbijo sami zase in da oblikujejo lastno samopripoved (Mirjana Ule in Andrej Ule v Beck, Beck - Gernsheim 2006, 233; Beck 2002). Individualizacija ima za posameznika dvolične posledice: po eni strani mu omogoča več izbire in svobode, po drugi strani pa v njegovo življenje vnaša več konfliktov, prelomov in tveganja, saj ni nikoli zares nedvoumno jasno, katera je prava odločitev (Beck - Gernsheim v Beck, Beck - Gernsheim 2006, 90; Beck 2002).

Vsak ima nalogo, da si oblikuje svojo zgodbo, kar vključuje tudi partnerska razmerja. Kriteriji partnerske sreče postajajo vse bolj stvar posameznika, definicija normalnosti pa izgublja svojo ostrino in odločenost (Beck v Beck, Beck - Gernsheim 2006). Za zadovoljstvo v razmerju je treba vložiti vse več truda in podajanje v razmerje je vse bolj podajanje v neznano (Bauman 2003). Problem pa se kaže tudi v tem, ker kljub odsotnosti jasnih pravil in obljub, ta še vedno na nek način držijo in usmerjajo naše vsakdanje in partnersko življenje, čeprav ni jasno, kakšna so, saj delujejo na neizrečeni in implicitni ravni, poleg tega pa se lahko med partnerjema bistveno razlikujejo.

Na področju partnerskih razmerij, zakona in družine se prehod v pozno moderno kaže v tem, da so vse manj v ospredju kolektivne predstave in se vse bolj uveljavljajo individualizirane biografije. Vse bolj gre za vzajemno definiranje in pogajanje glede tega, kaj naj bi ljubezen med partnerjema sploh bila. Ljubezen postaja vse bolj način iskanja smisla in osmišljanja življenja (Beck - Gernsheim v Beck, Beck - Gernsheim 2006). Detradicionalizacija, s katero se opušča ekonomski razlog za vzpostavitev in ohranjanje partnerskih razmerij, prinaša vedno večjo vlogo sreče in ljubezni, ki pa sta spremenljivi in kratkotrajni, zato v sodobna partnerstva

vnašata nove oblike in intenzivnost tveganj in negotovosti. Partnerja tako postajata vse bolj negotova. Vse več je partnerskih razmerij, ki so manj obvezujoča in ki trajajo, dokler je prisotna določena mera zadovoljstva (Bauman 2008a, 16).

Pojavlja se nova moda umanjkanja zavezanosti. Ne išče se več užitka v tem, da se drugemu približamo ter ga skušamo razumeti (Salecl 2010, 64-5), s čimer sovpadajo tudi spremembe v iskanju partnerja, in sicer v obliki zmenkov, pri katerih oseba ohrani svojo svobodo in ne vlaga pretirano emocionalno v eno osebo (Salecl 2010). »V vseh vidikih življenja imamo namreč toliko možnosti, da izbira čustvene navezanosti ne pomeni le dodatnega bremena, temveč tudi oviro popolni svobodi, ki naj bi jo visoko cenili« (Bogle v Salecl 2010, 65). Pri tem gre predvsem za ženske, ki ustvarjajo nova pravila: brez obljub, zahtev in pretirane čustvene navezanosti (Salecl 2010, 66). Vendar se za poskusom, da bi bila videti, kot da se je romantično srečanje sploh ni dotaknilo, skriva težnja, da bi željo začasnega partnerja pravzaprav ohranila pri življenju (Salecl 2010, 76).

V sodobnih individualiziranih partnerskih razmerjih je intimno delo zahtevno, saj je potrebno vzajemno definirati ljubezen in srečo ter ju nenehno potrjevati. Kriterije sreče je treba ves čas in vedno znova utemeljevati, zato postajajo vse zahtevnejši in težje dosegljivi (Beck - Gernsheim v Beck, Beck - Gernsheim 2006, 108). Kar je danes sreča, postane jutri samoumevno ali celo moteča rutina. Kar je danes osrečujoče, je lahko jutri zastarelo in preživeto ali se celo spreobrne v svoje nasprotje. Zdi se, da je sreča izjemno izmuzljiva in da jo je težko prikleniti in prisiliti, da ostaja naš sopotnik.

Poleg tega se vsak partner trudi zgraditi svojo kariero in slediti svojemu načinu življenja, zato je usklajevanje med partnerjema vedno težje (Beck v Beck, Beck-Gernsheim 2006). »Odnos med moškim in žensko se namreč pokaže v luči nove dileme: na eni strani imamo željo in prisilo, ki nas žene k temu, da smo svobodni individuumi, na drugi strani pa potrebo po trajni skupnosti z drugimi ljudmi, ki pa so tudi sami opredeljeni s pogoji in potrebami svojih lastnih življenj« (Beck-Gernsheim v Beck, Beck-Gernsheim 2006, 87).

Posameznikova identiteta je tako v veliki meri odvisna od odnosov in ni povsem avtonomno oblikovana, čeprav se posamezniki osvobajajo tradicionalnih vlog, norm in vzorcev. Vloga posameznika v družbi je odvisna od sprejetja in podpore drugih in ni identitete, ki bi se izgrajevala onkraj sistema pomenov. Z jezikom namreč izražamo čustva, misli in namen, zato je identiteta oblikovana relacijsko (Gergen 1991).

Lahko se vprašamo, koliko je posameznik dejansko bolj srečen v individualiziranih družbah? Ed, Marissa in Carol Diener trdijo, da so ljudje v družbah, kjer lahko izpolnjujejo svoje cilje, srečnejši, saj imajo več osebne svobode in so lahko ponosni na svoje dosežke, imajo več zasebnosti ter svobodno izbirajo svoj življenjski slog. Spodbuja se inovativnost in kreativnost ter spoštuje človekove pravice (Diener v Myers 1999, 383). Po drugi strani pa je tudi več osamljenosti, ločitev, umorov in stresnih bolezni (Popenoe, Triandis in drugi v Myers 1999, 384). V zahodnih civilizacijah je zaradi tega tudi velik porast prisotnosti depresije, ki je vsaj delno posledica izgube smisla v družbi, kjer ni več ničesar večjega od nas samih²⁹ (Seligman v Myers 1999, 384).

2.2.4 Sreča: od pravice do prisile

Osebna in partnerska sreča postaneta z moderno družbo tako odgovornost kot pravica, ki pripada vsakemu posamezniku. V idealni situaciji naj bi bili vsi vpleteni čim bolj srečni, sreča vsakega vpletenega pa je enako pomembna (Layard 2005, 115). Jeremy Bentham, angleški oče utilitarizma, je zahteval čim več sreče za čim več ljudi (Bruckner 2004, 44). Takšno utilitarno razumevanje sreče, kjer je osnova za etiko izogibanje bolečini in iskanje užika, je bilo blizu večini razsvetljenskih mislecev, ki se zavzemajo za promocijo sreče in zmanjševanje trpljenja z izobraževanjem in izboljševanjem materialnih pogojev ter z omejevanjem individualističnih užitkov v imenu javne sreče (Zevnik 2011). Najvišji cilj zakonodaje je blaginja za vse ljudi, pri vsakem odločanju pa bi morala biti naš cilj maksimalna skupna korist³⁰ (Haidt 2005).

Sreča kot pravica pa kmalu preraste v srečo kot prisilo. Kot trdi Pascal Bruckner, zavlada v moderni družbi v drugi polovici 20. stoletja ideologija prisilne sreče, ki nas – paradoksalno – dela samo še bolj nesrečne. Sreča se iz krščanskega onostranstva preseli v moderni družbi v tostranstvo, v tukaj in zdaj. Problem pa nastane v tem, ker v lovu na srečo nismo nikoli zares prepričani, ali smo srečni, ali je to ta sreča, ki jo iščemo in če nemara ne bi bili lahko še za odtenek srečnejši. Sreča postane norma, ki je navzgor neomejena, vrhovne avtoritete, ki bi

²⁹ Osebna sreča v zahodnih družbah v veliki meri temelji na zavedanju in potrditvi pozitivnih lastnosti posameznika in se pojmuje kot osebni individualni dosežek. To izhaja iz prepričanja, da je jaz avtonomen center misli in dejanj. Na bližnjem vzhodu je obratno sreča odraz družbene harmonije (Uchida, Norasakkunkit, Kitayama 2004).

³⁰ To je v nasprotju s Kantovim kategoričnim imperativom, ki temelji na tem, da naj bi pravila, če bi hoteli, da veljajo za moralna, lahko upravičeno predlagali za univerzalna (Haidt 2005, 170).

postavila jasna merila sreče in cilje, pa ni več. Odsotnost sreče postane nezaželeno stanje in samo po sebi razlog za nesrečo (Bruckner 2004).

Tako so posamezniki vse bolj sami odgovorni za svojo individualno življenje z vsemi tveganji, možnostmi in protislovji, ki spadajo zraven. Njihove biografije postanejo samorefleksivne, saj se od njih zahteva aktivno delovanje v vsakdanjem življenju (Beck 2001). Pravzaprav se posameznikova svoboda o odločanju glede lastne življenjske poti hitro sprevrže iz danosti v nalogo, ki ji ni moč ubežati. Ne gre namreč le za možnost izbire, temveč dejansko za prisilo samoodločanja (Bauman 2002).

V družbi z vse večjo stopnjo zavedanja kontingentnosti družbenih norm, v družbi, kjer narašča stopnja anomalije, po mnenju Durkheima premo sorazmerno upada tudi splošna raven sreče, kar se kaže tudi v številčnejših samomorih anomičnega tipa. Po njegovem mnenju lahko človek doseže srečo le s podreditvijo družbenim zapovedim. Ko začne moč kolektivne zavesti z industrijskim razvojem popuščati, posameznik izgublja zunanjo oporo. Slabijo družbene vezi, ki so posamezniku omogočale stabilnost in nudile jasne kriterije sreče in zadovoljstva (Durkheim v Vowinckel 2000, 455). Tako postane posameznikova odgovornost za srečo njegova lastna, istočasno pa se privatizirajo družbena tveganja in odgovornosti, kar je za posameznika vse bolj obremenjujoče.

Pluralizem moralnih pravil, negotovost in ambivalentnost glede izbire se kažejo kot postmoderna moralna kriza (Bauman 2007, 21). To je druga plat medalje osvobajanja od vrhovnih in univerzalnih etičnih načel na področju etike. Področje etike namreč postaja polje samoaktualizacije, podobno kot v antiki. Pri moralni samoaktualizaciji in vzpostavitvi sebe kot moralnega subjekta gre za projekt, pri katerem je posameznik v času postmodernosti večinoma prepuščen samemu sebi.

Sreča torej ni le pridobitev in osvoboditev, temveč tudi nova oblika omejevanja in negotovosti. Nova svoboda in odgovornost prinašata tudi nove oblike tveganja v t. i. družbi tveganja (Beck 2001). Osvoboditev posameznika izpod tradicionalnih zvez ga je rešila nadzora in prisil, hkrati pa mu odvzela prejšnjo oporo in varnost, ki ju je iz takšne zveze lahko črpal. Posledica je izguba notranje identitete in smiselne povezave s svetom, ki ga zdaj zaznamujejo pluralizacija življenjskih svetov ter konkurenčne vrednote (Beck-Gernsheim v Beck, Beck-Gernsheim 2006, 57).

To je vse bolj sprivatizirana in deregularizirana družba, v kateri se morajo posamezniki zanašati na lastno pamet in spretnost ter naj krivijo sebe in svojo lenobo, če so neuspešni na individualni poti do sreče (Bauman 2008a, 46). Vso težo in odgovornost za lastno srečo zdaj posameznik nosi na svojih plečih. Po eni strani je to sicer prednost, saj mu je možnost svobode odprla vrata na poti do lastne samouresničitve, po drugi strani pa posameznik za odločitve potrebuje pogum, ko se sooča z novimi tveganji in odgovornostjo ter izgubo zunanjega in univerzalnega definiranega smisla. Poleg tega osebna tveganja niso vedno pravično razporejena, saj gre tudi v veliki meri za družbena tveganja, ki se prenašajo na posameznika, čeprav sam za to ni neposredno kriv in teh problemov sam niti ne more rešiti, ga pa posledice teh problemov neposredno zadevajo in jih sam zaznava kot osebne probleme in tveganja v zasebnem in partnerskem življenju.

2.2.5 Trg sreče

»Potrošna kultura je historično specifična ureditev produkcije, doživljanja in posredovanja potreb, ki igra tako pomembno vlogo, da označuje globalno transformacijo zahodnega sveta.« Je del širše transformacije družbe in je tesno povezana s procesom modernizacije in z razvojem kapitalizma. Sovpada z razkrojem tradicionalne družbe in s tem z razpadom stabilnih družbenih vlog, fiksnih vrednot, identitet in vnaprej predpisanih biografij (Luthar v Debeljak et al. 2002, 252). Tradicionalna etika tako sicer izgublja na veljavi, ni pa še prave spodbude k aktivnemu oblikovanju nove etike. Pri tem pa smo bolj kot pravi kreativnosti in samostojnosti pri oblikovanju lastne etike vsakdanjega življenja in sreče priča izbiri med potrošniško ponujenimi alternativami. Naša svoboda je tako omejena s ponudbo na trgu, izbira pa je nujna.

Posameznik postaja vse bolj svoje sreče kovač in kot opozarja Campbell, je potrošna kultura z modernizacijo in razvojem kapitalistične družbe pripomogla k vzponu romantične etike in samoiluzivnega hedonizma, ki prinaša posamezniku sposobnost upravljanja z lastnim užitkom (Campbell 2001). V okviru ideologije individualizirane družbe se pojavi zahteva do posameznika, da sam poišče individualne rešitve družbenih problemov, kar je pisano na kožo potrošniški družbi. V takšni družbi lahko postane vse objekt potrošnje, individualno življenje pa niz pogajanj za maksimizacijo lastnega potrošnega užitka, kot življenjski uspeh pa je pojmovano zviševanje lastne vrednosti na trgu (Bauman 2008b, 89).

Kulturo, v kateri čustveni in ekonomski diskurzi ter prakse drug drugega vzajemno oblikujejo in ustvarijo, Illouz opisuje kot t. i. čustveni kapitalizem, za katerega je značilno, da postane afekt bistveni vidik ekonomskega obnašanja, čustveno življenje pa sledi logiki ekonomskih odnosov in menjave (Illouz 2010, 16). Tako družina ni več primarno enota produkcije, temveč predvsem enota potrošnje (Shoumatoff 1995, 129), zakonitostim trga pa ne ubeži niti partnersko razmerje. V tej perspektivi lahko razmerje razumemo kot investicijo, v katero vložiš čas, denar in trud v upanju, da se ti bo vse skupaj obrestovalo. Profit, ki ga pričakuješ od razmerja, je varnost. Če se vse skupaj ne obrestuje več, zamenjaš osebo. Ni težko priti do zaključka, da so take vezi izjemno krhke, ohlapne in nadomestljive (Bauman 2003).

Istočasno pa nas nova situacija dela ujetnike večne negotovosti in nezadovoljstva, saj nismo nikoli zares trajno in dokončno zadovoljni s svojo odločitvijo. Ne izmuznejo se nam le dolgoročni cilji, temveč cilji na sploh. Tako se situacija tradicionalnega nepoznavanja sredstev za dosego cilja, ki je jasno pred nami, pretvori v situacijo, v kateri je zamegljen sam pogled na cilj (Shulze v Baumanu 2002, 78). Ne vemo točno, kaj naj bi cilj sploh bil in kam naj bi partnersko razmerje vodilo. Brez neizpodbitnih avtoritet nobena odločitev ni enkratna in dokončna kot tudi ne dokončno zadovoljiva.

Kot ugotavlja tudi Campbell, je najznačilnejša poteza sodobne družbe ravno njena nenasitnost (Campbell 2001, 62). V takšni negotovi situaciji, ki bi ji nemara lahko rekli moderna histerija, se znajde posameznik v razpoki med množtvom želja, ki jih skuša zadovoljiti z zunanjimi objekti, vendar mu to vedno znova spodleti, saj ne more noben objekt ali človek zapolniti notranjega manka, saj noben objekt ali človek, ki ga uporabimo v ta namen, ne more popolnoma sovpadati z izdelano podobo, ki smo si jo ustvarili s sanjarjenjem in hrepenenjem. Zato tudi ves čas menjujemo partnerje, jih varamo, ali pa se poslužujemo začasnih razhodov, ki jih ne dojemamo kot nekaj dokončnega in verjamemo, da se lahko k partnerju še vedno vrnemo, če si premislimo. Vsaki naši odločitvi tako sledi senca dvoma in zdi se, da nismo nič kaj preveč prepričani v lastne odločitve ali pripravljeni sprejeti odgovornosti in tveganja, v primeru da se odločimo napačno.

Kako naj namreč vemo, ali smo našli dokončno rešitev, če ne vemo, kaj je prav in kaj je merilo uspešnosti? Istočasno trg ponuja vedno nove modne odgovore na posamezne dileme in vprašanja, posamezniki pa postajajo od njega vse bolj odvisni (Beck 2001). Tako lahko, če imamo težave v partnerskem življenju, enostavno poiščemo novega partnerja, se

posvetujemo s številnimi priročniki za samopomoč ali terapeuti ali pa poiščemo zelene spolne usluge ali pripomočke.

Zakon postaja vse bolj hedonistično naravnano, vanj pa se ljudje zatekajo v upanju, da bodo srečnejši (Csikszentmihalyi 1990). Hedonizem pa ni nekaj nevtralnega in povsod prisotnega, temveč gre za kulturno specifično dojetje sreče, ki temelji na individualističnem tržno naravnem gospodarstvu (Ferguson; Christopher; Kasser in drugi v Ryan, Huta in Deci 2008, 142).

Trg na partnerska razmerja vpliva tudi z zahtevo po nenehnem izboljševanju, stopnjevanju; stremimo k vse boljšim in lepšim partnerskim odnosom in z njihovo pomočjo iščemo srečo in izpolnitev. Seveda pa se z višanjem pričakovanj veča tudi možnost, da bomo razočarani (Beck-Gernsheim v Beck, Beck-Gernsheim 2006, 106).

Iskanje partnerja tako sledi potrošni logiki. Najprej moramo pretehtati vse dobre in slabe strani partnerja, se zavarovati s predporočno pogodbo in zamenjati star model za novega, če gre kaj narobe (Salecl 2010, 13). Vse večkrat se zgodi, da partnerja, ki mu spodleti, da bi nas osrečil, preprosto zamenjamo, kot zamenjamo star model telefona. Serijska monogamija in epizodna seksualnost tako postaneta popularno zdravilo za kronično nezadovoljstvo v partnerskem razmerju, brez da bi se bilo dejansko potrebno soočiti z realnimi problemi.

Tipičen primer potrošniške logike pri iskanju partnerjev so internetni zmenki. Gre za racionalno izbiro, za dobro in hitro kupčijo, trg potencialnih partnerjev pa je realen in ne virtualen, kot je ta v vsakdanjem življenju. Zmenek zahteva trženje samega sebe, saj tekmujemo z drugimi na trgu. Značilno je obilje in zamenljivost partnerjev (Illouz 2010). »Romantična razmerja niso samo organizirana na trgu, temveč so tudi sama postala blago, izdelano na tekočem traku, ki naj bo konzumirano hitro, učinkovito, poceni in v velikem obilju« (Illouz 2010, 111).

Ves čas nas tudi preganja tesnoba idealne izbire, prvič zato, ker je trg realen in omogoča pregled nad potencialnimi partnerji, kar nas sili v racionalizacijo izbire in preizkušanje, hkrati pa nas frustrira to, da izbira ne more biti nikoli zares racionalna, saj je nemogoče, da bi preizkusili vse partnerje. Tako ves čas iščemo idealnega partnerja in naj najdemo še tako dober približek tega ideala, se ne moremo nikoli zares otresti občutka, da nemara zamujamo nekaj boljšega. Posamezniki, ki se bojijo vezati, se v bistvu bojijo odreči možnostim, ki bi se

jim z izbiro odrekli (Salecl 2010).

To pogosto vodi v serijsko monogamijo, v katero se vse pogosteje zapletajo sodobni posamezniki, ki stremijo k srečnemu in zadovoljujočemu partnerskemu odnosu. Gre za to, da se partnerska razmerja končajo, ko spoznamo, da določena oseba ne prinese dokončne zadovoljitve. Takrat začnemo z iskanjem druge osebe, ki postane nov objekt našega sanjarjenja in v katero investiramo novo upanje. Krog se sklene s ponovnim razočaranjem, saj realnost nikoli ne da tako popolnih užitkov kot sanjarjenje samo (Campbell 2001).

Zaradi odsotnosti vrhovne instance, ki bi določila, kaj je sploh končno želeno stanje, končne zadovoljitve ni na spregled, zato sledi razočaranje, ohranja pa se dvom in večni imperativ po še. Najznačilnejša poteza sodobne potrošniške družbe je torej njena nenasitnost in nepretrgana želja po novih zadovoljitvah. Izkušnje užitka ne prinese posedovanje nekega določenega objekta zadovoljitve, temveč sanjarjenje samo (Campbell 2001). Vir užitka je torej želja sama, zato ne sme biti dokončno potešena, da se ohrani. Le delna in začasna potešitev želje je tako v funkciji njene ohranitve in stanovitnosti (Bauman 2002).

Ena izmed dimenzij, ki je v potrošniški družbi zanemarjena in podcenjena, je – kot vidimo – trajnost. Bauman ugotavlja, da ta ni več zaželeno, ampak je postala ovira, ki otežuje mobilnost (Bauman 2002). Neskončnost možnosti tako odvzame neskončnosti časa njeno zapeljivost, zato trajnost izgubi svojo privlačnost in se iz prednosti spremeni v breme (Bauman 2002, 160).

Po drugi strani pa je vse bolj v ospredju ideja o trajnostnem razvoju, kar kaže na oživitve ideala trajnosti. V partnerskem razmerju ne moremo pričakovati, da se bo ideal trajnosti napajal iz vrnitve v tradicionalno zahtevo po odrekanju lastne samoaktualizacije v interes družine, ampak bi jo lahko iskali na drugačne načine. V okviru potrošniške logike je partner zamenljiv in nadomestljiv, v kolikor je v funkciji zadovoljevanja naše potrebe in želje. Tako njegova vrednost ob zadovoljitvi ali razočaranju odpade in čas je, da si poiščemo novega. V kolikor pa partnerja cenimo in ljubimo zavoljo njega samega, v kolikor ga sprejemamo celovito in ne zgolj kot instrument naše zadovoljitve, potem potreba po primerjanju in kompetitivnosti ni več v ospredju.

Toda v kompetitivnem okolju se odnos praviloma ne obravnava kot vrednost sam po sebi, temveč kot sredstvo zadovoljitve želja ter v okolju, kjer vlada ideal čistega razmerja, ki

zapoveduje osebnostno rast ter sobiva z mitom romantične ljubezni, ki naj bi zadovoljila vse posameznikove želje, je serijska monogamija logična posledica. Skoraj primorani smo si najti (novega) partnerja, katerega vrednost najdemo v primerjanju z ostalimi potencialnimi partnerji. S svojo predanostjo visokim idealom pa vztrajno krhamo svoja razmerja in jih v njihovi instrumentalnosti delamo za nadomestljiva.

V tako krhkih razmerjih in v družbi, kjer je tveganje prestavljeno na pleča posameznika, v družbi, kjer grozi, da bo katastrofično stanje postalo naravno stanje, normativna ideja postane kljub skoraj obsedenosti s svobodno izbiro – varnost. Ta ima za cilj preprečevanje najhujšega, rešitve za različna tveganja pa najdemo ravno na trgu (Beck 2001). Trg tako ponuja plačljive rešitve za probleme, ki jih je sam povzročil.

Pred tveganjem, s katerim se srečujemo v zakonskih zvezah, pa se lahko na primer zavarujemo – vsaj finančno, če že ne čustveno – s predporočnimi pogodbami. Predstavljajo individualne pogodbene dogovore med posamezniki, ki nadomeščajo kolektivno sprejeta pravila in norme (Verhaeghe 2002, 119) in opredeljujejo partnersko razmerje v tržnem postopku. Tam, kjer je vse odprto, se vse uredi z dogovorom in kjer ni več nič skupnega, vsak partner primarno stremi k temu, da zaščiti svoje interese. Na prvem mestu je torej osebna in ne partnerska sreča (Beck-Gernsheim v Beck, Beck-Gernsheim 2006) ter bolj kot na željo ljudi po ustvarjanju varnosti v razmerju kažejo na temeljno nezaupanje, ki ga preveva.

Nezaupanje in tveganje sta torej pasti sodobnega partnerskega razmerja, ujetega v zakonitosti potrošnje, toda pridobili smo vsaj svobodo odločanja glede našega zasebnega življenja. Verhaeghe se tudi s tem ne bi strinjal. Sam pravi, da je totalitarni sistem realnost, v kateri živimo. Še več, ta postaja vse bolj globalen in vsiljuje določene norme in pravila glede odnosov med spoloma kot splošno veljavna. Gre za sistem, ki ni vezan na nobeno drugo pravilo kot na dobiček in ta diskurz se nam vsakodnevno vsiljuje skozi medije in reklamno industrijo (Verhaeghe 2002, 135).

Foucault ugotavlja, da so diskurzi že mehanizmi oblasti, ki se kažejo v delovanju in učinkovanju na druga delovanja (Foucault 1991). Potrošniška kultura tako vrši vpliv na vsebino in obliko partnerskih razmerij prek različnih diskurzov popularne kulture in ne vpliva na posameznika tako, da bi načrtno vsiljevala določene življenjske stile in vrednote, temveč tako, da so posamezniki sami tisti, ki vršijo nadzor nad samimi sabo. Oblast tako postane anonimna, nadzor pa je razpršen in posameznik ga nad sabo izvršuje sam (Foucault v Bartky

2006, 59-86).

2.3 SREČA V DVOJE

Današnja družba skuša prikazati partnerska razmerja s čustvi in strastjo, ki jih je mogoče obvladovati, usmerjati in nadzorovati, čeprav gre za področje, kjer so nezavedni impulzi in občutja najmočnejši (Salecl 2010, 26). Z obvladovanjem intimnosti in seksualnosti naj bi upravljali in večali lastno srečo v partnerskem razmerju, vendar se hkrati vprašamo: v kolikšni meri so čustva in strasti lahko objekt racionalne izbire in stvar nadzora? Koliko je sreča v partnerskem razmerju naša izbira in delo ter koliko gre preprosto za to, da imamo srečo, da smo našli kompatibilnega partnerja?

Zdi se, da ljubezen v partnerskem razmerju prinaša spekter čustev in stanj, ki segajo onkraj sreče. Bruckner opozarja, da je ljubezen tako ekstaza kot odvisnost, žrtvovanje, suženjstvo in ljubosumje. Zaradi ljubezni naj bi sprejemali trpljenje in ga prenašali: za in zaradi drugega, ki ga ljubimo (Bruckner 2004, 201). Partnersko razmerje temelji na ljubezni, ki v nekaterih primerih celo presega in onemogoča srečo, zato da bi lahko ohranila zvezo in bližino ljubljene osebe.

Partnerska zveza pa ni homogena kategorija, ampak znotraj nje poznamo različne tipe intimnih odnosov. Rainwater poda klasifikacijo razmerij, ki jo povzame tudi Giddens (Rainwater v Giddens 1991, 95):

- Konfliktno razmerje: zanj je značilno mnogo konfliktov. V takem razmerju je čustvena bolečina nekaj vsakdanjega in normalnega.
- Medlo (*de-energised*) razmerje: v takem razmerju je malo nasprotovanj med partnerjema, vendar je tudi vez med njima šibkejša. Prisotna sta dolgčas in zamera.
- Razmerje iz prikladnosti: razmerje, v katerem sta partnerja skupaj zaradi nezmožnosti soočanja s strahom pred razpadom razmerja in osamljenostjo. Partnerja ostajata skupaj v nekakšnem tihem soglasju.
- Intimno razmerje: razmerje, v katerem sta partnerja zavezana h kvaliteti odnosa in v katerem si delita skupen zadovoljujoč življenjski slog.

Srečo v zasebnem življenju pomaga posamezniku doseči čustvena kompetenca, ki temelji na

samozavedanju, identificiranju svojih občutkov in pogovarjanju o njih, sposobnosti empatije in identificiranja rešitev (Illouz 2010, 88). Čustva so tako psihološka entiteta kot kulturni pomeni in družbeni odnosi in zadevajo tako nas same kot odnos z drugo osebo. Tudi sama razlika med spoloma je osnovana na čustvih in na hierarhiji čustev, ki se vežejo bolj na moški spol – pogum, hladnokrvnost, racionalnost, agresivnost – in na nižje vrednotena ženska čustva – prijaznost, sočutje, vedrost (Illouz 2010, 13-14).

Partnersko razmerje igra pri osebni sreči ključno vlogo. Na vprašanji: »Kaj je nujno za vašo srečo?« ter »Kaj daje vašemu življenju smisel?« večina ljudi najprej odgovori: zadovoljivi tesni odnosi z družno, prijatelji ali partnerjem (Berscheid v Myers 1999, 377). Kljub vsej frustraciji izbire in spodletelim poskusom pri ustvarjanju skupne intimne sreče so partnerska razmerja faktor, ki je potencialno najbolj osrečujoč, celo bolj kot zadovoljujoča služba. 10 % najbolj srečnih ljudi iz študije Dienerja in Seligmana³¹ je razen enega v romantičnih razmerjih (Seligman 2002).

Partnersko razmerje nudi emocionalno oporo in s tem zadovoljuje emocionalne potrebe posameznika v stresnih kriznih življenjskih situacijah ter s tem varuje in izboljšuje njegovo psihološko počutje (Hlebec in Kogovšek 2003, 106–7). Zajema niz vedenj in ekspresivnih aktivnosti, ki izražajo skrb, sočutje in razumevanje ter konkretno pomoč pri reševanju osebnih stisk in soočanju s kriznimi situacijami (Šadl in Hlebec 2007, 226). Emocionalna opora deluje kot zaščita pred stresom, saj vsebuje točno tiste emocionalne elemente, kot so izražanje skrbi in empatije, ki so pri obvladovanju stresa ključni (Hlebec in Kogovšek 2003). Poleg tega preprečuje občutke osamljenosti in ustvarja dobro počutje, daje občutek lastne vrednosti, ljubljenosti in na sploh zvišuje raven zadovoljstva z življenjem (Šadl 2005). Ryan in sodelavci v svoji raziskavi ugotovijo, da je pripravljenost za to, da si odprt za emocionalno oporo drugega, v pozitivni korelaciji s srečo, saj je socialna opora bistvena pri vzdrževanju sreče in pri soočanju s stresom. Emocionalna opora pa ni v nasprotju z avtonomijo posameznika, saj slednja pomeni, da imaš nadzor nad situacijo in ne pomeni odvisnosti. Lahko si namreč avtonomno odvisen ali neodvisen od pomoči, kar pomeni, da se samostojno odločiš, da boš iskal ali sprejel pomoč drugih (Ryan in drugi 2005).

Partnerja obeh spolov si od odnosa želita izpolnitev in srečo, kar pa velikokrat vodi tudi v razočaranja, obup, jezo, žalost in v spoznanje, da odnos ni to, kar so od njega pričakovali.

³¹ Diener, E., Seligman, M. 2001. Very happy people. *Psychological Science*. 13, 81-84

Ženska pričakovanja glede dobrega in čustveno izpolnjujočega življenja v dvoje so višja od moških pričakovanj, zato so v zakonu povprečno manj zadovoljne (Höhn in Wagnerova v Beck, Beck-Gersheim 2006, 73), hkrati pa so se vse manj pripravljene žrtvovati za druge, da bi uravnotežile čustveno klimo (Beck - Gernsheim v Beck, Beck - Gernsheim 2006, 73). Moški si želijo predvsem razmerja, kjer bi vse potekalo brez zapletov, ženskam pa so pomembnejši čustvena in medosebna bližina ter vzajemno razumevanje (Cancian in Wagnerova v Beck, Beck - Gernsheim 2006, 73). Ženska pri opisovanju idealnega moškega pravzaprav opiše žensko. Ženske imajo namreč zaradi stoletne zgodovine zatiranja in onemogočanja delovanja v javnem življenju boljše sposobnosti dostopanja in izražanja svoje notranjosti in si to želijo tudi od svojih partnerjev (Jasper Juul v Ivelja 2011).

Vsekakor oba spola vstopata v zakon s precej večjo mero spolnih izkušenj kot nekoč in tudi od zakona nasploh pričakujeta več. Razlike med spoloma se kažejo tudi v tem, da ženske dajejo moškim veliko več, kot od njih prejema, moški pa postajajo od svojih partneric vse bolj odvisni. Kot ugotavljata Šadl in Hlebec (Šadl in Hlebec 2007, 247), je dajanje emocionalne opore pri ženskah ponotranjeno. Same so zaradi tega ujete v terapevtsko vlogo reguliranja čustev tako moških kot drugih žensk. Dajanje emocionalne opore ženske dojemajo kot nekaj samoumevnega, to pa posledično vodi v podcenjevanje vložkov časa in energije, ki so za dajanje te opore potrebni. Neuravnotežena participacija spolov v emocionalnem delu je izraz najbolj trdovratne manifestacije spolne neenakosti v sodobnih družbah (Duncombe in Marsden v Šadl in Hlebec 2007, 247).

Sodobni posameznik se je znašel v nezavidljivi situaciji, v kateri je vse bolj prisotna socialna izolacija. Vse več je ločitev, ljudje se poročajo kasneje in živijo vse bolj neodvisna življenja. Posameznike preganja grožnja pred osamljenostjo in izključenostjo. »Zato se bojijo ostati sami, brez koga, ki jih bo ljubil ali ponujal roko v pomoč; globoko pogrešajo toplino, tolažbo in varnost skupnosti« (Bauman 2008a, 47). Tak posameznik je zato že v osnovi oropan skupnosti, občutka pripadnosti ter socialne vključenosti, ki je bistven pogoj sreče. Posameznik si mora zato sam zgraditi socialno omrežje in partnerstvo je v tem pogledu opora, četudi vir novih tveganj. Človek namreč potrebuje socialne vezi, da je srečen, ideologija ekstremne osebne svobode je lahko nevarna, razmerje pa je lahko najboljša pot do samouresničitve (Haidt 2005, 133). V individualizirani družbi imajo ljudje več neodvisnosti, vendar imajo hkrati bolj občutek, da življenje nima smisla, partnerska zveza pa lahko nudi

globok občutek smisla in sprejetosti.

Ljudje so kljub sodobnim negotovostim v zahodnih družbah v partnerskih razmerjih bolj srečni³² kot samski (Myers 2002; Veenhoven 1997). Še posebej nesrečni so ločeni ali ovdoveli posamezniki. Vzroki za to so lahko različni: negativno vrednotenje samskosti, osamljenost in pomanjkanje socialne opore (Veenhoven 1997). Ne glede na obliko partnerskega razmerja predstavlja ta v primerjavi s samskim življenjem priložnost za izmenjavo ljubezni in tolažbe, delitev resursov, vzajemno pomoč ter pogostejše in boljše spolno življenje (Layard 2005, 66).

Tisti, ki imajo druge, s katerimi se lahko pogovarjajo o pomembnih stvareh, so srečnejši kot ljudje, ki tega nimajo (Myers 2002, 150). Najbolj osrečujoči so odnosi, ki omogočajo samorazkrivanje in intimnost in v katerih si lahko tak, kot si (Myers 2002, 151). Konsistentnost s samim sabo, torej avtentičnost, je pozitivno povezana s srečo in zdravjem posameznika. Ljudje pa so bolj zadovoljni v odnosih, v katerih se počutijo avtentično (Sheldon in drugi 1997, 1387).

Michelangelov model³³ pa predpostavlja, da intimna partnerja oblikujeta drug drugega ter bodisi spodbujata bodisi zavirata doseganje ciljev drug drugega. Vsak človek ima izdelano predstavo, prepričanje o nekem idealnem stanju sebe, ki bi ga rad dosegel in pri katerem mu partner lahko bodisi pomaga in ga podpira, je do tega indiferenten ali deluje zaviralno. Potrjevanje partnerjevih ciljev in idealov posledično prinaša raznolike koristi za posameznika v razmerju in za razmerje samo (Rusbult in drugi 2009). Ko se posameznik približuje svojemu idealu, je deležen več osebne sreče, zadovoljstva z življenjem in psihičnega zdravja (Drigotas v Rusbult in drugi 2009, 306). Ko pa mu pri tem pomaga tudi partner, se poveča zadovoljstvo v partnerskem razmerju ter sposobnost prilagajanja in trajnost razmerja (Drigotas in drugi; Kumashiro, Rusbult, Finkenauer, in Stocker v Rusbult in drugi 2009, 306). V nasprotnem primeru pa spodbujanje lastnih idealov v partnerju nima pozitivnih učinkov, temveč prej negativne (Rusbult in drugi 2009).

S poroko postanejo srečnejši tako moški kot ženske. Prvo leto poroke je najsrečnejše, potem stopnja sreče rahlo upade, a je še vedno višja kot pred poroko (Layard 2005). Če pride do

³² Povezava pa je tudi obratna. Ne le da partnerstvo osrečuje posameznika, vendar so tudi srečni ljudje boljši in dolgotrajnejši partnerji. Srečni ljudje se tako prej poročijo in ostanejo dlje poročeni, ker so bolj zanimivi kot partnerji in je z njimi lažje živeti (Haidt 2005, 88).

³³ Michelangelo Buonarroti je opisal kiparjenje kot proces, v katerem umetnik osvobaja idealno formo iz kamna, v kateri je ujeta. Tako je kiparjeva naloga, da zgolj odstrani tisto, kar onemogoča razkrivanje v kamen ujete idealne forme (Gombrich v Rusbult in drugi 2009, 305).

ločitve, je prvo leto od ločitve najnesrečnejše. Moški se kasneje počasi vrne na isto stopnjo sreče kot pred ločitvijo, ženske pa še naprej trpijo (Layard 2005). Zakonska zveza je povezana s srečo, kar potrjuje tudi raziskava javnega mnenja na vzorcu 35.000 Američanov v obdobju zadnjih 30 let, ki razkriva, da je 40 % poročenih zelo srečnih, takih pa je med neporočenimi, ovdovelimi, ločenimi le 24 %. Je pa v nesrečnih zakonih nivo sreče nižji kot med samskimi (Seligman 2002). Zanimivo bi bilo vedeti tudi, kakšna je primerjava z ljudmi v neregistriranih partnerskih skupnostih, a za to, žal, ni podatkov. Kako si te podatke interpretirati? Prva možna razlaga je ta, da postaneš srečnejši, ko se poročiš. Druga možnost je ta, da se srečnejši ljudje bolj pogosto poročajo, možno pa je tudi, da na večjo stopnjo sreče bolj kot to, da se poročiš, vpliva tretja spremenljivka, na primer družabnost (Seligman 2002, 55-56).

Zakonska zveza pri moških bolj ublaži nagnjenja k samomoru, alkoholizmu ter k drugim motnjam ter jim nudi stabilnost. Ko pa gre za pozitivna doživetja, pa daje zakon več sreče ženskam, saj te bolj intenzivno doživljajo srečo (Myers 2002, 156), hkrati pa bolj intenzivno doživljajo tudi nesrečo, če gredo stvari narobe (Myers 1999, 381).

Sodeč po raziskavah dandanes spol ne vpliva bistveno na to, kako doživljamo srečo (Layard 2005, 62.) Čeprav imajo moški v družbi še vedno več moči in svobode, v povprečju niso srečnejši od žensk. Ljudje namreč poročajo o enaki stopnji sreče, ne glede na starost in spol. Pri ženskah je le večja razpršenost glede doživljanja sreče: ženske bolj intenzivno doživljajo tako srečo kot žalost (Haidt 2005, 88,; Myers 2002, 86). Sodeč po raziskavah³⁴ doživljajo depresijo dvakrat pogosteje kot moški ter na splošno več negativnih čustev, hkrati pa doživljajo pogosteje in bolj intenzivno tudi pozitivna čustva (Seligman 2002, 57).

Študija na 60.000 odraslih iz 40-ih držav³⁵ kaže, da z leti upada intenzivnost doživljanja čustev: ekstremne sreče in žalosti je vse manj. Pozitivna čustva z leti rahlo upadajo, negativna pa ostajajo na približno enakem nivoju. Na splošno pa z leti raste zadovoljstvo z življenjem (Seligman 2002, 58).

³⁴ Wood, W., Rhodes, N., Whelan, M. 1989. Sex differences in positive well-being: A consideration of emotion style and marital status. *Psychological Bulletin*, 106, 249-264; Nolen-Hoeksema, S., Rusting, C. L. 2000. Gender differences in well-being. V D. Kahneman, E. Diener, N. Schwarz (ur.) *Well-being: The foundations of hedonic psychology*. New York: Russel Sage Foundation.

³⁵ Diener, E., Suh, E. 1998. Age and subjective well-being: An international Analysis. *Annual Review of Gerontology*. 17, 304-324.

2.3.1 Čisto razmerje in sreča

Sodobna intimna partnerska razmerja težijo k idealu čistega razmerja, ki temelji na svobodni izbiri, avtonomiji, egalitarnosti, samorefleksiji in ljubezni. Odnos in intimnost sta psihološka in politična kategorija, saj se predpostavlja, da bi morala biti partnerja v odnosu enakopravna. Moški posvečajo pozornost svojemu notranjemu jazu in občutkom, zato postajajo vse bolj podobni ženskam. Ženska seksualnost pa se izenačuje z moškim v ugodjih (Illouz 2010, 42–3).

Preobrazba intimnosti je torej korenito spremenila naše osebno in javno življenje in pomeni veliko pridobitev, ki so jo sprožile predvsem ženske na poti do emancipacije, avtonomije in egalitarnosti. Po drugi strani pa se zdi, da v teh procesih moški zaostajajo in še niso sposobni kreirati samopripovedi, ki bi jim omogočila, da bi se sprijaznili z vse bolj demokratično sfero zasebnosti (Giddens 2000, 122).

S tem ko se ženske osvobajajo in dobivajo vse več možnosti in priložnosti za srečo, so moški kar naenkrat ostali brez dotedanjih samoumevnih privilegijev v odnosu z žensko, ki se je začela zavzemati za lastne interese, ki so marsikdaj v nasprotju z njihovimi lastnimi (Beck v Beck-Gernsheim 2006). Poleg tega se zdi, da se na področju odprte in iskrene komunikacije in pri čustvenem pogajanju bolje znajdejo ženske.

Čisto razmerje je tudi izrazito individualizirano, saj so njegova vsebina in pravila povsem odvisna od posameznikov, ki ga sestavljajo (Švab v Giddens 2000, 222). V partnerskem razmerju tako deluje notranja motivacija³⁶, saj je posameznik vključen v razmerje zaradi vsakodnevnih užitkov, ki izhajajo iz razmerja samega (Blais in drugi 1990, 1022).

Čisto razmerje torej temelji na notranji motivaciji, partnerjema pa omogoča svobodo, da si sama določita, kaj zanju sploh pomeni sreča in koliko nesreče bosta še tolerirala. Zaradi tega partnerstva zahtevajo več kreativnosti, dela, angažmaja in tveganja, da z lastnim trdom pripelješ razmerje v zeleno stanje in ga vzdržuješ. To je še posebej težko zaradi zvišanja idealov in zahtev partnerstva po sreči, za katero pričakujemo, da se bo ves čas potrjevala in nadgrajevala.

Po drugi strani pa je iskanje sreče tudi lažje, saj jo iščemo aktivno in ne le samo čakamo, da

³⁶ Notranja motivacija je dejavnost, ki ima vrednost za posameznika sama po sebi. Posameznik izbere neko dejavnost zaradi dejavnosti same in ne kot sredstvo za doseg nekega drugega cilja, medtem ko je zunanja motivacija v partnerskem razmerju prisotna, ko v njem vztrajamo zaradi drugih pozitivnih posledic ali zaradi izogibanja negativnim (Blais in drugi 1990, 1022).

nas doleti, hkrati pa nam kljub spodletelemu poizkusu bodri upanje, da jo nemara najdemo v naslednjem partnerskem razmerju, saj nismo več vezani na ideale romantičnega razmerja in enega in edinega partnerja, na katerega smo vezani v sreči in nesreči.

Romantična ljubezen s povzdigovanjem ljubljene osebe ter vztrajanje v sladki bolečini torej vse bolj zapušča prizorišče, na katero vstopa čisto razmerje in sotočna ljubezen. Partnerska razmerja vse bolj temeljijo na sreči in zadovoljstvu partnerjev. Že sam koncept čistega razmerja, ki ga opredeli Anthony Giddens, je utemeljen na sreči, saj naj bi to po njegovem mnenju trajalo le, dokler po mnenju obeh partnerjev prinaša vzajemno zadovoljstvo³⁷ (Giddens 1991, 64). Tako je v procesu individualnega osvobajanja romantično idejo ljubezni kot ekskluzivnega partnerstva zamenjala sotočna ljubezen, ki temelji na tem, da partnerjema prinaša zadovoljstvo (Bauman 2008a, 63).

Zato sta ljubezen in sreča v takšnem razmerju cilj sam po sebi in ne sredstvo za dosego česa drugega. Gre za vrednoti prvega reda, ki se ju ne da razdrobiti naprej in ne obstajata zavoljo drugih vrednot (na primer ugleda, reprodukcije, socialne podpore, užitka, bogastva itd.).

Čisto razmerje, kot ga definira Giddens, je tako tipično racionalen koncept delovanja partnerskega razmerja, saj obstajajo jasna in racionalna pravila njegovega obstoja. Partnerska razmerja pa ne delujejo vedno racionalno, saj temeljijo na čustvih in intimnosti, ki niso vedno racionalna in predvidljiva. Ljudje velikokrat ostajajo v razmerjih, čeprav v njih niso srečni, čeprav niso osvobojeni in čeprav jih ta ovirajo pri samorealizaciji. Čeprav to na prvi pogled deluje kot neracionalna odločitev, morda v njih najdejo varnost in zatočišče ali intenzivno izkušnjo, ki jim je pomembnejša kot mir in zadovoljstvo. Nenazadnje ne smemo pozabiti, da so partnerska razmerja še vedno pogojena z zunanjim okoljem: normami, zahtevami, finančnimi in drugimi pritiski ter notranjimi okoliščinami: našimi čustvi, motivacijo, prepričanji in sposobnostmi.

Sreča je tudi rezultat našega truda. Toda kakšne napore so sodobni posamezniki voljni vložiti v njeno iskanje in kakšno obliko sreče pravzaprav iščejo? Bauman pri čistem razmerju najbolj kritizira to, da sodobni posamezniki niso pripravljeni na dolgotrajne napore, da bi razvili svojo ljubezen, temveč iščejo samo kratkotrajne užitke z omejenim obsegom (Bauman 2008a). Trud

³⁷ Čisto razmerje je idealni tip razmerja, h kateremu realna razmerja bolj ali manj težijo. "Nanaša se na situacijo, kjer dva stopita v družabni stik zaradi stika samega, zaradi tistega, kar lahko vsaka oseba dobi iz druženja z drugo osebo; in ki traja le, če obe strani menita, da je obojestransko zadovoljivo" (Giddens 2000, 64).

in naporu za doseganje trajne in vseobsegajoče sreče so lahko na kratki rok mučni in zahtevajo odrekanje, preden pridemo do izpolnjujočega partnerskega odnosa. Na kratki rok pa nas lahko zavede intenzivnost in lahkotnost drobnih užitkov in strasti, v kolikor nimamo daljšega in globljega vpogleda ter dolgoročne in konsistentne vizije o tem, kaj želimo v nekem partnerskem razmerju s skupnimi močmi doseči.

Bauman kritizira situacijo, v kateri posamezniki izkoristijo svojo možnost svobodne odločitve, vendar niso pripravljeni ali zmožni pri njej vztrajati, ker iščejo zgolj kratkoročno srečo in užitek. Odveč sta jim trud in odrekanje ter reševanje medsebojnih problemov. Dovolj jim je možna, pasivna ali negativna svoboda³⁸ in se bolj kot kreativnega ustvarjanja novega partnerstva, ki ima tudi svoje temne plati, poslužujejo neobremenjujoče potrošniške izbire med partnerji na trgu, ki jih ob večji težavi preprosto zamenjajo z drugim.

Razmerja na ta način dojemamo kot *ready-made* entitete, od katerih pričakujemo, da nas bodo zadovoljila brez posebnega angažmaja. Zakaj bi namreč izgubljali čas z reševanjem nastalih težav in nesoglasij, ko pa je na trgu še toliko potencialnih partnerjev, s katerimi bi se nemara bolje ujeli? To sicer samo po sebi ni še nič problematičnega in do neke stopnje celo nujno, če vemo, kaj hočemo, hkrati pa se zavedamo, da ni nihče popolnoma skladen z našimi ideali in sanjarjenjem in da tudi sami nismo brez napak.

Nasploh je v ljubezni težko pričakovati dolgotrajno srečo iz več razlogov: prvi je ta, da se sam naš pogled na to, kaj je sreča, s časom spreminja, drugi je ta, da se partner ne strinja popolnoma in vedno z našimi predstavami o sreči in njenem uresničevanju ter gre svojo pot, tretji pa je ta, da ljudje pravzaprav ne moremo biti ves čas srečni in se naše razpoloženje po vsakem srečnem ali nesrečnem dogodku sčasoma spet vrne na normalo.

Dandanes je zahteva po sreči večinoma razumljena kot ekstremno in naraščajoče stanje zadovoljstva in intenzivnosti pozitivnega doživljanja, redkokdaj pa kot normalno mirno stanje zadovoljstva brez večjih pretresov. Partnerska razmerja je vse težje vzdrževati, saj je težko slediti zahtevi po nenehni sreči, če je normalno stanje nekje vmes: umirjenost ne konstantna vzdraženost čutov in čustev. Ljudje, ki mislijo, da morajo biti ves čas nadpovprečno dobre volje in uživati, so si zadali nemogočo nalogo in imajo nerealna pričakovanja ter so obsojeni na slabo voljo in razočaranje.

³⁸ O pozitivni in negativni svobodi natančno piše Erich Fromm v knjigi *The fear of Freedom*.

Ljudje od partnerskega razmerja tudi več pričakujejo, kot so v preteklosti. Ni več dovolj, da le shajamo. Včasih so ljudje kljub nezadovoljstvu vztrajali v zakonu, čeprav niso bili srečni, saj to ni bil primarni cilj, danes pa v imenu zadovoljstva končujemo razmerja. To še posebej velja za ženske. Moškim je namreč v partnerskem razmerju bolj pomembno, da vse teče brez zapletov, ženskam pa intenzivna čustva, notranja bližina in vzajemno razumevanje (Cancion, Wagnerova v Beck, Beck-Gernsheim 2006, 73), kar pa je vsekakor težje doseči, sploh ker gre za iskanje konsenza med tako različnima pogledoma na srečo. »Najnovejše raziskave glede dobrega, čustveno izpolnjenega življenja v dvoje kažejo, da so pričakovanja žensk precej višja od pričakovanj moških, zaradi česar so ženske v povprečju manj zadovoljne s svojimi zakoni kot moški« (Höhn, Wagnerova v Beck, Beck-Gernsheim 2006, 73). Želja po srečni in boljši zvezi postane tako razlog za pobeg iz partnerskega razmerja in izogibanje partnerski zvezi (Beck v Beck, Beck-Gernsheim 2006, 193).

Skrb in nezadovoljstvo izvirata tudi iz naše ambivalentnosti v odnosu do samih partnerskih razmerij: po eni strani si jih zelo želimo, želimo si dolgotrajne zavezanosti in varnosti, ki jo ta prinaša, po drugi strani pa se bojimo ujetosti, ki je druga plat iste medalje. Zavezanost je namreč v družbi nenehnih sprememb, novih užitkov in izzivov lahko v pozni moderni kontraproduktivna (Bauman 2008a, 66).

2.3.2 Spolnost in sreča

Spolnost je bila skozi zgodovino razumljena na zelo različne načine. Sprava je bil seks pojmovan zgolj kot način za prokreacijo. Tak pogled je v zahodni civilizaciji vztrajal dobrih dva tisoč let in je prisoten še danes, čeprav ni več večinsko sprejet. Kasneje se začne seks povezovati z romantično ljubeznijo in je podvržen različnim zahtevam in prepovedim, ki so vezane na pravila intimne romantične zveze. Seks v imenu ljubezni je verjetno danes njegova najbolj pogosta koncepcija. Razvije se tudi pojmovanje seksa kot komunikacije med dvema človekoma, ampak to pojmovanje je bolj del filozofskega razpravljanja kot del vsakdanjega življenja. V sodobnem času se razvije še eno pojmovanje, ki edino osvobodi seks namenov izven njega samega: goli seks ali seks zaradi užitka samega. Gre za telesni stik z drugim in užitek, ki ga ta stik proizvede (Primorac 2002).

Tako se poleg intimnosti omejitev in prepovedi osvobaja tudi seksualnost, in sicer se osvobodi reprodukcijske kot tudi romantične determiniranosti in postane področje

svobodnega raziskovanja in užitkov. Tovrstna seksualna emancipacija omogoči različne življenjske sloge, ki so zavezani demokratičnosti in dovoljujejo tudi homoseksualnost, menjavanje spolnih partnerjev in užitek zaradi užitka samega (Giddens 2000). Giddens to seksualnost poimenuje plastična seksualnost, ki se razvija vzporedno s čistim razmerjem in sovпада s prehodom romantične ljubezni v sotočno (Giddens 2000, 64).

Diferenciacija seksa se od potreb reprodukcije popolnoma loči, tako da lahko oploditev poljubno preprečimo ali povzročimo. Tako postaja spolnost vse bolj avtonomna, samozadostna in prilagodljiva, saj se osvobaja zunanjih prisil in prehaja v roke posameznika. Ta z njo sledi lastni moralni izgradnji, samoraziskovanju in samoizpolnitvi, spolnost pa postane esenca čistega razmerja, ki se jo ocenjuje izolirano od drugih dejavnikov. Šteje le to, kakšno zadovoljitev in samouresničitev prinese posamezniku. Spolna emancipacija je torej integracija plastične spolnosti in reflektivnega projekta jaza (Giddens 2000).

Ko govorimo o spolnosti kot užitku, lahko to razumemo kot eno izmed aktivnosti toka (*flow*), kot ga opredeli Csikszentmihalyi. Spolnost je v začetku brez težav vir velikega ugodja, saj je vse novo in ni težko doseči užitka, kasneje pa je potrebno vložiti več truda, da odkriješ nove izzive in nove potenciale, da ne postane enolična. Odnos mora postajati vedno bolj kompleksen in partnerja morata drug drugega ves čas spoznavati, kar je vseživljenjski proces. Spolnost je tako lahko trajni vir zadovoljstva, če jo imata partnerja pod nadzorom in če jo usmerjata v stanje vse večje kompleksnosti (Csikszentmihalyi 1990).

Poleg tega intenzivnost užitka, ki ga iščemo preko čutnega in čustvenega vzdraženja, upada s pogostostjo in dolgotrajnostjo dražljaja. Tisto, kar daje svež val užitka, je sprememba opazovanih občutkov, neznano. Najpomembnejši cilj sodobnega samoiluzivnega hedonizma je iskanja užitka in ne posedovanje tega (Campbell 2001). Epizodna seksualnost je v tem kontekstu privlačna izbira, saj prinaša vedno nova vznemirjenja in intenzivnost dražljajev, hkrati pa ne omaja mita ekskluzivne romantične ljubezni.

Danes je v seksualnosti vse manj prepovedanega in vedno več je pehanja za užitkom. »Velja prepričanje, da če si nekdo prizadeva izboljšati lastno seksualno učinkovitost, se nauči novih trikov in jih nato neumorno vadi, ni nobenih meja za zadovoljitev, ki jo lahko doseže« (Salecl 2010, 77). A ker ni več prepovedi, tudi želja ni več tako močna. Zaradi te frustracije lahko postanemo nasilni do partnerja, posegamo po substancah, ki povzročajo odvisnost ali pa partnerja ves čas zamenjujemo (Salecl 2010, 78).

Ker vemo, da je potencialnih partnerjev še veliko, te z večjo lahkoto zamenjujemo in preizkušamo. »Ideologija izbire je danes tako globoko prodrla v naše pojmovanje narave spolne zadovoljitve, da moramo v trenutku, ko naše ljubezensko življenje ne dosega več kulturnih idealov večne erotične blaženosti in neskončnega poigravanja z novimi tehnikami, glede njega nekaj storiti – porabiti denar in čas, da bi ga izboljšali« (Salecl 2010, 26).

Danes se v marsičem spet približujemo antiki, saj naravnost ni več prepričljiv argument pri oblikovanju seksualne morale. Bistvena razlika pa je v tem, da je bilo v antiki bolj cenjeno aktivno iskanje lastne morale ter zmernega življenja, danes pa bolj izbiramo med ponujenimi možnostmi in stremimo k čim večji meri užitka namesto zmernosti. Osebo etično odgovornost in zmernost nadomešča želja po iskanju čim bolj raznolikih in intenzivnih doživetjih in užitkov, ki se jim je potrebno prepustiti, ne pa iskanje prave mere. Zdi se, da je v ospredju ravno hedonistično³⁹ iskanje užitka in udobja tudi v spolnosti in v telesnih užitkih.

2.3.3 Iluzije sreče

Govorili smo že o tem, kako je za srečo pomembna skladnost naše realnosti z idejami in predstavami (Veenhoven 1997). Primerjalna teorija govori o tem, da posameznik srečo ocenjuje na podlagi primerjave svojega življenja s tem, kar si predstavlja, da bi moralo biti vključeno v realističnem scenariju njegovega življenja. Pri tem primerja svoje življenje z življenji drugih in s svojimi preteklimi izkušnjami. Lahko bi rekli torej, da srečo določa relativna primerjalna deprivacija (Veenhoven 1995). Na nas pa vplivajo tudi primeri iz popularne kulture in zahodna kulturna tradicija s svojimi tipičnimi pojmovanji ljubezni. Najbolj vplivna je vsekakor ideja romantične ljubezni, ki nas s svojimi iluzijami mnogokrat spravlja v obup.

Moderni človek pričakuje, da mu bo ta usodna strastna ljubezen razodela nekaj o njem samem ali o življenju na splošno, mu spremenila življenje, ga obogatila z nepričakovanim in s silovitimi užitki. Zdi se mu, da mu tovrstna ljubezen obljublja iluzijo o svobodi in o polnem življenju (Rougemont 1999, 283). Vendar je to zgolj res samo iluzija, saj je svoboden človek tisti, ki se obvladuje in ne tisti, ki izgublja nadzor v ekstazi strasti (Rougemont 1999, 284).

Vendar sta izgubljanje v strasti in romantična ljubezen razburljiva in današnji posameznik se

³⁹ Hedonizem dandanes pogosto povezujemo s sebičnostjo, materializmom, objektificirano seksualnostjo in destruktivnostjo (Ryan, Huta in Deci 2008, 141).

boji enoličnega partnerskega življenja brez strasti in privlačnosti, saj med partnerjema ni več ovir in novosti. Ti posamezniki so žrtve mita o Tristanu in Izoldi. Tristanu je bila Izolda simbol odrešitve vseh zemeljskih vezi in način, kako se izogniti vsakdanjemu trpljenju in profanosti. Danes se ta mit ne konča več v smrti kot absolutni oviri, temveč v nezvestobi (Rougemont 1999, 286). Zvestoba med zakoncema pa lahko izhaja le iz tega, da sprejmemo partnerja v vsej njegovi intimni enkratnosti. Na prvem mestu tako torej ni tvoja lastna sreča, tvoj naravni egoizem, ki temelji na spontanosti in neomejeni izbiri, temveč spoznavanje in sprejemanje druge osebe take, kot je: nepopolne (Rougemont 1999).

Sodobni posameznik, ki je žrtev mita o romantični ljubezni, pa oviro išče in če je potrebno, jo ustvari tudi sam. Vse z namenom da bi onemogočil realno ljubezen in zapadel v rutino vsakdanjega mirnega zadovoljstva. Mit o Tristanu in Izoldi in romantična ljubezen, ki jo ta narekuje, predpostavlja večni krog iskanja idealov, ki jim sledi ponavljajoče se razočaranje. Vzorednico temu lahko danes vidimo v iskanju vedno novih partnerjev, nad katerimi smo znova in znova razočarani. Za ideal imamo iskanje božanske vznesenosti, ki nas bo dvignila nad telesno, materialno in nas odrešila profanosti in dolgčasa, po drugi strani pa se naša realnost odstira skozi vsakdanje partnersko življenje, ki temelji na rutini, učenju na napakah, kompromisih in konstantnem trudu. »Ljubiti iz strasti je potemtakem pravo nasprotje od živeti! Je osiromašenje človeka, askeza brez onostranstva, je nezmožnost ljubiti navzočnost, ne da bi si jo zamišljali kot odsotnost, je neskončni beg pred prisvojitvijo« (Rougemont 1999, 287).

Iluzije so sestavni del romantične ljubezni in zdi se, da zaljubljenici velikokrat spregledajo negativne plati svojega partnerja in bolj ljubijo idealizirano podobo te osebe kot dejansko stanje. To je še posebej značilno za zgodnje faze razmerja in zaljubljenosti, ko ni veliko znanega o drugi osebi. Pri nekaterih stvareh pa se iluzije nadaljujejo tudi v dolgih partnerskih razmerjih, kjer se zakonca izogibata pogovoru o določenih temah in nočeta videti negativnih plati svojega partnerja, da bi zaščitila odnos. Previsoki standardi in pravljlična podoba partnerja pa so lahko pogubni za odnos, saj ob soočenju z realnostjo predstavljajo vir velike frustracije in razočaranja ter legitimacijo za prekinitev razmerja in za iskanje naslednjega partnerja (Ben-Ze'ev, Goussinsky 2008).

Ben-Ze'ev in Goussinsky iluzije romantične ljubezni predstavita v treh ključnih sklopih (Ben-Ze'ev, Goussinsky 2008).

- Romantična ljubezen je *totalna ljubezen*, zato sta ljubljeni in ljubezen vse, kar potrebujemo, prava ljubezen premaga vse težave in traja za vedno. Takšna ljubezen združi dve osebi v eno – kar nasprotuje bistvu individualizma – in daje smisel življenju. Iz tega tudi izhaja, da življenje brez partnerja nima smisla, posameznik pa zaradi razmerja pogosto zanemara druge vidike življenja in je nezmožen sprejeti, da je razmerja konec, ko to razpade.
- Romantična ljubezen je *edinstvena ljubezen*, zato je nenadomestljiva in ekskluzivna. Seksualni partnerji so sicer lahko zamenljivi, čustveni pa težje. Ljubljena oseba je ena in edina, partnerja pa se smatrata za sorodni duši. Iz tega ideala izhaja tudi iskanje popolnega partnerja in popolne zveze, toda past tega, da verjamemo v popolnost, je ta, da popolnega partnerja po vsej verjetnosti nikoli ne najdemo ali da prekinemo popolnoma dobro razmerje zaradi tega nerealnega ideala.
- Romantična ljubezen je *čista ljubezen* in torej vedno moralno dobra ter neoporečna. To ima lahko za posledico upravičevanja nasilja in zločinov v imenu ljubezni, kot tudi žrtvovanja in samožrtvovanja. Prepričanje, da partnerja poseduješ, pa lahko vodi v ekstremno posesivnost ter čustveno in fizično nasilje.

Velikokrat pa nam zadovoljitev idealov romantične ljubezni ne prinese daljnoročnega zadovoljstva, saj že v samem bistvu predpostavlja ljubezen, ki bo ves čas izkazovala svojo vzvišenost in vznesenost, kar pa je v vsakdanjem življenju težko dosegljivo. Ker idealov ne moremo doseči, so vzrok za naše nezadovoljstvo v partnerskih razmerjih. Velikokrat se nam tudi lahko zgodi, da nas cilji, ki jih dosežemo, nič dosti bolj ne osrečijo (Sheldon in Elliot 1999, 482). Nekaterim ciljem sledimo samo zato, ker imamo občutek, da smo ujeti v neko situacijo in nas k dejanjem motivirata občutek tesnobe in krivde. Njihova zadovoljitev pa nas ne osreči, saj ni v harmoniji z nami (Sheldon in Elliot 1999, 484) ali pa sčasoma zadovoljstvo zbledi.

Posamezniki, ujeti v romantične iluzije, so odvisni od svojega partnerja in svoje zadovoljstvo z življenjem črpajo izključno iz tega razmerja. Poleg tega si taka ljubezen ne postavlja realnih omejitev in ima zato lahko zelo nevarne posledice za partnerja. Če verjamemo, da v imenu prave ljubezni ne moremo narediti zlega, jo lahko uporabljamo za legitimacijo nasilnih dejanj nad partnerjem (Ben-Ze'ev, Goussinsky 2008).

Sicer so začetki partnerskih odnosov pogosto taki, da izhajajo iz romantične ideologije,

vendar zveza ne more trajati na tak način v nedogled, zato je ključna zmernost, s čimer si zagotoviš dolgoročni užitek in zadovoljstvo (Ben-Ze'ev, Goussinsky 2008, 194). Romantično ljubezen je pravzaprav potrebno razločevati od partnerske in razumeti njune različne poteke. Strastna ljubezen je intenzivna in kratkotrajna - na začetku hitro zraste, vendar tudi hitro upade. Partnerska ljubezen pa raste počasi, a vztrajno, z leti, skrbjo in zaupanjem. Strastna romantična ljubezen sicer na kratek rok prinaša občutek velike sreče, saj zvišuje raven dopamina, vendar partnerska ljubezen na dolgi rok prevlada, saj efekt strastne ljubezni sčasoma zbledi (Haidt 2005, 129). Večna strast je tudi z biološkega vidika nemogoča (Haidt 2005). Strastna in partnerska ljubezen sta torej dve različni obliki ljubezni z različno potjo in vsaka na svoj način prinašata posamezniku z realnimi pričakovanji svoje zadovoljstvo in užitke.

Pravzaprav so iluzije tiste, ki nam prinesejo toliko razočaranj in prav zanimivo, da nam ob uresničitvi ne prinesejo toliko zadovoljstva, kot ga pričakujemo oziroma se sčasoma nanj navadimo. Najbolj so srečni tisti pari, katerih realnost se sklada s pričakovanji, ki jih imajo od partnerskega razmerja (Blais in drugi 1990, 1023) ter tisti, ki so deležni vsakdanjih majhnih in konstantnih zadovoljstev. Sreče ne najdemo v tem, da se približamo vnaprej predpisanemu idealu, temveč v tem, da spoznavamo sočloveka in svobodno ustvarjamo nekaj skupnega. Zdi se, da bi bilo za srečo najbolje, da bi se teh idealov preprosto otresli ali našli realnejše, ki bi nas vodili v boljša partnerska razmerja, ne pa v odvisnost in nasilje.

2.3.4 Nesreča v dvoje in njen smisel

Zdi se, da intimno partnersko razmerje kljub temu, da posamezniku prinaša več zadovoljstva kot samsko življenje, vseeno povzroča nemalo preglavic in vnaša v njegovo/njeno življenje nasprotujoče si tendence, ki s težavo sobivajo. Čisto razmerje in potrošna kultura prinašata racionalizacijo intimnosti, nismo pa se še otresli iluzij, na katerih gradi svoje upe romantika. V takšni situaciji ni nejasno le, kako biti srečen, temveč ali sploh biti srečen.

De Rougemont namreč ugotavlja, da dandanes še odzvanja vpliv dveh nasprotujočih si religioznih tradicij zahoda, ki sta vir naše krize zakona, in sicer nasprotje med krščanstvom, ki je podpiralo idejo zakonske zveze ter herezijo katarov, ki je izpostavljalo predanost smrti, netelesnosti in duši. V tradicionalni družbi, ki je temeljila na racionalnosti, je nastopil zaton mita in romantičnih iluzij. Izbira partnerja je morala biti čim bolj racionalna: zakonska zveza

se je sklepala formalno, o izbiri partnerja pa so odločale racionalne hierarhije kvalitet, zaslug in zmožnosti (Rougemont 1999). To lahko zasledimo še danes⁴⁰, ko izbiramo med potencialnimi partnerji glede na množico kriterijev, ki jih štejejo za pomembne. Po drugi strani pa od partnerja pričakujemo, da bo v naše življenje vnašal strast, intenzivnost občutij in obljubo nečesa višjega, vznesenega, zato ljubimo bolečino, medtem ko nas sreča pravzaprav dolgočasi (Rougemont 1999, 231).

Nekateri kritiki⁴¹ zakonske zveze celo trdijo, da bi jo bilo potrebno kot tako ukiniti, saj naj bi ta že v osnovi vodila v nesrečo. Temeljila naj bi na neupravičenem pričakovanju, da bodo nagnjena dveh posameznikov skozi daljše časovno obdobje sovpadala, v resnici pa sta deležna medsebojnega oviranja, prepiranja in nezadovoljstva. Poleg tega naj bi bila potreba po življenjskem spremljevalcu znak bojazljivosti in način ohranjanja tega, da smo ljubljene in spoštovane, čeprav nezasluženo (Godwin v Primorac 2002, 97).

Ljudje se tako v dolgotrajnejših razmerjih srečajo z razočaranji, žalostjo, bolečino in dolgčasom ter se začnejo spraševati, ali partnerja zapustiti⁴². Nekateri o tem tuhtajo leta in leta in se ne morejo odločiti. Posledica te nezmožnosti odločitve ima lahko različne izide. Nekateri se pretvarjajo, da se to vprašanje nikoli ni pojavilo, drugi, da je vztrajanje v odnosu edina možnost, tretji, da če odidejo, se v resnici ne bo nič spremenilo. Nekateri se potem odločijo in zapustijo partnerja, vendar ohranijo upanje v to, da bo odločitev kasneje mogoče preklicati, s čimer pravzaprav že v osnovi zanikajo odločitev o zapustitvi. Posamezniki pogosto delajo vse, da bi odločitev odložili ali jo onemogočili (Salecl 2010, 100).

Kar se tiče trajnosti ali moči partnerske zveze, ugotavljamo, da je ta v glavnem neodvisna od kvalitete samega razmerja (Bowlby; Dutton in Painter v Slotter in Finkel 2009, 86). Slotter in Finkel sta skladno s tem v svoji raziskavi ugotovila, da posamezniki, ki jih muči tesnoba, vztrajajo tudi v razmerjih, četudi ta niso zadovoljujoča, ker jim to bolj ustreza, kot da ostanejo sami (Slotter in Finkel 2009). Takšni posamezniki so prepričani, da si ne zaslužijo zadovoljujočega razmerja (Davila in Bradbury; Mikulincer in Shaver v Slotter in Finkel 2009, 86). Odsotnost sreče v partnerskem razmerju zato še ne pomeni nujno tudi razloga za njen

⁴⁰ Danes se mladino vzgaja v spoštovanju do zakona, hkrati pa je izpostavljena romantičnemu ozračju popularne kulture (Rougemont 1999, 279).

⁴¹ W. Godwin. 1993. *An Enquiry Concerning Political Justice*, ur. M. Philip. William Pickering, London. VIII. knj., VI pogl., str. 453.

⁴² Peter d. Kramer. 1999. *Should you leave?: A Psychiatrist Explores Intimacy and Autonomy – and the Nature of Advice*. Penguin, New York.

razpad. Ti posamezniki mislijo, da si sreče ne zaslužijo ali pa se prepričujejo, da to, da jih partner ne osrečuje, ni tako pomembno (Slotter in Finkel 2009, 86).

Na dolgi rok sta torej za ohranitev zakonske zveze ključna zmernost in samoomejitve, s čimer si zagotoviš dolgoročni užitek in zadovoljstvo (Ben-Ze'ev, Goussinsky 2008, 194). Kaj pa, če se zadeve vseeno ne odvijajo tako, kot si mi želimo? Partnerji v ta namen sprejemajo vse vrste kompromisov, ki ohranjajo romantično razmerje ali romantične iluzije. Če naštejemo le najbolj tipične (Ben-Ze'ev, Goussinsky 2008, 196):

- Odlaganje romantične zadovoljitve: čakanje na drugega, da postane samski in torej na voljo. Se sklada z romantično ideologijo, saj naj bi bila prava ljubezen edinstvena.
- Zmanjševanje romantične intenzivnosti, ki jo merimo v pogostosti spolnih stikov in druženju z ljubljeno osebo, ki jim dajemo manjšo težo, kot da to ni toliko pomembno.
- Fleksibilna ekskluzivnost: širjenje obsega aktivnosti, ki niso omejene na ljubljenega. Ekskluzivnost je omejena samo še na spolnost.
- Serijska monogamija: zagotavlja varnost in zavezanost ter ohranjanje ideala romantične ljubezni le za kratko časovno obdobje. Gre za najbolj priljubljeno obliko razmerja v sodobnem času.
- Poliamorija: vzdrževanje več vzporednih partnerskih razmerij. Monogamija je bila prevladujoča le v manj kot 20 % vseh človeških družb. Večina svetovnih ljudstev je skozi čas in na različnih lokacijah živela tako, da spolnost in poroka nista bila nujno povezana.

Kaj se pa zgodi s posamezniki, ki jim kljub vsemu ne uspe ohraniti partnerskega razmerja? Znano je, da imajo tisti, ki prebolijo bolečo in nelagodno situacijo, večjo sposobnost biti srečni, kot tisti, ki tega ne doživijo (Myers 2002, 56). Razpadlo partnersko razmerje torej kljub vsemu ni tako tragičen scenarij. Ljudje namreč potrebujejo nesrečo in neugodne dogodke, da dosežejo najvišje nivoje moči, izpolnitve in osebnega razvoja (Haidt 2005, 136). Ob izgubi partnerja tako spoznaš svoje skrite sposobnosti in zaupanje vase, saj spoznaš, koliko v resnici preneseš. Kasneje si zaradi tega bolj pogumen in se bolje spoprijemaš s stresom. V težki situaciji pravijo, da se pokažejo prijatelji in ljudje se bolj odprejo drug drugemu (Haidt 2005, 138/9). Torej, ni tako slabo biti nesrečen, če se iz tega kaj naučiš in spoznaš svojo moč (Haidt 2005).

Lahko bi se tudi vprašali, ali je biti srečen v partnerskem razmerju res tako bistveno, da je to edini cilj partnerskega odnosa. Ugotovili smo že, da smo lahko sicer nesrečni, vendar v partnerskem razmerju uživamo v intenzivnosti doživetja, ki ni nujno prijetnega značaja, vendar nam je ljubše kot vsakdanje zadovoljstvo, ki nas dolgočasi. Uživamo lahko torej celo v trpljenju, čeprav to ni ravno zrela in zdrava oblika partnerskega razmerja, je pa zlitje z drugim način, kako pridemo do občutka moči in pomembnosti, če do nje ne znamo priti sami (Fromm 1960).

Sreča ni nujno en in edini razlog za ohranjanje in vzpostavitev partnerskega razmerja. Nasploh je lahko naš cilj umirjenost, mir in ne vznemirjenost ali srečnost, ki sta posledici bolj ali manj trajne zadovoljitve. Do sreče lahko na nek način pridemo tudi tako, da se ji preprosto odrečemo in da nam ne predstavlja vrhovnega cilja, ki mu podrejamo vse drugo. Nasproti sreči kot zadovoljitvi se tako izrisuje druga vrsta sreče ob odsotnosti iskanja le-te, ob sprejemanju realnosti, kot je, in ob odpovedi pričakovanj. Tovrstna etika je prisotna v budizmu in stoicizmu, v okviru katerih velja prepričanje, da lahko srečo najdeš le znotraj sebe, tako da prekineš navezanost na zunanje stvari in razviješ odnos sprejemanja (Haidt 2005).

Zdi se, da bi bilo ob obsedenem iskanju zadovoljitve in sreče v sodobnem zahodnem načinu življenja več kot smiselno vsaj delno sprejeti tovrstno etiko, toda vprašanje je, kako to narediti, ne da bi popolnoma resignirali in se vdali v pasivnost in utesnjujoče razmerje. Kako najti v partnerskem razmerju zdravo mero sreče, ne da bi postali z njo obsedeni ali postali predani mazohizmu in apatičnosti, ki stremi k uničenju samega sebe in lastne sreče s tem, da stremimo k smrti, izničenju, devinizaciji in duhovnemu (Rougemont 1999)?

Zdi se, da je prava umetnost življenja in sreče v tem, da najdemo smisel življenja v življenju samem, v vsakdanjem profanem rutiniziranem življenju, iz katerega znamo razviti in v katerem znamo razbrati življenjsko pustolovščino in edinstveno življenjsko zgodbo, v kateri smo glavni igralci, scenaristi in režiserji prav mi sami. Tak smisel lahko sega onkraj sreče v partnerskem odnosu in v drugih vidikih vsakdanjega življenja in pravzaprav ne potrebuje več zapovedane vrhovne sekularne ali religijske avtoritete, temveč zgolj sprejemanje sprememb in novih izzivov.

Ustvarjanje smisla pomeni urejanje dejanj in misli v neko koherentno celoto z jasnim končnim ciljem (Csikszentmihalyi 1990, 216). Tako je lahko izkušnja partnerskega razmerja tudi

povsem neprijetna, ampak jo posameznik z obvladovanjem svojega življenja in zavesti lahko percipira kot smiselno in zadovoljujočo. To sovпада z eudaimonističnim pojmovanjem sreče, ki pravzaprav ne sestoji zgolj iz hedonističnih užitkov in zadovoljstva, temveč pomeni dobro, polno in koherentno življenje, ki posamezniku nudi smisel tudi, ko ta ni na vrhuncu svoje srečnosti.

3. EMPIRIČNO RAZISKOVALNI DEL

V empiričnem delu, ki bo temeljil na kvalitativni empirični raziskavi v obliki polstrukturiranih intervjujev v lastni izvedbi, se bomo spraševali predvsem, kakšno vlogo ima sreča v partnerskem razmerju in kako se v tem kaže in vrednoti njena vloga. Ali njena odsotnost nujno pomeni razpad razmerja in kateri so še možni odzivi, izidi in rešitve pri soočanju s situacijo, ko v partnerskem razmerju prevladujejo negativne izkušnje in konflikti? Zanimalo nas bo tudi, koliko smo sami pripravljeni vlagati v lastno srečo in koliko se čutimo sami odgovorni zanjo, koliko pa pasivno čakamo, da nas doleti ali srečo pričakujemo od partnerja?

Kvaliteta partnerskega razmerja in z njo povezani koncepti sreče in zadovoljstva sta dve najpogosteje preučevani spremenljivki v raziskovanju zakonskih zvez. Vendar kljub obilju raziskav med znanstveniki in raziskovalci manjka konsenz na dveh ravneh, in sicer kako opredeliti sam koncept sreče ter pomanjkanje enotnega teoretskega okvirja glede metode merjenja le-tega (Custer 2772).

Raziskovalci so se pri proučevanju sreče praviloma posluževali dveh različnih pristopov. Prvi pristop opazuje razmerje samo – preučevanje vzorcev interakcije, kot so količina in tip konfliktov – drugi pa proučuje individualna čustva posameznikov v partnerskih razmerjih – evalvacija ocen sreče in zadovoljstva (Custer 2007, 2772). V 70-ih pride v ospredje intrapersonalni pristop, ki je med drugim poznan tudi kot merjenje zakonske sreče oziroma kvalitete partnerske zveze, ki jo določajo vzorci interakcije med partnerjema. Gre za večplastni konstrukt, ki med drugim zajema konsenz med partnerjema glede odločitev in problemov, čas, preživet s partnerjem, upravljanje s konflikti, komuniciranje. Ta pristop je bil od 80-ih naprej podvržen kritiki, med drugim zaradi kombiniranja objektivnega in subjektivnega pristopa ter raziskovanja tako posameznika kot diade (partnerskega razmerja) (Custer 2007, 2773). Kot odziv na kritike so se raziskovalci v 80-ih začeli posluževati intrapersonalnega in enodimenzionalnega pristopa k preučevanju sreče in kvalitete partnerskega življenja (Custer 2007, 2773).

Tudi sami se bomo posluževali osebnega (intrapersonalnega) pristopa pri proučevanju partnerske sreče, kar pomeni, da nas bo zanimal odnos in pojmovanje partnerskega odnosa, kot ga razume in doživlja posameznik, ki je vanj vpleten, in ne bomo preučevali interakcij med partnerjema. Pri tem nas bo zanimalo posameznikovo doživljanje in pojmovanje sreče v

intimnem partnerskem razmerju, in sicer globalno gledano oziroma celostno. Pri raziskovanju sreče v intimnih partnerskih razmerjih bomo izhajali iz dveh temeljnih perspektiv: hedonistične, ki se osredotoča na srečo kot iskanje užitka in izogibanje bolečini, ter iz eudaimonistične, katere fokus je smiselno, celostno in koherentno življenje ter samorealizacija posameznika (Ryan in Deci 2001, 141). Oba pristopa pomembno prispevata k posameznikovi sreči in bi bilo razumevanje sreče s preučevanjem le enega od njiju okrnjeno.

Študije sreče so se začele na znanstvenem idealu objektivne kvantitativne znanstvene analize. Sami pa bomo uporabili drugačen raziskovalni prijem in se osredotočili na kvalitativno raziskovalno metodo, ki ni vezana toliko na načelo objektivnosti, temveč skuša zajeti različne pomene in razlage pojma in ga osvetliti s subjektivne perspektive. Že sama teoretska opredelitev sreče je zelo široka, ohlapna in neuniformna, zato bomo pustili odprta vrata različnim interpretacijam in razumevanju partnerske sreče tudi v naši raziskavi.

3.1 GLAVNI CILJI RAZISKOVANJA

Cilj naše raziskave ne bo ponuditi recept za partnersko srečo, temveč je naš namen predvsem osvetliti samoumevnosti vsakdanjega življenja, ki se navezujejo na srečo, in razbiti iluzije o sreči, ki posameznika ukleščijo, dominirajo in konec koncev – onesrečujejo. Naš cilj torej ne bo poiskati magično formulo za srečno partnerstvo, temveč spodbuda kritičnemu mišljenju, ki tli pod plaščem samoumevnosti, udobja in podrejanja in ki lahko prispeva k bolj celostnemu razumevanju problematike in osvoboditvi od predsodkov in neznanja.

Družbeno raziskovanje kot tako je usmerjeno in namenjeno preučevanju družbenega življenja, da bi razumeli, kdo smo ter kako in zakaj se odločamo za različne načine življenja. Na ta način tudi zasebne težave razložimo v kontekstu družbene in kulturne perspektive (Ragin 2007), česar se bomo poslužili tudi sami.

Za našo analizo so ključni predvsem naslednji cilji:

1. Ponuditi pregled relevantnih teorij in opravljenih raziskav na področju sreče in intimnih partnerskih razmerij. Izpostavili bomo tudi omejitve in potenciale raziskovanja omenjenega področja.
2. Dati vsebino temeljnim konceptom in vprašanjem sociologije, kot so kvaliteta partnerskega življenja, čisto razmerje, romantična etika in sreča, sreča in monogamija, svoboda in varnost,

trajnost in sreča, vpliv potrošne kulture na pojmovanje sreče v partnerstvih, detradicionalizacija in sreča, družba tveganja in privatizacija skrbi za srečo, predvsem pa koncept srečnega intimnega partnerskega razmerja.

3. Poglobljeno razumevanje koncepta sreče v partnerskem razmerju. Tu nas bo zanimalo subjektivno dojetje sreče: subjektivne predstave, ki si jih posamezniki izoblikujejo. Subjektivna razumevanja bomo med seboj primerjali, med njimi poiskali skupne vzorce in raznolikosti ter jih razložili v družbenem okviru pozne modernosti.

4. Eden izmed naših ciljev je dodatno bogatenje, izpopolnjevanje in širjenje obstoječih idej, njihovo kritično pretresanje in predstavljanje svežega pogleda na problematiko partnerskih razmerij v družbi pozne moderne. Ključne koncepte in ideje želimo nadgraditi in zapolniti z empirično vsebino ter jih preveriti v praksi.

5. Ponuditi predloge za nadaljnje raziskovanje na področju sreče in partnerskih razmerij. Opozoriti na odprta vprašanja in še neraziskane povezave in teme, ki bi prispevale k bogatenju in boljšemu razumevanju sreče in partnerskih razmerij v družbi pozne moderne.

3.2 PREGLED OPRAVLJENIH RAZISKAV

Preden se lotimo svoje kvalitativne raziskave, nas bodo zanimale že opravljene raziskave na področju intimnih partnerskih razmerij in sreče, ki osvetljujejo odnos med različnimi spremenljivkami (demografske značilnosti, psihološke potrebe in življenjski nazori) in stopnjo sreče v partnerskem razmerju. Zato povzemimo le del tega, kar so na tem področju odkrili že drugi raziskovalci in je bolj ali manj pomembno za našo raziskavo.

3.2.1 Sreča in intimno partnerstvo

Vključenost v odnose, še posebej v zakonsko zvezo, je ključna za srečo posameznika. Partnerska razmerja so faktor, ki je potencialno najbolj osrečujoč, celo bolj kot zadovoljujoča služba. 10 % najbolj srečnih ljudi iz študije Dienerja in Seligmana je razen enega v romantičnih razmerjih (Seligman 2002).

Vežani posamezniki so bolj srečni kot samski (Myers 2002; Veenhoven 1997). Še posebej nesrečni so ločeni ali ovdoveli posamezniki. Vzroki za to so lahko različni: negativno vrednotenje samskosti, osamljenost in pomanjkanje socialne opore (Veenhoven 1997). Ne glede na obliko partnerskega razmerja predstavlja ta v primerjavi s samskim življenjem priložnost za izmenja-

vo ljubezni in tolažbe, delitev resursov, vzajemno pomoč ter pogostejše in boljše spolno življenje (Layard 2005, 66).

Malenkosti nas dolgoročno gledano veliko bolj osrečijo kot nekaj izjemnih dogodkov v našem življenju. Bolj pomembna je pogostost srečnih trenutkov kot njihova intenzivnost, kar velja tudi za partnerska razmerja (Diener in drugi v Ben-Ze'ev, Goussinsky 2008, 199).

Študija na 60.000 odraslih iz 40-ih držav kaže, da z leti upada intenzivnost doživljanja, tako pozitivnih kot negativnih čustev. Pozitivna čustva z leti rahlo upadajo, negativna pa ostajajo na približno enakem nivoju. Na splošno pa z leti raste zadovoljstvo z življenjem (Seligman 2002, 58).

3.2.2 Družbeni dejavniki in sreča

Na srečo posameznika vplivajo tudi zunanje okoliščine in dogodki. Več sreče je v tistih družbah, kjer je več *varnosti* – fizične, pravne in družbene. Družbena varnost oziroma stabilnost pa pri sreči izgublja na pomenu, ko je zagotovljeno ekonomsko obilje. Sreča narašča tudi s politično in osebno *svobodo*. Na srečo pozitivno vpliva tudi stopnja *enakopravnosti*, predvsem med spoloma in družbenimi razredi, ter kultura, v kateri je omogočen dostop do informacij in *izobrazbe* ter večja stopnja *tolerance* v družbi. Na srečo pa ne vplivajo bistveno družben status, starost in spol. Večja modernizacija družbe (urbanizacija, industrializacija, informatizacija, individualizacija itd.) torej pomeni tudi večjo stopnjo sreče med posamezniki (Veenhoven 1997). Ljudem gre najbolje v pogojih demokracije in osebne svobode (Myers 2002, 115).

3.2.3 Spol in sreča

Ljudje poročajo o enaki stopnji sreče, ne glede na starost in spol. Za ženske je le značilna večja razpršenost glede doživljanja sreče: tako srečo kot žalost doživljajo bolj intenzivno (Haidt 2005, 88, Myers 2002, 86). Sodeč po raziskavah doživljajo depresijo dvakrat pogosteje kot moški ter na splošno doživljajo več negativnih čustev, hkrati pa doživljajo pogosteje in bolj intenzivno tudi pozitivna čustva (Seligman 2002, 57). Zakonska zveza pri moških bolj ublaži nagnjenja k samomoru, alkoholizmu ter k drugim motnjam ter jim nudi stabilnost. Ko pa gre za pozitivna doživetja, daje zakon več sreče ženskam (Myers 2002, 156), hkrati pa ženske bolj intenzivno doživljajo tudi nesrečo, če gredo stvari narobe (Myers 1999, 381).

Razlike med spoloma se kažejo v tem, da ženske dajejo moškim veliko več, kot od njih prejema, moški pa postajajo od svojih partneric vse bolj odvisni (Šadl in Hlebec 2007, 247).

3.2.4 Osebni dejavniki in sreča

Na srečo vplivajo tudi individualne značilnosti, kot so zdravje (vzdržljivost), sposobnosti (asertivnost, empatija) in osebnost (ekstrovertiranost), ki jih lahko s skupnim pojmom označimo kot sposobnost *nadziranja* situacije (Veenhoven 1997).

Najbolj osrečujoči so odnosi, ki omogočajo samorazkrivanje in intimnost in v katerih si lahko tak, kot si (Myers 2002, 151). Konsistentnost s samim sabo, torej avtentičnost, je pozitivno povezana s srečo in zdravjem posameznika. Ljudje pa so bolj zadovoljni v odnosih, v katerih se počutijo avtentično (Sheldon in drugi 1997, 1387).

Teorija samodeterminiranosti pride do ugotovitev, da je za dobrobit človeka potrebno zadovoljiti tri temeljne psihološke potrebe: kompetentnost, avtonomijo in povezanost. Njihova zadovoljitev je bistvena za rast, integracijo, socialni razvoj in osebno srečo ter spodbuja notranjo motiviranost posameznika (Ryan in Deci 2000).

Zadovoljitev *temeljnih psiholoških potreb* pozitivno vpliva tudi na partnersko srečo (Patrick in drugi 2007; Downie, Mageau, Koestner 2008; Patrick in drugi 2007, 446; Leak in Cooney 2001; Reis in drugi 2000; Knee in drugi v Patrick in drugi 2007, 446; Blais in drugi v Patrick in drugi 2007, 446). Na dobrobit v partnerskem razmerju vpliva tudi uravnoteženost zadovoljitve vseh treh potreb (Sheldon in Niemiec 2006).

Notranja motivacija je bolj prisotna v partnerskih razmerjih, ki nudijo več zadovoljitve temeljnim psihološkim potrebam (Deci in Ryan; Ryan v Patrick in drugi 2007, 446; Patrick in drugi 2007, 446).

Več kot je posameznik v odnosu deležen *avtonomije*, bolj je srečen, samozavesten in vitalen in manj nagnjen k depresiji in tesnobam (Deci in Ryan, Kernis in Paradise v Gaine in La Guardia 2009, 185), bolj je odprt za komunikacijo v razmerju, boljše rešuje konflikte (Blais in drugi v Gaine in La Guardia 2009, 198; Knee in drugi 2005) in je bolj iskren v razmerju (Hodgins in drugi 1996). Ljudje, ki cenijo avtonomijo, druge manj ocenjujejo na podlagi sebe, so bolj motivirani za rast in druge lažje sprejemajo take, kot so (Knee in drugi 2002). Tudi Hodgins, Koestner in Duncan ugotavljajo, da je avtonomija močno povezana s pozitivnim in naravnim

potekom ter iskrenim in odprtim razmerjem, medtem ko je nadzor povezan z defenzivnimi odzivi. Razmerja, ki jih poskušamo ohraniti zaradi notranjih razlogov, so bolj prilagodljiva in partnerjema prinesejo več sreče in boljše odzivanje na partnerske probleme (Knee in drugi v Patrick in drugi 2007, 446; Blais in drugi v Patrick in drugi 2007, 446).

Po drugi strani pa *povezanost* skoraj ni povezana z negativnimi aspekti in konflikti v razmerju. Konflikt namreč ne pomeni nujno manj občutka povezanosti, temveč znižuje raven sreče v partnerskem razmerju. Kljub več konfliktom in manj sreče pa se še vedno lahko počutiš povezan, kar pomeni, da se počutiš razumljenega in cenjenega in se pogovarjaš o pomembnih stvareh (Reis in drugi 2000).

Srečo v partnerskem razmerju povečuje tudi medsebojno spodbujanje partnerjev pri doseganju lastnih idealov (Rusbult in drugi 2009). Doseganje idealov prinaša več osebne sreče, zadovoljstva z življenjem in psihičnega zdravja (Drigotas v Rusbult in drugi 2009, 306), ko pa pri tem sodeluje tudi partner, se poveča zadovoljstvo v partnerskem razmerju ter sposobnost prilagajanja in trajnost razmerja (Drigotas in drugi; Kumashiro, Rusbult, Finkenauer, in Stocker v Rusbult in drugi 2009, 306).

3.2.5 Stabilnost in sreča

Na stabilnost partnerskega razmerja pozitivno vpliva zadovoljitev temeljnih psiholoških potreb, avtonomije, povezanosti in kompetentnosti (Drigotas in Rusbult; Patrick, Knee, Canevello, Lonsbary v Slotter in Finkel 2009, 86).

Stabilnost in sreča nista vedno povezani. Odsotnost sreče v partnerskem razmerju še ne pomeni tudi razlog za njen razpad in posamezniki, ki se bojijo razpada razmerja in samote, vztrajajo tudi v razmerjih, ki niso zadovoljujoča (Slotter in Finkel 2009). Srečno partnersko razmerje pa lahko posameznik prekine tudi zaradi dejavnikov, kot so zunanji pritiski in alternativne privlačne opcije. Možno je tako srečno in stabilno, srečno in nestabilno, nesrečno in stabilno ter nesrečno in nestabilno partnersko razmerje (Spanier and Lewis v Custer 2007, 2774).

3.3 RAZISKOVALNI VPRAŠANJI IN METODOLOŠKI PRISTOP

Srečo smo predhodno že opredelili, čeprav precej divergentno in fleksibilno. V raziskavi nam bo takšna opredelitev povsem ustrezala, saj je naš cilj ugotoviti ravno to, kako posamezniki srečo pojmujejo individualno, tako kognitivno kot čustveno, tako v kratkoročnem kot dolgoročnem smislu ter v intenzivnosti vpliva na njihovo življenje. Zanimalo nas bo tudi, ali je sreča v partnerskem razmerju pogojena s čustvi ljubezni in s čutnimi užitki, ali je nemara to polje, v katerem posameznik najde smisel svojega življenja? Kaj se pa zgodi, če v partnerskem razmerju sreča usahne ter ali je partnersko razmerje onkraj sreče sploh še mogoče in zaželeno vzdrževati? Opazovali bomo tudi dimenzijo spola: ali ta vpliva na specifične rezultate in se zato pojmovanje srečnega razmerja med spoloma bistveno razlikuje?

Ali posamezniki, ki jim je sreča vse bolj ključnega pomena na njihovi individualni in partnerski poti, vedo, kaj naj bi sploh srečno partnersko razmerje bilo? Je odmiranje vrhovne avtoritete vneslo v naša življenja nepredvidljivost in izgubo orientacije, ali so si, nasprotno, posamezniki zgradili svoje pomenske in vrednotne sisteme? Zanimalo nas bo tudi, kje naj bi to, tako opevano, srečo našli in iz česa sploh sestoji? To, kako si sodobni posameznik odgovarja na ta vprašanja, bo srčika našega zanimanja. Poskušali bomo odgovoriti predvsem na dve temeljni raziskovalni vprašanji: Kako posameznik/-ca dojema in opredeljuje srečno partnersko razmerje? ter Ali sodobno partnersko razmerje temelji na sreči?

3.3.1 Raziskovalna metoda

Na raziskovalni vprašanji smo in bomo skušali odgovoriti z naslednjimi orodji: s pregledom obstoječih relevantnih teorij in že opravljenih empiričnih raziskav, ki se ukvarjajo s področjem, ki nas zanima, ter z izvedbo lastne kvalitativne raziskave, ki bo na podlagi polstrukturiranega intervjuja ponudila možnost vpogleda v kompleksnost vprašanj in možnih odgovorov nanj. Zanimala nas bo torej perspektiva posameznikov glede njihovega zadovoljstva in sreče v partnerskih razmerjih in tako bomo identificirali skupne značilnosti pri pojmovanju in dojemanju srečnega partnerskega razmerja. Kvalitativna metoda je tista, ki nam omogoča poglobljeno razumevanje problematike in je v našem primeru tudi najrelevantnejša izbira za empirično raziskovanje, saj najbolje zaobjame kompleksnost pluralizacije življenjskih svetov, značilnih za družbo pozne moderne, v kateri izginjajo velike teorije in naracije. Pluralizacija pa zahteva novo senzibilnost do empiričnega gradiva in

raziskovalni pristop, ki je omejen lokalno, časovno in situacijsko (Flick 2006, 12). Naša raziskava bo v obliki posnetka (snapshot), ki se nanaša na analizo stanja in procesov za časa opravljanja te raziskave (Flick 2006, 142).

Naš objekt raziskave tako ne bo reduciran na eno spremenljivko, ampak je posameznik reprezentiran v celoti v kontekstu vsakdanjega življenja (Flick 2006, 15). Pojmovanje sreče v partnerskih razmerjih bomo tako skušali razumeti in osvetliti v kontekstu vsakdanjega življenja ter posameznikovih praks in interakcij. Osredotočili se bomo na primerjavo podobnosti in raznolikosti med različnimi primeri našega vzorca posameznikov ter na to, da bomo vsako pojmovanje srečnega partnerstva razumeli čim bolj celovito in v družbeno-kulturnem okviru. Te subjektivne poglede bomo razumeli kot reprezentacije sveta⁴³, v katerem živimo, in jih poskušali rekonstruirati s pomočjo polstrukturiranega intervjuja, ki bo sestavljen iz splošnih odprtih vprašanj, vprašanj, osredotočenih okrog glavnih teoretskih predpostavk ter vprašanj, ki bodo intervjuvance spodbudila k razmisleku.

Preučevane primere bomo izbrali tako, da bodo med seboj primerljivi in časovno in prostorsko omejeni: nabor skupine nekaj deset posameznikov, ki so ali so kdajkoli bili v intimnem partnerskem odnosu, ki je doživel tako svoje vzpone kot padce. Vzorec bomo a priori⁴⁴ omejili na ozek in homogen segment populacije izobraženih (študent/-ka, posamezniki z višjo in visoko izobrazbo ali višjo) mladih ljudi (od 25 do 35 let) iz urbanih okolij, zaposlenih ali brezposelnih, saj pričakujem, da je ta segment populacije najbolj pod vplivom procesov modernizacije in sprememb v intimnosti. Bistven kriterij za izbor intervjuvancev bo seveda tudi to, da so bili udeleženi vsaj v enem resnem intimnem partnerskem razmerju.

Odgovore na zastavljena vprašanja smo pridobili na podlagi polstrukturiranega intervjuja (vprašalnik je dodan v prilogi A), ki smo jih izvedli v živo ali prek elektronske pošte⁴⁵ v nekaj epizodah. Ocenjujemo, da je bila zaradi občutljivosti in kompleksnosti teme primerna izvedba

⁴³ Scheele in Groeben predlagata polstrukturiran intervju kot metodo za rekonstrukcijo subjektivnih teorij ali vsakdanjega znanja posameznikov, ki ju razumeta kot subjektivno teorijo. Po njunem mnenju imajo intervjuvanci kompleksna znanja o temi, ki jo preučujemo in je zato tak intervju primerna metoda raziskovanja (Scheele in Groeben v Flickm 2006, 155).

⁴⁴ A priori struktura vzorca pomeni, da so kriteriji izbora vzorca opredeljeni vnaprej, to pa predstavlja omejitev pri razvijanju novih teorij, hkrati pa je to vzorčenje primerno za dodatne analize in testiranje predpostavk (Flick 2006, 125), zato je to za nas dobra izbira.

⁴⁵ Izbiro metode spraševanja smo prepustili intervjuvancu samemu, saj sklepamo, da nekateri posamezniki raje in bolje odgovarjajo v živo, spet drugi pa se boljše in bolj bogato izražajo pisno.

intervjujev prek elektronske pošte, kjer ima posameznik lahko anonimnost in več časa za razmislek. Ker pa nekateri posamezniki raje odgovarjajo osebno, smo omogočili tudi to kot povsem enakovredno izbiro. Vzorčili smo po principu prikladnosti zaradi omejenosti časovnih in materialnih resursov, potrudili pa smo se poiskati tudi ljudi, ki jih ne poznamo osebno, slednje po principu snežne kepe. Skupaj smo opravili 36 intervjujev, od tega smo intervjuvali 21 žensk in 15 moških. Povprečna starost intervjuvancev je bila 29,3 let.

Vprašanja intervjuja so sestavljena iz, prvič, odprtih vprašanj, pri katerih ima intervjuvanec odgovore že na dlani; drugič, iz vprašanj, ki izhajajo iz teorije in raziskovalnih vprašanj; tretjič, iz konfrontacijskih vprašanj, ki bodo intervjuvanca/-ko soočila z njemu/njej alternativnim pogledom in jim dala priložnost, da kritično ovrednotijo svoj pogled.

Na podlagi kvalitativnega raziskovanja ne moremo posploševati na celotno populacijo, temveč so polstrukturirani intervjuji predvsem orodje za predstavitev pogleda na sodobno partnersko razmerje ter za prepoznavanje izhodišč za nova raziskovanja in novih trendov, ki se kažejo na ozkem segmentu populacije in pri katerih je možno, da se bodo v prihodnosti razmahnili na širši del populacije.

3.3.2 Raziskovalni model

Čeprav ni enotne teorije za preučevanje sreče in njene jasne definicije, nas to ne bo motilo in iz obstoječih spoznanj bomo črpali ideje za opredelitev analitičnega okvirja. Hkrati bomo odprti tudi za nove ideje in različna pojmovanja srečnega partnerskega razmerja ter s tem do predmeta raziskovanja pristopili z določeno mero odprtosti in fleksibilnosti.

Pri osnovanju empiričnega dela in pridobivanju ter analizi in interpretaciji gradiva bomo posebej pozorni na vlogo in prisotnost naslednjih komponent pri pojmovanju srečnega partnerstva, ki smo jih identificirali in opisali v teoretičnem delu naloge:

- **egalitarnost:** v razmerju prevladuje *enakopravnost* med partnerjema, njuna vrednost in vloga pri odločanju je enakovredna;
- **nadzor/avtonomija:** v razmerju imaš občutek nadzora nad svojim življenjem in partnerstvom, spremljata ga občutek *objektivne svobode* in *sposobnosti za odločanje*; občutek imaš, da si v partnerstvu avtonomen pri svojih odločitvah in da v njem vztrajaš zaradi notranje motivacije;

- **odprta komunikacija:** partnerja si svobodno in neovirano izmenjujeta sporočila, mnenja, prisotna je iskrena komunikacija med partnerjema;
- **užitek:** v partnerstvu uživaš, užitke prejemaš in jih daješ;
- **varnost:** v razmerju imaš občutek varnosti in gotovosti, individuuum se ne počuti ogrožen ne objektivno ne subjektivno;
- **pripadnost:** v razmerju imaš občutek pripadnosti partnerstvu, občutek sprejemanja in medsebojnega razumevanja, občutek pripadanja nečemu večjemu od sebe;
- **smisel:** razmerje ti daje občutek smisla in s tem presega vsakdanjo banalnost in površinskost; občutek imaš, da si avtentičen in koherenten posameznik;
- **aktivnost:** v razmerju se aktivno trudiš za srečo in zadovoljstvo sebe in partnerja;
- **intenzivnost doživetja:** prisotni so intenzivni dražljaji in razburljiva doživetja, želiš si razburjenja in drame, ne miru in normalnosti.

3.3.3 Raziskovalno vprašanje 1: Kako posameznik/-ca dojema in opredeljuje srečno partnersko razmerje?

Sreča je pojem, ki je sicer izjemno prisoten in predstavlja eno vrhovnih vrednot posameznika, vendar je hkrati tako nabit s kontradiktornimi in subjektivnimi pomeni, da je težko podati jasno definicijo. Pravzaprav bi lahko rekli, da gre pri doživljanju sreče za subjektivno izkušnjo, ki pa ni neodvisna od kulturnih in družbenih vplivov. Kako torej posamezniki opredeljujejo srečno partnersko razmerje? Zanimalo nas bo tudi, ali v partnerstvu srečo opredeljujemo kot nenehno vzhičenost in občutke sreče, ali je naš cilj umirjen, trajen, nepretresljiv, a zadovoljiv odnos. Zanimalo nas bo tudi, ali je ta sreča razumljena kot aktivna ali pasivna komponenta partnerskega razmerja. Ali je srečno partnerstvo posledica mojega ali partnerjevega trdega dela, ali pa nas sreča v partnerstvu preprosto doleti? Zanimalo nas bo tudi, kakšno vlogo imata užitek in spolnost pri pojmovanju sreče v partnerskem razmerju ter kakšno vlogo pri sreči v partnerskem razmerju posamezniki pripisujejo egalitarnosti, nadzoru, avtonomiji, varnosti, pripadnosti in smislu.

3.3.4 Raziskovalno vprašanje 2: Ali sodobno partnersko razmerje temelji na sreči?

Ali sodobno partnersko razmerje temelji na konceptu sreče, bomo preverjali tako, da nas bo zanimalo, kaj se zgodi, ko postane zveza nezadovoljiva. Giddensov koncept čistega razmerja predpostavlja, da prenehanje zadovoljstva pomeni tudi propad partnerske skupnosti. Je to res in katere so izjeme, ko se to ne zgodi in v razmerju vztrajamo, čeprav nismo zadovoljni? Zanimalo nas bo, v katerih situacijah naj bi posameznik žrtvoval svojo osebno srečo zavoljo nečesa drugega, če do tega sploh pride. Ali je torej pričakovana situacija, da zaradi otrok, skupnega premoženja, projektov, zakonske zaobljube, velike ljubezni ali nemara že zaradi strahu pred osamljenostjo posameznik v njej vztraja, čeprav partnerska zveza ni vir sreče in zadovoljstva? Na ta način bi lahko odkrili, kje in v kakšnih pogojih se še ohranjajo vzorci tradicionalnih in romantičnih partnerskih razmerij. Zanimalo nas bo tudi, kako ključna je sreča kot element partnerskega razmerja ter ali se potencira do te mere, da lahko zapustimo tudi povsem srečno partnersko razmerje zaradi obeta drugega, še bolj srečnega partnerstva? Ali pa se partnerstvu kljub temu, da je bilo srečno, odrečemo zaradi različnih zunanjih pritiskov?

3.4 ANALIZA IN INTERPRETACIJA INTERVJUJEV

3.4.1 Kaj je srečno partnersko razmerje?

Ugotovili smo že, da ni jasne definicije sreče in teoretičnega pristopa k njenemu preučevanju in zdi se, da tak odnos odseva tudi v vsakdanjem življenju naših intervjuvancev. Tudi Bauman pravi, da pravzaprav ne vemo, kako bi ustvarili vezi, ki si jih želimo oz. ne vemo niti, kakšnih vezi si sploh želimo (Bauman 2008a, 61). Intervjuvanci so večkrat poudarjali izmuzljivost sreče: kako se je ne da jasno opredeliti, da gre za večplasten abstrakten pojem in da je izrazito subjektivno opredeljena. Miha, 27: *»To kar je zame srečno razmerje, ni nujno srečno/zdravo razmerje nasploh.«* Razlikuje se med posamezniki in se spreminja celo pri enem posamezniku skozi njegovo življenje. Gre tudi za tipično koncepcijo pozne moderne, v kateri ni več ene vrhovne avtoritete, ki bi narekovala eno in edino pravilno obliko sreče, temveč morajo te posamezniki sproti izumljati in potrjevati sami. Suzana, 26, to izrazi tako: *»Menim, da si srečo vsak definira sam na podlagi poznavanja samega sebe in poznavanja svojih želja in potreb.«* Da si srečen v razmerju, moraš torej najprej vedeti, kaj je tisto, kar te

sploh osrečuje kot posameznika, potem pa je seveda pomembno, da si s partnerjem ta pogled na srečo tudi deliš. Kot ugotovi Maj, 27: »Skupni imenovalec za kar najbolj preprost opis srečnosti v razmerju je zame naslednji: srečnost obstaja, če oba partnerja definirata/razumeta/doživljata srečo na natanko enak oziroma kar najbolj prekrivajoč se način.«

Intervjuvanci sicer ugotavljajo, da so specifične manifestacije sreče tudi kulturno pogojene in da se načeloma približuje nekemu idealu, vendar pa gre v realnem življenju za zelo dinamično kategorijo, ki se ves čas spreminja in v življenje vnaša dinamiko, ki bi jo Bauman označil kot fluidno. »(...)srečno partnersko razmerje je zame zelo dinamična kategorija, v vsakdanjem življenju predvsem stvar trenutka, mogoče krajšega časovnega obdobja, redkeje pa stanje, ki bi lahko dalj časa ostalo nespremenjeno. Vse vmes pa so le približki ideala« (Polona, 29). Ali kot podobno pravi Maj, 27: »Sreča ni konstantno stanje, temveč valovna funkcija s spreminjajočo amplitudo: občutek/stanje srečnosti se venomer odmika in vnovič približuje kot nihalo v prostem gibanju. Verjamem, da prav to gibanje daje razmerju življenje in ga naredi dinamičnega.« Eden izmed intervjuvancev ravno to fluidnost in nedokončnost sreče vidi kot prednost, saj tako ostajajo v stanju nenehne preizkušnje, ki omogočajo vsem udeležencem enakopravno sodelovanje pri njenem definiranju in udejanjanju. Nedokončnost opredelitve sreče torej ni nujno nekaj slabega, ampak je lahko s te perspektive tudi prednost, ki omogoča svobodo interpretacij in raznolikosti življenjskih stilov.

Ravno zaradi te dinamičnosti pa je potrebno partnerstvo ves čas negovati, da ostaja srečno. Nič ni samoumevnega in s tega vidika posameznik nima miru in počitka. »(...) odnos je potrebno ves čas gojiti, nadgrajevati, ga vzdrževati, predvsem takrat, ko in če želimo 'srečno' razmerje obdržati« (Zarja, 32). Hkrati pa odnos na začetku ne more biti globoko osrečujoč. Z iskanjem rešitev in z medsebojnim podpiranjem postane odnos okolje, v katerem se partnerja lahko spoznavata, se učita drug od drugega, s tem rasteta in se globlje povezujeta in na tem počasi gradita svojo partnersko srečo. Zdi se, da to razumevanje intervjuvancev predpostavlja, da je predpogoj za srečo obstoj problemov samih in neka neprestana aktivna dinamika v razmerju, ki mora s časom postajati vse bolj kompleksna in poglobljena, da sreča raste. Tako kot rasteta skupaj partnerja. Tako se zdi, da je v bistvu za obstoj sreče nujno potrebna prisotnost njenega nasprotnega pola: težav, nesoglasij, konfliktov, saj ravno s tem, da jih s skupnimi močmi premagujemo, ustvarjamo občutek partnerske sreče. Zanimivo se je

v tej luči vprašati, ali je potemtakem preveč harmonično razmerje sploh v situaciji, ko lahko postane srečno, če ni v njem konflikta, iz negacije in premagovanja katerega bi vzniknil njegov nasprotni pol: srečnost. A o intenzivnosti doživetij in dolgčasu kot antipolu sreči bomo več razpravljali v nadaljevanju.

Bistvena komponenta srečnega partnerskega razmerja je tudi ta, da omogoča in prinaša čim večje zadovoljstvo obema (in le dvema!) partnerjema in se v tem smislu približuje utilitaristični opredelitvi sreče. »Idealno partnersko razmerje naj bi tako poskrbelo za zadovoljitev vseh želja in potreb, ki jih vsak partner prinese v odnos. Ker smo si med seboj različni, nam običajno naše različne lestvice vrednot, zanimanj in želja ne dovoljujejo popolnega prileganja drug k drugemu« (Kristjan, 30). Gre za to, da je srečno partnerstvo opredeljeno in oblikovano relacijsko (glej Gergen 1991) in ne gre za izključno individualne koncepte, temveč je ključno prilagajanje, pogajanje in kompromisi med partnerjema, ki skupaj odločata o največji skupni možni sreči. V tem pogledu se tudi odrekanje kljub pričakovanemu neskladanju s srečnostjo v partnerskem razmerju izkaže kot eden ključnih elementov srečne partnerske zveze. »Beseda odrekanje se verjetno malo tepe s besedo srečno :, ampak zame je to eden od elementov srečne partnerske zveze« (Anže, 29).

Srečno partnersko razmerje pomeni prilagajanje in odrekanje in še zdaleč ne pomeni, da v njem ni preprirov in nestrinjanj. Ravno zato je dolgoročna partnerska sreča tako odvisna od tega, da lahko sprejemaš partnerja takega, kot je, tudi njegove pomanjkljivosti. »Srečno partnersko razmerje je takšno, ki ti omogoča, da si ves čas to, kar si. Brez igre, brez pretvarjanja, brez maske« (Helena, 29). To se torej sklada z že ugotovljenim, in sicer, da so najbolj osrečujoči odnosi tisti, ki omogočajo samorazkrivanje in intimnost in v katerih si lahko tak, kot si (Myers 2002, 151). To sprejemanje je izraz ljubezni med partnerjema, ki temelji na realizmu in omogoča sproščen odnos med partnerjema. Gre tudi za spoštovanje drug drugega, različnih mnenj, stališč, želja, potreb, to pa je pozitivna podlaga za izgraditev lastne osebnosti in razmerje zato deluje vzpodbudno.

Vzajemno sprejemanje partnerjev med sabo pa je znak realistične in ne metafizične sreče, kot bi to razložila ena izmed intervjuvank (Manca, 30). Pri tem je drugi konkretna realna oseba, s katero se sprejemaš takega, kot si in lahko tudi skupaj rasteš in v katerem prevladuje trajnost. Realizem je namreč ravno v svoji repetitivnosti in prisotnosti nekaj, kar ostaja, kar se vrača in pomeni trajen vir ugodja. To bi lahko razumeli kot izraz oziroma manifestacijo sotočne

Ljubezni (Giddens 2000) in izraz zrelega srečnega partnerskega razmerja, v nekaterih primerih je takšna ljubezen poimenovana tudi kot partnerska ljubezen. Temu se nasproti postavlja romantična ljubezen, ki pa ni povsem izginila iz vsakdanjega partnerskega življenja posameznikov, kar razberemo tudi iz samih odgovorov intervjuvancev, ko opažajo, da je razvoj partnerske zveze tak, da se začne z zaljubljenostjo in nadaljuje v partnerstvo. Tako bi lahko rekli, da romantična ljubezen, ki temelji na idealiziranju partnerja, ohranja svojo vlogo v sodobnih partnerskih razmerjih v začetnih fazah razmerja, hkrati pa ima njen potencial osrečevanja zaradi nerealne osnovanosti in nesprijemanja partnerja, kot je, omejen rok trajanja, pretirana predanost pa je izvor nenasitnosti in nezadovoljivosti, saj ideali v realnem življenju vedno spodletijo in noben posameznik se ne more kosati z našo fantazijsko podobo princa na belem konju.

Po mnenju intervjuvancev pa je za partnersko srečo med drugim ključna ravno ljubezen, (nekateri omenjajo celo brezpogojno ljubezen, večina jih govorijo o mešanici med prijateljstvom in romantično ljubeznijo), ki je ključna podlaga za srečno partnersko razmerje in pomeni, da gre za prostovoljno partnerstvo. Ta ljubezen je obojestranska in jo je potrebno ves čas ohranjati in potrjevati, saj njen obstoj in ohranitev nista samoumevna. Vidimo, da je tudi tu, kot pri sreči, za obstoj potreben nenehen trud, to pa potem privede do sreče. V tem lahko vidimo element sotočne in ne romantične ljubezni, ki ves čas potrebuje afirmacijo in aktivno izgrajevanje.

Prav tako so za srečno partnersko razmerje zelo pomembni naslednji dejavniki, ki so med seboj povezani: skladanje in dopolnjevanje (pasivno), prilagajanje in sklepanje kompromisov (aktivno), komuniciranje, zaupanje in podpora. Skladanje in dopolnjevanje je pasivna komponenta, ki jo intervjuvanci ocenjujejo kot ključno za srečno partnersko razmerje. Je predpogoj, da se razmerje sploh lahko začne in nosi potencial za srečo. Gre za skladanje in dopolnjevanje partnerjev na vseh mogočih področjih vsakdanjega življenja (aktivnosti, hobiji itd.), skladanje osebnih karakteristik (smisel za humor, osebnost itd.) in podoben pogled na življenje (mnenja, vizija, cilji, vrednote, interesi, želje, pričakovanja itd.) in ta omogoča spontanost. Kot smo že omenili, je za partnersko srečo po mnenju enega izmed intervjuvancev bistveno ravno skladanje v pojmovanju tega, od česa naj bi bila odvisna partnerska sreča, čeprav ni garancije, da se to pojmovanje ne bo zaradi sprememb v osebnosti začelo razlikovati. To se nam zdi v luči moderne razdrobljenosti vlog in življenjskih

stilov in pluralnosti interesov brez ene same pravilne ali zapovedane poti povsem logična posledica in predpogoj za začetek srečnega razmerja.

Alternativa in nadgradnja je aktiven trud, da začne pojmovanje sreče med partnerjema zaradi tega konvergirati. To aktivno plat skladanja med partnerji intervjuvanci opisujejo kot sposobnost recipročnega kompromisa ali preprosto prilagajanje. Intervjuvanci opisujejo to kot pripravljenost in mirno usklajevanje želja, pri tem pa počneš to, kar si želiš, do te mere, da ne škodiš partnerju. Pri tem je pomembno, da sta si partnerja enakovredna in da se upošteva želje obeh. Prilagajanje pomeni, da sta partnerja občasno pripravljena dati prednost skupnim željam pred individualnimi, kar pomeni, da si do neke mere sposoben odrekanja za skupno srečo. Iz odgovorov intervjuvancev lahko sklepamo, da je ponovno za srečo pomembno, da ni vse popolno in da se z njo poleg težav povezuje tudi samo odrekanje za skupno dobro, pri čemer je odrekanje manjše kot novo pridobljene koristi. Poleg tega ne gre samo za skupno dobro, ampak spet za nek utilitaristični moment, saj je po mnenju intervjuvancev pomembno tudi optimalno zadovoljstvo obeh partnerjev, pri čemer si drug drugemu pomagata. Če sta partnerja sposobna najti ravnotežje med individualnimi željami in skupno potjo, potem gre za srečen odnos. Vidimo, da se tu kaže izgradnja neke relacijske morale, o kateri govori Gergen (1991), ko opisuje moralo, ki vznikne nekje na presečišču med skupnostjo in individuumom.

Do kompromisa pa se ne da priti brez uspešnega komuniciranja, kateremu pri sreči v partnerskem razmerju intervjuvanci pripisujejo veliko težo. Komuniciranje je kompleksen pojem, pod katerega bi lahko združili odgovore, ki opisujejo poslušanje, razumevanje (racionalno, čustva), iskrenost, pogovor kot orodje preventive in sprotno reševanje problemov ter sposobnost izražanja. Nekateri intervjuvanci govorijo tudi o intuitivnem razumevanju partnerja (morda bi to lahko razumeli kot branje misli in želja partnerja) in avtomatsko prilagajanje in odzivanje na to. Če so ostale naštete značilnosti tipične za proces izgradnje sotočne ljubezni, je zadnja bolj pokazatelj elementa romantične ljubezni, ki ne potrebuje truda, ampak funkcionira ne neki drugi imaginarni oz. fantazijski ravni.

Zaupanje pomeni, da se na partnerja lahko popolnoma zanesesh in katerega prvi pogoj je iskrenost. Intervjuvanci se med sabo v tem, kolikšna stopnja zaupanja je potrebna, razlikujejo: nekateri so prepričani, da si morata partnerja zaupati vse, nekateri pa da toliko, kot je pač potrebno vedeti. V vsakem primeru je iskrenost pomembna za zaupanje. Zaupanje je skupaj s spoštovanjem prvi in nujni pogoj za partnersko zvezo. Povezano je s podporo, saj

če si partnerja zaupata, se lahko drug na drugega zaneseta in si pomagata, ko nastopijo težave. Gre za vzajemno pomoč med partnerjema s komuniciranjem, svetovanjem in dejanji. Je rezultat komuniciranja in pogajanja ter razumevanja med partnerjema. Daje ti občutek, da nisi sam, da imaš nekoga, ko ga potrebuješ in zmanjšuje stres in tegobe, ki jih prinaša vsakdanje življenje. Zaradi tega sklepamo, da je ključno vezivo partnerskega razmerja, sploh v družbi tveganja, ki od posameznika zahteva veliko napora, da najde ravnotežje in osebno srečo.

Intervjuvanci kot pomembno za partnersko srečo navajajo tudi občutek povezanosti s partnerjem. Ta občutek bližine opisujejo kot nekakšno sproščeno in mirno zadovoljstvo: »Recimo, da se počutim čisto zadovoljno, če sva čisto sama in tiho« (Gaja, 28). Pomembno pa je tudi prijetno preživljanje prostega časa (vsakdanje prijetne aktivnosti, kvalitetno in pogosto preživet skupen čas, uživanje v družbi drug drugega, razgibanost) in načrtovanje skupne prihodnosti, pri čemer je za dolgoročno srečo še posebej pomembno, da so pričakovanja (tudi nenačrtovana) izpolnjena.

Pri splošni opredelitvi srečnega partnerskega razmerja torej vidimo, da je resnično zelo kompleksna in raznolika, da se med spoloma ne razlikuje⁴⁶ ter da so v opredelitev zajete tako kognitivne (komuniciranje, razumevanje, trud) kot čustvene komponente (ljubezen, prijateljstvo), hkrati pa je sreča za partnersko razmerje bistvena komponenta za vzpostavitev in ohranitev partnerskega razmerja. Ali kot bi rekel Patrik, 34: »Partnerja imam, ker me to osrečuje, ne samo zato, da imam partnerja.«

3.4.2 Dejavniki srečnega partnerskega razmerja

Pri opredeljevanju sreče smo uporabili tudi konkretnejši pristop in poleg odprtega vprašanja o srečnem partnerskem odnosu intervjuvancem v nadaljevanju ponudili konkretne komponente partnerskega razmerja ter jih povprašali, katera je po njihovem mnenju za partnersko srečo najpomembnejša in zakaj. Zanimale so nas naslednje dimenzije: smisel (razmerje osmišlja življenje), samo-izpolnitev (razmerje omogoča osebno rast), enakovrednost s partnerjem, nadzor in avtonomnost, varnost (na partnerja se lahko zanesse) ter povezanost (zaupanje in odprto komuniciranje).

⁴⁶ Malenkostnen povdarek pri ženskah je bil le v tem, da eno izmed intervjuvank osrečuje to, da verjame, da bo partner dober oče, enega izmed intervjuvancev pa posebej osrečuje partneričin intelekt.

Intervjuvanci so kot pomembne izpostavili vse komponente in podali za to različne razloge, hkrati pa se odgovori niso bistveno razlikovali med spoloma. Nekateri so celo poudarili, da so vsi elementi med seboj bolj ali manj povezani in da so vsi ključni za srečno partnersko razmerje, s čimer se skladajo tudi rezultati že opravljenih raziskav, o katerih smo govorili⁴⁷. Po interpretacij ene izmed intervjuvank (Manca, 30) naj bi bila tako varnost in enakovrednost pogoj za povezanost, ta pa omogoča osebno rast, ki zaradi enakovredne komunikacije spodbuja avtonomnost ter s tem lastno osmišljenje.

Intervjuvanci so kot najpomembnejše izrazito izpostavljali povezanost, nato je sledila varnost, zatem samo-izpolnitev, malo manj pogosto pa so omenjali ostale karakteristike, čeprav po tem še ne moremo sklepati, da so zaradi tega manj pomembne, saj gre za kvalitativno raziskavo in takih zaključkov ne moremo potegniti.

Intervjuvanci povezanost opredeljujejo kot to, da nisi sam proti celemu svetu, temveč imaš osebo, na katero se lahko zanesesh. Ne počutiš se osamljen, saj se partnerju lahko zaupaš, in to je ravno tista komponenta srečnosti, ki je posamezniku najbolj primanjkuje, ko je samski. Povezanost je za srečno partnerstvo nujna. Zanj je značilna odprta in dobra komunikacija. Brez tega ne moremo reševati težav in sklepati kompromisov, ki so za srečno partnerstvo tako zelo pomembni. Partnerja z odprtim komuniciranjem gradita zaupanje. Če tega ni, se na dolgi rok težave kopičijo in prinašajo vse več nezadovoljstva ali kot bi rekel Gregor, 34: »Skrivnosti in sprenevedanja vodijo v nezaupanje, to pa vodi v sumničenja in posledično slej kot prej tudi do razdora.« Tudi če podporo najdemo kje drugje, lahko nepovezanost pripelje do nezadovoljstva v odnosu. To si lahko razložimo kot bistveni element partnerskega razmerja, brez katerega preprosto ne gre, čeprav ni izključno ekskluzivno. Po mnenju intervjuvancev daje povezanost partnerjema občutek varnosti, ljubljenosti, enakovrednosti in možnost samo-izpolnitve, saj imamo preko nje (tu je predvsem ključno odprto komuniciranje) tudi boljši stik sami s sabo. Po teoriji samo-determiniranosti je povezanost ena izmed treh ključnih psiholoških potreb (poleg avtonomije in kompetentnosti), katere zadovoljitev je bistvena za rast, integracijo, socialni razvoj in osebno srečo (Ryan in Deci 2000).

Varnost je v partnerskem razmerju tako pomembna, ker je partner prvi, ki naj pomaga v težki situaciji in na odnos se lahko zanesesh, ko se ne moreš zanesti na nič drugega. »V današnjem

⁴⁷ Glej poglavje 3.2 Pregled opravljenih raziskav.

turbolentnem obdobju in okolju, tako na delovnem mestu, kot tudi v družbi na sploh, je nujno potrebno, da ima vsak posameznik eno 'gnezdo', 'zavetje', kjer je varen, kjer ve, da bo zagotovo in v polnosti sprejet, spodbujan« (Ema, 28). Varnost je tisti osnovni temelj, preko katerega lahko vzpostaviš tudi ostalo oz. obratno: povezanost, nadzor, enakovrednost in ustvariš okolje, kjer prideš do samoizpolnitve in doseganja smisla. Če te varnosti v odnosu ni, potem človek ni sproščen in se vpraša, v čem je sploh smisel partnerskega razmerja, saj bi brez tega lahko bil tudi sam. Zdi se, da je varnost eden temeljnih elementov in nujnih pogojev razmerja, brez katerega je srečno partnerstvo – ali celo samo partnerstvo – nemogoče, saj je takrat vse ostalo postavljeno pod vprašaj. Vidimo, da je torej v obdobju samskosti ravno varnost in povezanost po mnenju intervjuvancev tisto, kar posamezniku najbolj primanjkuje in predstavlja oviro na poti do sreče.

V razmerju je za srečo po mnenju intervjuvancev pomembna tudi samo-izpolnitev, o kateri bomo več govorili v nadaljevanju. Samo-izpolnitev je tako pomembna, ker se želimo učiti, odkrivati in spoznavati novo, rast pa nam v razmerju daje občutek smisla. Hkrati pa smisel daje zagon za samo-uresničitev, za uresničevanje naših ciljev in za naš osebni napredek. Kot opazajo intervjuvanci, nam partner v tem smislu nudi možnost za samo-realizacijo, saj nam predstavlja izzive, možnost za poglobljanje razmerja in spodbuja osebno rast. Skozi partnerja lahko doživljamo tudi stvari, ki jih drugače sami ne bi mogli: »Ker sam ne doživljam veliko stvari, jih doživljam skozi druge in to me izpolnjuje« (Kristjan, 30).

Da smo v partnerskem razmerju srečni, je pomemben tudi občutek nadzora, da smo samostojni in da nismo utesnjeni, čeprav se partnerju prilagajamo, da ohranimo del, ki je samo naš. »Partnerja sicer počneta veliko stvari zase in imata recimo tudi svoj krog prijateljev, ampak zaznavata potrebe drugega ali pa jih ustrezno uskladita« (Klara, 30). Po mnenju intervjuvancev to pomeni, da ni nihče drug od drugega odvisen, ne finančno ne čustveno, partnerja pa sta skupaj zgolj iz ljubezni in uspešno usklajujeta osebno svobodo in prilagajanje drug drugemu. To vsekakor sovпада s konceptom čistega razmerja, ki temelji ravno na tem prostovoljnem in notranje motiviranem razlogu in ohranjanju razmerja. Hkrati ena izmed intervjuvank izpostavi tudi to, da si ženske želimo nadzorovati svoje partnerje, vendar je to hkrati tudi problem, saj nam moški potem ni več tako zanimiv, če nam to uspe. Najbolj zanimiv je torej partner, ki ostaja s tabo prostovoljno in se hkrati svobodno razvija in raste. Po mnenju intervjuvancev je pomembno torej, da partnerja ohranita lastno identiteto

in osebnost in da se ne zlivata v eno (to je še en vidik sotočne ljubezni v nasprotju z romantično), medtem ko je tvorjenje skupne identitete para neka dodana vrednost in ne nadomestilo za osebno. Partnerja se torej ne podrejata drug drugemu, ampak naj bi se samorealizirala in sledila idealu pozitivne svobode, o kateri govori tudi Fromm (Fromm 1960).

Za srečo je torej pomembno, da partnerja dopuščata drug drugemu tudi srečo izven okvirov partnerskega razmerja, da sreča torej ni ekskluzivno domena partnerstva, da nista posesivna in da ju svoboda drug drugega osrečuje. Ta občutek in omogočanje avtonomije partnerju pa sta povezana tudi z drugimi prisotnimi komponentami, ki prispevajo k srečni partnerski zvezi, ali kot pravi Zoran, 27: »Prostor za osebno rast znotraj razmerja je vsaj v mojem primeru pogoj za občutek avtonomnosti, kot avtonomna oseba pa se veliko tesneje lahko povežem ter se ob tem počutim enakovrednega in varnega.«

K partnerski sreči prispeva tudi občutek smisla, ki je drugačen kot takrat, ko si samski, čeprav intervjuvanci hkrati ugotavljajo, da partner ne more biti tisti, ki je odgovoren za to, da ima tvoje življenje smisel. Občutek smisla pa je za posameznika pomemben, saj se takrat počutimo zadovoljno, varno in lažje delujemo na vseh področjih življenja.

Intervjuvanci so govorili tudi o enakopravnosti kot pomembnem elementu srečnega partnerskega razmerja. Ta je po njihovem mnenju neposredno povezana s komuniciranjem in razumevanjem, z uravnoteženo delitvijo gospodinjskih opravil. Gre za to, da sta partnerja približno enakovredna. Ena izmed intervjuvank omeni, da se ji to zdi sicer manj pomembno in da hkrati noče moškega copate, po drugi strani pa ne bi tolerirala omejevanja s strani partnerja. Torej, moški naj bi bil samozavesten in odločen, vendar ne agresiven in preveč dominanten, torej nekakšen uravnotežen moški med tradicionalno trdnostjo in agresivnostjo in sodobno rahločutnostjo in emancipiranostjo.

3.4.3 Sreča in zadovoljujoča spolnost

Zadovoljujoča spolnost za intervjuvance pomeni to, da partnerja čutita poželenje drug do drugega in da uživata v svojem spolnem življenju, ki izključuje zunanje seksualne partnerje. Gre za zadovoljevanje primarne potrebe in tesnejšo povezanost in bližino s partnerjem.

Bolj kot karkoli drugega zadovoljujočo spolnost definira kompatibilnost in konsenz med partnerjema. Maj, 27, to razloži tako: »Iz lastnih izkušenj lahko povem, da bi potencialne večje spremembe, ki bi jih zahtevali kompromisi v razmerju, zelo negativno vplivale na mojo

srečo. Zelo pomembno se mi na tem mestu zdi iskanje partnerja z dolgoročno podobnimi spolnostnimi potrebami & preferencami.« Bistveno je torej, da imata partnerja podobne preference in ne, da je njuna spolnost uspešna glede na zunanja merila pogostosti, raznolikosti itd. Zadovoljujoča spolnost torej ni nenehno spremljanje statistik in uklanjanje od zunaj posredovanemu idealu o srečnem partnerstvu, temveč ta pritisk ignorira in temelji na avtentični vezi med partnerjema. Zadovoljujoča spolnost predstavlja polje konsenza med partnerja in se zato razlikuje od para do para. Spolnost torej ni fiksna in lahko bi rekli, da drži, kot pravi Giddens (Giddens 2000), da postaja spolnost vse bolj avtonomna, samozadostna in prilagodljiva, saj se osvobaja zunanjih prisil in prehaja v roke posameznika, ki sam odloča o tem, ali mu ta prinaša zadovoljitev in samouresničitev. Ravno zaradi tega pa je kompatibilnost in pripravljenost na manjše prilagoditve tako pomembna za zadovoljujočo spolnost.

Manca, 30, opozarja tudi na to, da spolnost ni le intimna kategorija, temveč da je vpeta tudi v reprodukcijsko vlogo in da tisto, kar razumemo kot najbolj intimno in osrečujoče, ni nujno odraz moje avtonomne pozicije do nje, temveč je odraz zgodbe, ki si jo o njej ustvarim v povezavi z drugimi elementi partnerskega razmerja (npr. intimnost, varnost), s katerimi je torej bistveno povezana. Lahko bi torej sklepali, da je to, kako zadovoljujoča se nam zdi, povezano tudi s tem, kako doprinese k občutku varnosti, intimnosti in drugim zadovoljitvam. Ni torej kot sami goli seks pomembna v samem užitku, temveč je vpeta še v druge elemente partnerskega razmerja. Tu opazimo elemente eudaimonistične perspektive, ki daje poudarek na smiselno, celostno in koherentno življenje ter samorealizacijo posameznika in ne le na goli užitek.

Lahko bi rekli, da intervjuvanci obeh spolov zadovoljujočo spolnost ocenjujejo kot pomembno ali zelo pomembno pri doseganju in vzdrževanju srečnega partnerskega razmerja. »Seks v več kot 50 % prispeva k sreči, ker iz spolne privlačnosti in kompatibilnosti izhaja ostalo.« Patrik, 34. Še posebej pomembno vlogo ima na začetku razmerja, kasneje pa je vedno manj v ospredju, saj postanejo pomembnejše zadovoljitve potreb po varnosti, povezanosti, zaupanju in spoštovanju. Njena vloga je odvisna tudi od tega, v kakšni življenjski situaciji si, na primer: nosečnost, starost, bolezen itd. Nekateri intervjuvanci/-ke poudarjajo, da morajo biti v partnerskem odnosu zadovoljene tudi druge potrebe: po potrditvi, varnosti, sprejetosti in te predstavljajo velik delež pri zagotavljanju občutka sreče, zato zadovoljujoča spolnost pri celotnem občutku sreče nima vodilnega pomena. Prednost pred njo imajo dobro

razumevanje, zaupanje, iskrenost, romantična ljubezen in medsebojna pomoč.

Zadovoljujoča spolnost je torej dopolnitev ostalim pogojem kvalitetne veze, hkrati pa je pri tem pomembna, saj spodbuja njihov razvoj. Je nekakšen predpogoj za nastanek srečne partnerske zveze, saj iz spolne privlačnosti in kompatibilnosti izhaja tudi vse ostalo. Vloga zadovoljujoče spolnosti je na začetku odnosa še toliko bolj pomembna tudi zato, ker predstavlja potrditev naklonjenosti in vzajemnega ugajanja, dober seks pa ti odpre vrata do druge osebe in omogoči z njo interakcijo in povezovanje. Zadovoljujoča spolnost tudi ohranja razmerje pri življenju daljši čas.

Hkrati je zadovoljujoča spolnost tako bistvena za srečno partnersko razmerje ravno zato, ker gre za potrebo, ki jo lahko zadovoljimo zgolj v partnerskem razmerju, saj zanjo velja zakon ekskluzivnosti. »Vse ostale aktivnosti lahko kompenziraš v drugih odnosih, ki jih imaš z ljudmi iz okolja (prijatelji, sorodniki, sodelavci, kolegi, znanci), spolnosti pa ne moreš. Razen v primerih, ko se partnerji dogovorijo za odprto zvezo, kar pa v našem kulturnem okolju ni ravno najbolj pogost ali sprejemljiv pojav. Spolnost je pa aktivnost, ki je rezervirana za partnerski odnos« (Ema, 28). Hkrati pa jo lahko do neke mere samo-zadovoljimo (za razliko od bližine in topline) ali v skrajni sili izven razmerja. Slednje je sicer precej tvegano in pomeni nevarnost za primarno partnersko razmerje, saj lahko kaj hitro preide zadovoljevanje spolnosti tudi v zadovoljevanje potreb po bližini in toplini, čustvih.

Srečno partnersko razmerje je torej nekakšen konglomerat zadovoljujoče spolnosti in drugih komponent. Intervjuvanci razmerje, kjer je prisotna samo zadovoljujoča spolnost, ocenjujejo kot prazno, monotono, ne popolnoma srečno. Pravzaprav po njihovem mnenju spolnost sploh ne more biti tako zadovoljujoča, če ni odsev emocionalne povezanosti. Tu vidimo, da se njihov pogled oddaljuje od koncepta plastične seksualnosti, seksualnosti iz užitka samega. Zadovoljujoča spolnost tudi ne odpravi ostalih problemov, ki se pojavijo v razmerju in na dolgi rok ne bo dovolj za uspešno razmerje.

Kaj pa pravijo intervjuvanci za nasprotno situacijo, ko so ostale komponente prisotne, ne pa tudi zadovoljujoča spolnost? V tem primeru partnersko razmerje ne more biti srečno, ampak gre bolj za prijateljsko razmerje, saj razumevanje in zaupanje najdeš pri prijateljih. Če spolna sla v razmerju upade, se začnejo pojavljati frustracije in nesoglasja tudi na drugih področjih, zveza začne šepati, saj samo ostalo ni dovolj, in po navadi razpade. Upad spolne sle se ne da urediti vedno s trudom, zato je potrebno razmerje zaključiti. Ali kot ugotavlja Zarja, 32: »Sem

pa mnenja, če spolna privlačnost med partnerjema zamrzne, se popolnoma ohladi in če je to preveč moreče in obremenjujoče za življenje obeh - da je morda bolje, da se zvezo in odnos prekine ali pa ta primanjkljaj nadomesti z nečim ali z nekom drugim.« Alternativa prekinitvi razmerja je, da energijo usmerimo drugam – v službo, otroke, hobije, druženje, prijateljstvo, h kakšni drugi ženski ali moškemu. Za preprečitev upada pa je zato tako pomembno, da se trudimo, da strast ohranjamo in da nam razmerje ne postane samoumevno. To ugotavlja tudi Csikszentmihalyi, ko trdi, da morata odnos in spolnost postajati vedno bolj kompleksna, da postaneta trajni vir zadovoljstva (Csikszentmihalyi 1990).

Če sklepamo iz odgovorov intervjuvancev, je zadovoljujoča spolnost za srečno partnerstvo nujen a ne zadosten pogoj, ki je odvisen od posameznikovih preferenc in opredeljen relacijsko. Hkrati odpira vrata intimnosti in povezovanju dveh kompatibilnih oseb in ponuja možnost za izgradnjo unikatne zveze in za osebno rast.

3.4.4 Način in viri spoznanja o partnerski sreči

V nadaljevanju smo se spraševali, kako so intervjuvanci do spoznanja o tem, kaj jih osrečuje, sploh prišli in kateri viri so bili pri tem ključni. Kot smo ugotovili že pri splošni opredelitvi partnerske sreče, je ta precej izmuzljiva in večplastna in nihče nas ne uči, kako do srečnega razmerja in nekateri intervjuvanci (izključno moški) so povedali, da tega pravzaprav sploh še niso ugotovili in morda nikoli ne bodo. Torej, odgovor na to vprašanje puščajo odprt ali pa ostajajo odgovori skriti nekje na nezavedni ravni, kjer nanje vpliva brez njihovega jasnega zavedanja. Nekateri o tem preprosto ne razmišljajo, saj se jim to niti ne zdi bistveno: »Pač, če imam osebo rad in se z njo počutim srečno, sem zadovoljen in ne razmišljam preveč, kaj je nekaj točno tistega, kar me osrečuje. Prav tako sem vsako svoje razmerje do sedaj jemal kot nekaj posebnega in v njem iskal (podzavestno) tisto, kar me osrečuje« (Dejan, 29).

Eden izmed intervjuvancev, Gregor, 34, se popolnoma odpoveduje instrumentalni opredelitvi sreče in pravi, da je vprašanje napačno postavljeno: namesto, kaj me osrečuje, bi morali vprašati, kdo me osrečuje. Njegov vir sreče je torej partner in sama opredelitev sreče in spoznanje, iz česa sestoji, je povsem irelevantna. To bi lahko razumeli kot posledico tega, da se sreča razvije iz ljubezni, ljubezen pa iz odnosa s konkretno osebo in ne zaradi izpolnjenih pogojev in zadovoljenih potreb.

Najpomembnejši vir spoznanja med intervjuvanci pa so same izkušnje, ki so jih pridobili skozi

svoja partnerska (pa tudi prijateljska) razmerja. V začetku zato niso vedeli dobro, kaj je tisto, kar jih osrečuje. »Ko sem se podala v prvo razmerje, nisem vedela, kaj pričakovati, kaj je tisto, kar od partnerja pričakujem in kaj me v razmerju osreči« (Iris, 25). Srečno partnersko razmerje bi lahko torej razumeli kot nekaj, kar se konstruira sproti, kjer se sama opredelitev srečnosti oblikuje z izkušnjami in novimi spoznanji. Seveda so intervjuvanci pred prvim partnerskim razmerjem že imeli vsaj neke predstave o tem, kaj naj bi bilo srečno partnersko razmerje, vendar je tudi te predstave potrebno izživeti, preden ugotoviš, ali te zares osrečujejo. Lahko bi rekli, da posamezniki v bistvu sploh ne vedo vnaprej, kaj jih osrečuje, ali pa imajo glede tega popolnoma napačne predstave in pričakovanja.

Pri tem je zanimivo, da je za ugotovitev, kaj je to srečno partnersko razmerje, potrebno imeti tako dobre kot slabe izkušnje, tako srečna kot nezadovoljujoča partnerstva. Kot zatrjujejo intervjuvanci, se namreč učiš tudi skozi razmerja, ki niso najprimernejša zate, saj ob razpadu razmisliš, česa nočeš in kaj hočeš, kaj te izpolnjuje, kaj misliš, da bi te osrečevalo in kaj te ne osrečuje – in tako skozi introspekcijo in samo-refleksijo spoznavaš samega sebe –, kar je pravzaprav prvi pogoj, da boš to tudi našel. Spet drugi ugotavljajo, da spoznanje o tem, kaj je srečno partnersko razmerje, pride takrat, ko srečaš pravega partnerja in ugotoviš, kako lepo in nenaporno je lahko partnerstvo.

Ali je razmerje srečno ali ne, krize so tiste, ki te prisilijo, da razmisliš in spremeniš svoje življenje, mišljenje in razumevanje lastnih in partnerjevih impulzivnih odzivov, kar je odskočna deska za osebno rast in razvoj. S tem pa se postopoma spreminjajo tudi tvoje zahteve do razmerja in percepcija partnerske sreče. Ugotavljanje, kaj je to partnerska sreča, je torej nedokončan proces, odprt za spremembe, dinamičen in ves čas v preizkušnji. Tako vsaka nova ugotovitev temelji na prejšnji, nobena zadnja pa ni tudi dokončna. Ravno zato so tako dragocene dolgoletne izkušnje z različnimi partnerji, saj vse bolj veš, kaj je tisto, kar si želiš: »Z leti sem si nabral več izkušenj in sem zaradi tega bolj srečen« (Patrik, 34).

Manj pomemben vir, čeprav dokaj prisoten, so tudi druga partnerska razmerja, ki jih imamo priložnost opazovati ter pogovori in izmenjava izkušenj s posamezniki, ki so vanje vključeni. Predvsem gre tu za opazovanje in interakcijo partnerskih razmerij svojih staršev, sorodnikov, prijateljev, sodelavcev, vrstnikov in ostalih razmerij v okolici. Intervjuvanci opažajo, da so kar precej pod (nezavednim) vplivom modela partnerskega razmerja svojih staršev, ki so ga dobili že v otroštvu. Pomembna pa je tudi izmenjava izkušenj in mnenj v kasnejših letih, predvsem s

prijatelji, vrstniki in sodelavci, torej je pri izoblikovanju pričakovanj glede partnerske sreče vplivna tako primarna kot sekundarna socializacija.

Prenos izkušenj in vodil za partnersko srečo pa je po mnenju intervjuvancev lahko tvegan, saj se pojmovanja srečnega partnerstva od posameznika do posameznika in od para do para razlikujejo. »Lahko te sicer kdo v kaj prepriča, ampak verjetno prej ali slej prideš do tega, da se lahko zaneseš samo nase in na svoja čustva in doživljanja« (Martin, 35). Poleg tega je prenos izkušenj in mnenj otežen in vprašljiv, ker – kot ugotavlja Patrik, 34 – ljudje v javnosti pogosto skrivajo svojo ljubezen in srečo, kot da bi jih bilo sram.

Delno ali manj pa na pojmovanje partnerske sreče vpliva popularna kultura, kjer intervjuvanci izpostavljajo predvsem filme, leposlovje in strokovno literaturo za samopomoč, medije ter internetne forume. Nekateri celo zatrjujejo, da nanje popularna kultura sploh nima vpliva ali vsaj ne da bi se tega zavedali. Do popularne kulture so kritični in zadržani, ker naj bi prikazovala nerealne in olepšane romantične odnose. »Popularna kultura prikazuje bolj romantične in nerealne odnose, tako da od tam ne črpam nasvetov/pogledov na partnersko zvezo« (Sara, 24). Spet drugi pravijo, da jim popularna kultura da kakšno idejo ali vpliva nanje, vendar to vedno kritično ovrednotijo in dajejo prednost temu, kar čutijo sami. Si pa kot posameznik za sugestije popularne kulture bolj dovzeten, ko še nimaš izkušenj z realnimi razmerji, s katerimi bi jih primerjal. »Literatura me je naredila bolj občutljivega, ampak sem bil zato soočen z razočaranji. Ljubezen, o kateri sem bral, je bila iz sveta sanj v primerjavi s tisto iz realnosti. V realnosti gre za drugačno ljubezen, brez princev in kraljic, boja za ljubezen tvojega življenja« (Patrik, 34). En izmed intervjuvancev je kot uporabno izpostavil strokovno literaturo, ki mu je pomagala prebroditi težave v partnerskem odnosu.

Vidimo torej, da je z nekaj izjemami bolj v ospredju avtonomna etika in poleg manjših heteronormnih vplivov popularne kulture so intervjuvanci omenili še nekatere družabne okoliščine, za katere ocenjujejo, da so ravno tako vplivale na njihovo percepcijo srečnega partnerstva. Tu gre za vlogo spolov v družbi, v kateri prevladujejo patriarhalni odnosi in ki vplivajo na posameznikovo notranje doživljanje. Nekateri izpostavljajo tudi vpliv tuje kulture in novih informacij, ki so jih v tujini deležni in ki zahtevajo prilagoditve. Tudi te, prav tako kot neki notranji konflikti in prilagajanje s partnerjem, prinašajo spoznanja, do katerih pride posameznik s pomočjo poskusov in napak.

3.4.5 Percepcija idealnega partnerja

Za srečno partnersko razmerje je med drugim pomembno, da najdemo ustreznega partnerja, s katerim lahko odklenemo potencial partnerske in osebne sreče. Nekateri intervjuvanci že v osnovi zavrnejo obstoj idealnega partnerja in pravijo, da gre tu za konstrukt zahodne kulture ter da je idealnih partnerjev lahko več, odvisno pač od mnogih dejavnikov, kot recimo od tega, v kakšnem čustvenem in duševnem stanju si in koliko se z nekim človekom potrudiš, da zveza deluje dobro. Nikoli se ne boš popolnoma ujemaš z enim človekom v vsem in idealnih partnerjev je lahko več, v vsakem partnerju je moč odkriti idealnost, ravno zaradi tega, ker je sreča v partnerskem razmerju stvar truda. Tu se odnos intervjuvancev odmika od romantične koncepcije partnerja, ki je eden in edini in s katerim se odlično ujemamo brez posebnega truda.

Podoben neromantičen pristop ima ena izmed intervjuvank (Ksenja, 29), ki pa iskanju svojega ideala doda še dobro mero instrumentalne racionalnosti. Sama je o temi veliko razmišljala in ima točno določene karakteristike idealnega partnerja po področjih. Te lastnosti ima urejene v tabeli, kjer lahko pripisuje posamezni karakteristiki ocene in tako partnerja povsem kvantitativno ovrednoti. Spet druga intervjuvanka (Oriana, 28) ravno tako govori o teh seznamih lastnosti, ki pa se ji danes zdijo trapasti, saj so ljudje unikatni in se jih ne da tako mersko ovrednotiti, hkrati pa je vsaka kombinacija lastnosti, ki ti ustrezajo in tistih, ki ti ne.

Pomembno je, da ima partner pravo mero vsega in idealen partner naj bi bil ravnotežje tega, da zadovoljuje vse tvoje potrebe, hkrati pa ti v razmerju postavlja izzive, kar pa je bolj ideal kot realno uresničljiv scenarij. Gre za nekakšno vodilo, kateremu posameznik sledi: »Zavedam se, da so moje želje velike, mogoče prevelike, vendar mi ta idealna predstava služi kot kompas, cilj, h kateremu, v iskanju partnerske sreče, stremim« (Polona, 29).

Intervjuvanci poudarjajo, kako pomembno je, da se s partnerjem ujemaš, torej je idealni partner tisti, s katerim si kompatibilen, si si podoben in se hkrati dopolnjuješ. »Idealnega partnerja si predstavljam kot nekoga, ki me na vseh področjih dopolnjuje in mi ne predstavlja nasprotne osebnosti. Ne strinjam se s tem, da se nasprotja privlačijo« (Iris, 25). To konkretno pomeni, da ima idealni partner podoben smisel za humor, vrednote, cilje, izkušnje, spolne preference, predstave o družini, preživljanje prostega časa, svetovni nazor in doživljanje sveta.

Intervjuvanci pa se spuščajo tudi v čisto konkretne kategorije, kot so osebnost, telesne značilnosti, odnos, ki ga ima do njih in zunanje okoliščine, ko poskušajo definirati idealnega partnerja.

Ko govorijo o osebnosti, izpostavljajo kot zaželene lastnosti idealnega partnerja komunikacijske sposobnosti (dober poslušalec, razumevajoč, se zna pogovarjati in reševati težave, pripravljen sklepati kompromise, prilagodljiv, odprt) in čustveno inteligenco (sočuten, ima stik s sabo, iskren, tolerant, zrel, potrpežljiv, prijazen). »Zame mora biti idealni partner predvsem empatičen. To, da je človek sposoben vživljanja v svojega partnerja, postavljam zelo visoko na hierarhično lestvico vrednot« (Miha, 27). Zelo pomembna se jim zdi tudi inteligenca (izobraženost, razgledanost, iznajdljivost, odprto za novo, vedoželjnost), smisel za humor in veselje do življenja (sproščenost, strast, vedrost, nagajivost) ter zanesljiv in zaupanja vreden posameznik (odgovornost, resnost, poštenost, zvestoba, pravičnost). Pomembno je, da se ima posameznik pod nadzorom in sam odloča, kdaj bo resen in kdaj sproščen. Pri partnerju cenijo tudi delavnost in ambicioznost (tudi želja po napredku pri sebi in v razmerju, aktivnost), samozavest (odločnost, a ne agresivnost, zadovoljen s sabo), družabnost in spoštljivost, samostojnost in šarmantnost (spreten z ženskami). Idealni partner je tudi nekdo, na katerega si lahko ponosen.

Notranja lepota, torej dobra osebnost, je pomembnejša od zunanje lepote, vendar ta kljub temu ni zanemarljiva, pravzaprav je precej pomembna. Čeprav intervjuvanci nimajo tako specifične predstave o telesnih značilnostih idealnega partnerja, se strinjajo v tem, da mora biti partner postaven in privlačen, kar zajema tako lep ali zanimiv obraz, elegantno gibanje, urejenost, skladno postavo. Ženske govorijo tudi o tem, da je partner visok, da ima lep in globok glas ter da je privlačen tudi drugim ženskam.

Pri idealnem partnerju pa niso pomembne le osebnostne in telesne značilnosti temveč tudi odnos, ki ga ima do nas. To, kakšen vpliv ima nekdo na nas, ga pravzaprav naredi idealnega. »Nekdo, ob komer sem lahko to, kar sem, kjer se ni treba pretvarjati ali pretirano prilagajati, kjer vsakemu ostane prostor zase, s katerim pa lahko tudi ustvariš skupni prostor« (Nik, 30). Idealen partner te torej sprejema takšnega, kot si in te spodbuja k rasti. Pomembno je tudi, da te partner ljubi, spoštuje, je pozoren in da se ob njem počutiš enakovredno. Idealen partner postavlja zvezo visoko na lestvico prioritet in je hkrati tvoj najboljši prijatelj in ljubimec ter potencialno tudi dober starš. Eden izmed intervjuvancev (Patrik, 34) izpostavi

tudi to, da mu da idealen partner občutek, da je edini in najboljši moški za svojo partnerico, čeprav je to malo pretirano.

Pisali smo tudi o tem, da ženske pri opisovanju idealnega moškega pravzaprav opišejo žensko (Juul v Ivelja 2011). O tem ni nobena intervjuvanka eksplicitno govorila, komunikacija in čustvena inteligenca pa sta pomembna obema spoloma, ravno tako samostojnost, samozavest in aktivnost. Kljub temu pa eden izmed intervjuvancev (Patrik, 34) izpostavi tudi ta vidik, ko govori o tem, kakšna naj bi bila idealna partnerica. Sam govori o njej kot o osebi, ki združuje tako moške kot ženske vidike in lastnosti, je torej nekakšna mešanica med moškim in žensko. Njena ženska plat (ljubkost, senzibilnost, ekspresivnost) je dobrodošla in ne pomeni, da je zaradi tega šibkejša ali manj vredna. Poleg tega naj obdrži determiniranost pri resnih zadevah, ki jo moškim pogosto primanjkuje, saj lahko na ta način motivira svojega partnerja. Po drugi strani pa ga spravljajo ob živce neke druge plati ženskosti, kjer bi raje videl, da bi prevladoval bolj moški princip. Recimo pri tem, da postane bolj sproščena in manj zapletena, da manj resno jemlje vsakodnevne stvari in da se njeno razpoloženje ne bi menjalo tako hitro in drastično. Zaradi obojega se namreč velikokrat zgodi, da ko gre kaj narobe, preveč dramatično doživlja majhne probleme, s katerimi se moški ne obremenjujejo. Ženska pa se trudi vse razumeti in razložiti in v tem je veliko različne energije med moškim in žensko, kar ima za posledico nerazumevanja in konflikte.

Torej, delno bi lahko potrdili Juulovo tezo, saj si posamezniki želijo partnerja, ki jim bo podoben, s katerim bodo kompatibilni in zavračajo idejo, da se nasprotja privlačijo. Po drugi strani pa smo videli, da želijo tudi, da nasproten spol ohrani svoje specifike, vendar hkrati najde boljše ravnotežje med moškim in ženskim aspektom. Tipične težave zaradi razlik med moškim in žensko bi odpravilo zmanjševanje razlike med spoloma, po drugi strani pa so razlike med posamezniki še vedno prisotne.

3.4.6 Zakaj so nekateri srečnejši?

Ugotovili smo, da je partnerska sreča definirana predvsem avtonomno in relacijsko s pomočjo introspekcije in izkušenj ter da je primerjava z drugimi pari v svoji srečnosti manj v ospredju. Kljub temu pa nas bo zanimalo, kako intervjuvanci primerjajo in vrednotijo svoja partnerska razmerja z drugimi, kako se soočajo z večjo ali manjšo srečo drugih (občudovanje, zavist, brezbržnost) ter zakaj so nekateri posamezniki v svojih razmerjih po njihovem menenju

srečnejši kot drugi.

Sprva intervjuvanci poudarjajo, kako težko je pravzaprav soditi o tem, ali so drugi v svojih partnerskih razmerjih srečni. Bodisi o tem ne razmišljajo preveč bodisi ugotavljajo, da samo partnerja vesta, v kakšnem razmerju sta, saj lahko kažeta popolnoma drug obraz, ko sta v javnosti ali o svojem razmerju sploh ne govorita. »Nihče ni nikoli prišel do mene in mi rekel, da je srečen in da komaj čaka, da se vidi s punco in nihče mene ne vpraša, ali sem srečen s punco. (...) Morda pa jim je vseeno, če sem srečen. Morda je to dolgočasno. Morda si mislijo: Srečen je, vse je v redu, varen je, kaj naj bi še naredil? Ne morem mu pomagati, srečen je. Če je nesrečen, lahko kaj naredim zanj« (Patrik, 34). Poleg tega smo si ljudje tako različni (in kot smo ugotovili, so zelo različna tudi pojmovanja sreče), da je zelo težko ali morda celo nesmiselno posploševati, tudi če ljudje pokažejo svoja čustva, stališča, dejanja. »Sreča nima neke merilne skale in je izrazito individualne in lastno-čutne osnove zame« (Aleks, 30).

Kljub temu pa intervjuvanci ugotavljajo, da smo ljudje socialna bitja in se radi primerjamo med sabo, še posebej ko šele oblikujemo svojo osebnost in identiteto, ko preizkušamo meje in iščemo obliko odnosa, ki nam sploh ustreza. Primerjanje z drugimi nam lahko lajša odločitve in pomiri dvome. Po drugi strani pa se različno odzivamo na srečnost oz. nesrečnost v svojih partnerskih razmerjih: nekateri vztrajajo v mizernih razmerjih ali celo zanikajo, da so nesrečni, spet drugi ustvarjajo vesela in prijetna razmerja. Naša srečnost pa je odvisna tudi od trenutne življenjske situacije in dogodkov.

Intervjuvanci pa so kljub omejitvam in zadržanosti pri primerjavi svoje partnerske sreče z drugimi prišli do nekaterih zaključkov. Do teh so prišli z različnimi pristopi in metodami: z opazovanjem in interpretacijo obnašanja parov v javnosti (pozornost, nežnost, sodelovanje, prepiri, varanje), z neposrednimi pogovori z drugimi, s prebiranjem forumov ter pregledovanjem socialnih omrežij, čeprav se zavedajo, da ljudje navzven kažejo lepšo podobo.

Tisti intervjuvanci, ki pravijo, da so v svojih razmerjih srečnejši kot drugi, trdijo, da so sami zelo srečni s svojimi partnerji in ugotavljajo, da se drugi nad svojimi partnerji in razmerji pogosto pritožujejo. Hkrati sprejemajo to, da niso idealni in svojega razmerja ne bi ocenili kot najboljše, kar si predstavljajo, ampak kot najboljše do sedaj. Pomembna je torej neka realistična perspektiva, ki se še bolj izkristalizira pri intervjuvancih, ki ugotavljajo, da smo vsi bolj kot ne na istem, da smo vsi občasno srečni in nesrečni, kar je običajen pojav na vseh

področjih človekovega bivanja, ne le pri partnerskih razmerjih. Pomembno je, da se trudiš za čim boljši kompromis za oba partnerja, da (p)ostane odnos točno takšen, kot si ga želita oba partnerja.

Tisti intervjuvanci, ki so spoznali, da je njihovo partnersko razmerje manj srečno od drugih, si to razlagajo na zelo različne načine. Eni so na te druge srečnejše pare ponosni, saj jih je zelo malo, drugi pa so srečnost drugih pogojevali s svojo lastno nesrečnostjo – »Vedno se mi je zdelo, da so drugi srečnejši od mene, ker sem sama bila nesrečna (no, vsaj nekaj zadnjih let), vem pa, da so v še tako srečnih in zdravih razmerjih težave, ki nastopijo in so prisotne vedno, saj smo vendarle ljudje« (Zarja, 32) – in bi svoje razmerje v taki situaciji prekinili. Spet drugi intervjuvanec ugotavlja, da je s primerjavo z drugimi delal napako, saj je svoj odnos jemal za samoumevnega in se zanj ni trudil, čeprav je bil povsem v redu in brez konfliktov. Vidimo torej, da lahko intervjuvancem primerjava po eni strani pomeni neko vodilo in kompas iz nesrečnih razmerij, a hkrati zavaja v razmerjih, s katerimi ni načeloma nič narobe, razen da so manj razburljiva in zaradi primerjave z drugimi srečnejšimi jih lahko napačno ocenimo za nesrečna, čeprav bi jih lahko z lastnim trudom in pristopom naredili bolj zanimiva.

Kateri pa so tisti razlogi, ki jih intervjuvanci prepoznavajo kot ključne pri tem, da so nekateri posamezniki v svojih partnerskih razmerjih srečnejši od ostalih? Eden izmed dejavnikov je kompatibilnost, o kateri smo že večkrat pisali. Torej bolj kompatibilna partnerja bosta morala sprejemati manj kompromisov in bosta zato srečnejša. Lahko gre za kompatibilnost na le nekaj ključnih in njima pomembnih področjih in ni potrebno, da se partnerja strinjata čisto v vsem. Težava nastane, ko nekateri posamezniki prehitro začnejo resno zvezo in se šele kasneje izkaže, da nista kompatibilna in nista dober par. Človeka moraš zato prej spoznati, in sicer v različnih situacijah. Pri tem je pomemben tudi pogum, da si upaš razmerje, ki te ne osrečuje, prekiniti ali spremeniti. Ljudje se vse prevečkrat sprijaznijo z nezadovoljstvom in niso zvesti svoji želji, saj s tem tvegajo samoto in osamljenost.

Kljub kompatibilnosti pa v vsakem odnosu nastopi tudi situacija nestrinjanja, ki zahteva odprto in iskreno komuniciranje in prilagajanje, zato je pomembno, da sta partnerja pripravljena v reševanje težav in nesoglasij vlagati več truda in časa in da sledita in uresničujeta skupni dolgoročni načrt. Takšna partnerja bosta hitreje in lažje usklajevala interese, problemov pa ne bosta dojemala kot nepremostljive, zaradi česar bosta srečnejša. Iluzorno prepričanje, da bo v partnerski zvezi vedno vse teklo brez težav brez truda, vodi v

razočaranja. »Vzrok, da niso srečni, pa bi iskala predvsem v napačnem oziroma iluzornem dojetanju ljubezni in partnerstva, ki nam ga na vsakem koraku vsiljujejo. Ljudje so prepričani, da bodo našli idealnega partnerja in da bo njuno partnerstvo popolno brez vlaganja kakršnega koli truda brez težav« (Ajda, 33).

Za nesrečen odnos je dovolj en partner, ki mu odnos ne pomeni dovolj ali ni dovolj motiviran za ohranjanje vitalnosti in zadovoljstva. Zaradi tega so manj srečni posamezniki, ki so večji individualisti in egoisti. To pa ni le problem specifičnega posameznika, temveč posledica brezkompromisnosti in individualnosti neoliberalnega kapitalizma, v katerem živimo in v katerem je vse manj posameznikov v dobrih odnosih:

Da posameznik lahko samega sebe uresniči v popolnosti, se po mojem mnenju ne sme nikomur prilagajati. Največji geniji so brezkompromisni in totalni individualci. Samouresničitev je osnova srečnega neoliberalnega kapitalista. Je pa to slab temelj za srečno partnersko razmerje. Enostavno zaradi tega, ker ne dopušča tistega, na čemer odnosi temeljijo (kompromisi, prilagajanja, solidarnost) (Kristjan, 30).

Takšni posamezniki so v odnosih manj srečni, saj ne razmišljajo o vzajemnosti, o rasti odnosa, ampak v odnose vstopajo z egoističnimi vzgibi in pričakovanji. V takih daj-dam odnosih en partner pogojuje srečo partnerstva in svojo srečo s tem, koliko vloži vanj in dobi v zameno: »V daj-dam odnosu (vsaj tako se mi zdi) je ta odnos vrednoten nominalno, mehanično. Jaz zadovoljim nekatere tvoje potrebe, zdaj pa moraš ti moje. Ali jaz zadovoljim nekatere tvoje potrebe/želje zgolj zato, da bi potem ti moje. To se mi zdi zgrešeno in neorgansko« (Miha, 27). Alternativa takšnemu odnosu bi bil odnos vzajemnosti (Miha, 27), ki ne temelji na pričakovanjih in moralnih dolžnostih do partnerja, temveč na oblikovanju skupnih ciljev, medtem ko je partner sam odgovoren za svojo osebno srečo in osrečevanje, ki smo ga deležni od partnerja, je zgolj dodana vrednost, bonus. Tak odnos naj bi bil torej oblikovan relacijsko in ne zaradi neke heteronomne etike ali vplivov potrošne kulture, temveč kot svobodna odločitev posameznika, ki prevzema polno odgovornost za svojo (ne)srečo. Sodobni potrošni kulturi pa to ni v interesu, saj je nezadovoljen posameznik in posameznik, ki je preveč obremenjen s tem, da je srečen, tisti, ki bo tudi več kupal, hodil k psihiatru ali psihoterapevtu in nasploh iskal in kupal predmete in storitve, ki naj bi ga osrečili.

V svojih partnerskih razmerjih so tudi srečnejši osebno zreli posamezniki, ki ne rešujejo svojih osebnih problemov in travm skozi partnerstva. »Je pa srečno partnerstvo stvar zrelosti.

Nekateri dozoriyo sami, drugi skozi neuspela partnerska razmerja ... ampak brez osebnotne zrelosti tudi sreče v dvoje ni« (Brigita, 31). To so odgovorni in samostojni posamezniki, ki niso preveč občutljivi, ki so iskreni sami s sabo in ki vedo, kaj hočejo, čeprav to še ni nobena garancija, saj se to lahko med partnerskim razmerjem tudi spreminja.

Z zrelostjo sta povezana tudi pozitivna samopodoba in pogled na svet. Če stvari jemlješ lažje in se ne obremenjuješ z vsakdanjimi problemi, si bolj prilagodljiv, se znaš bolj sprostiti in si lahko srečen z različnimi ljudmi. Ena izmed intervjuvank (Ksenja, 29) gre celo tako daleč, da trdi, da je srečna, ker verjame, da bo jutri še bolj srečna in to verjetno deluje kot nekakšna samo-izpolnjujoča prerokba sreče. Ljudje s pozitivno podobo in optimistično naravnostjo pa so bolj zadovoljni tudi v razmerjih: »Sreča v partnerskih razmerjih je po mojem mnenju nekakšen podaljšek ali odsev osebne sreče posameznika. Način, kako posameznik doživlja svet, svoje bivanje, se nujno odrazi tudi v odnosu s partnerjem« (Polona, 29).

Problem pa je v tistih posameznikih, ki so preveč popustljivi in zaradi želje po varnosti, strahu pred samoto ali iz navade vztrajajo v razmerjih, kjer delajo kompromise sami s sabo, namesto da bi jih delali s partnerjem, zato vztrajajo v nezadovoljujočih odnosih, ker mislijo, da ne morejo najti nič boljšega. Skupaj s partnerjem so iz napačnih razlogov, ki jih največkrat sami ne vidijo. »Srečnejša razmerja, mislim, da so tista, v katerih sta oba partnerja udeležena na lastno željo in ne iz neke potrebe ali nuje« (Oriana, 28). Takšno razmerje Giddens opisuje, ko govori o čistem razmerju.

Možno je tudi, da so nekateri posamezniki srečnejši v svojih partnerskih razmerjih, ker so njihova pričakovanja manjša, manj kompleksna in so zato hitreje zadovoljni. Morda ne vedo, da bi lahko obstajalo kaj boljšega in se o svoji sreči sploh ne sprašujejo. Ključno za srečno partnerstvo je tudi to, da si sposoben partnerja sprejeti takšnega, kot je in da o njem in partnerstvu nimaš napačnih pričakovanj ali iluzij. »Srečnejši pričakovanj, ki jih imajo do sebe, ne prelagajo na partnerja. Gre pač za neko zrelost in spoštovanje v odnosu, kjer si oba pustita biti to, kar sta in se ne poskušata spreminjati« (Klara, 30). Očitno zelo slabo ocenimo, kaj je tisto, kar nas bo osrečevalo, in romantični ideali srečnega partnerskega razmerja so prej vir razočaranja kot sreče. Torej, ne osrečuje nas to, kar pričakujemo, da bi nas moralo. Ljudje pogosto izbiramo za partnerja tip ljudi, za katerega mislimo, da bi ga morali, kar pa se ne izkaže vedno za dobro odločitev. Posamezniki brez iluzij so bolj prilagodljivi in sprejemajo partnerja takšnega, kot je in ne projicirajo vanj svojih želja in pričakovanj: »Bolj ko sprejemaš

drugega, situacijo in vse skupaj, bolj miren si in zaradi tega bolj srečen. Bolj ko skušaš spreminjati stvari, slabše je. Lahko razumem situacijo, se ne strinjam s partnerjem, vendar to sprejem in grem naprej» (Patrik, 34). Nerealne predstave vodijo v razočaranja, ker ideali ne bodo nikoli doseženi. Včasih pa je, kot poudarja ena izmed intervjuvank (Laura, 29), težko odgnati nerealna pričakovanja in ideale, čeprav jih na racionalni ravni prepoznaš kot napačne. Kot da bi se bilo težko sprijazniti z nepopolnostjo človeka in biti zadovoljen s tem, kar imaš, to pa omejuje tvojo sposobnost za srečo.

Odpovedovanje idealom pomeni tudi to, da ne pričakuješ od partnerja, da bo razmišljal kot ženska in hkrati ostal moški. Če smo prej govorili, da je idealna partnerica tista, za katero je značilno ravnotežje med ženskim in moškim aspektom, čeprav naj ženska še vedno ostane ženska, je mnenje intervjuvanke, da se zaradi napačnih pričakovanj zaradi razlik med spoloma pojavijo problemi med partnerjema, ki so pravzaprav tipični problemi med moškim in žensko. Sama predlaga, da se preprosto sprijaznimo s tem, da moški razmišlja drugače kot ženska, da se moški hitreje odloča, manj komplicira, vendar tudi manj razume vzroke, zakaj je do nečesa prišlo, medtem ko ženska bolje opazuje in analizira, hkrati pa tudi bolj komplicira pri odločitvah, ker vidi stvari z več zornih kotov. Medtem ko je bilo pri prejšnjem intervjuvancu govora o manjšanju razlik med spoloma, intervjuvanka poudarja, da je bistveno, da se odrečemo nerealnim pričakovanjem in da svojo različnost uporabimo za dopolnjevanje in uspešnejše reševanje težav, saj ima vsak od aspektov svoje prednosti in koristi.

Nekateri posamezniki so v svojih razmerjih manj srečni tudi zato, ker jim primanjkuje medsebojnega zaupanja in razumevanja in ob vsaki priložnosti, ko je zaupanje na preizkušnji, izbruhne ljubosumje. Nekateri so nesrečni, ker seksualnost ni zadovoljiva, drugi pa so morda srečnejši, ker so ravno na začetku razmerja, ki je bolj razburljivo kot zrelo partnersko razmerje.

3.4.7 Srečnost: stvar truda ali sreče?

Razpravljali smo o tem, kaj je po mnenju intervjuvancev srečno partnersko razmerje, kako so prišli do tega spoznanja, kaj je zanje idealen partner in zakaj so po njihovem nekateri posamezniki srečnejši v svojih partnerskih razmerjih kot drugi, tokrat pa se bomo spraševali, kakšna je narava partnerske sreče, ko gre za njeno aktivno ali pasivno plat. Je torej za srečno partnerstvo potrebno delati ali je pač preprosto stvar sreče, ki nas doleti?

Intervjuvanci med drugim trdijo, da je srečno partnerstvo kombinacija obojega. Sreča je v tem, da se v pravem obdobju in v ključnih vidikih kompatibilna posameznika sploh srečata, da ostaneta skupaj daljši čas, pa je stvar vzajemnega truda. Ko srečaš primerne partnerja, se ti odpre možnost za srečo, brez tega sreča sploh ne bi bila mogoča in samo s trdom bi bilo veliko težje doseči partnersko srečo, morda celo nemogoče. V tem primeru vidimo, da je sreča pojmovana kot splet naključij, ki se ne podrejajo nobenim zakonitostim, spet drugi odgovori intervjuvancev nakazujejo, da pri sreči obstaja red. Tako lahko na srečo vpliva nek iracionalni moment, to je želja po drugem, ki je sicer ne moremo povsem razumeti in razložiti, vendar čutimo njen vpliv in nas usmerja k bolj ali manj srečni izbiri. »Doleteti te mora neka oseba, mora imeti nekaj posebnega, nekaj, kar skrivnostno privlači - iz tega se potem črpa motivacija za "delo" na področjih, ki mogoče niso idealna« (Peter, 32). Kakorkoli že, to ni stvar našega truda, ampak neke biološke (feromoni?) ali psihološke zakonitosti, da najdemo sebi primerne partnerja.

Naletimo tudi na razlago, da lahko na to, koliko sreče boš imel, da si ustvariš srečno partnerstvo, vplivaš tudi sam in je to stvar truda. Tako se ti bo recimo zgodilo točno tisto, v kar verjameš in glede na to, kakšen človek si; če si sam dober človek, potem se ti bodo dogajale dobre stvari. Tu gre spet za samo-izpolnjujočo prerokbo ali vero v usodo, se pravi zunanjo determiniranost. Na to, da te doleti sreča, lahko vplivaš tudi tako, da se izpostaviš situaciji, kjer obstaja možnost, da spoznaš nekoga, ki ti bo všeč. To vključuje tudi spoznavanje partnerja prek interneta, ki je teoretično zelo učinkovita metoda za iskanje partnerja glede na želene karakteristike in lastnosti, kjer iščeš primerne partnerja predvsem racionalno in z metodo izločanja.

Ko potencialnega partnerja srečaš, pa gre po mnenju intervjuvancev za preiščeno izbiro, za odločitev za partnerja in ne za brezglavo prepuščanje usodi. Vidimo torej, da je pristop k novemu partnerstvu precej racionalen in zgolj v manjši meri zajema iracionalne in romantične vidike, še posebej je to vidno pri iskanju partnerja prek spletnih strani. Nekateri intervjuvanci torej verjamejo, da imajo svobodno voljo, ki jo vodi razum in ki določa nek red in logiko. »Če se vse ujema po nekem čudaškem slučaju, je pač to stvar sreče, ampak sam v to ne verjamem« (Zoran, 27).

Kvaliteto razmerij torej skoraj v večini določa trud, sploh zatem, ko smo že imeli srečo in našli kompatibilnega partnerja. Trud obeh partnerjev je veliko bolj pomemben kot to, da imaš

srečo in je nujen za srečno in uspešno partnerstvo. Pomemben je zato, da z njim ohranjaš dolgotrajen ljubeč odnos, da vanj vnašaš novosti ter ga razvijaš in ohranjaš pri življenju, da ne zapade v rutino. Naj se partnerja še tako razumeta in skladata, je trud nujen, saj vedno prihaja do konfliktov, ki lahko prerastejo v zamere, če jih ne rešujemo sproti. Poleg tega se partnerja ves čas spreminjata in je zato prilagajanje nikoli končan proces.

Normalno je tudi, da se v razmerju izmenjujejo intervali srečnosti in nezadovoljstva, sreča ne traja ves čas, zato se je potrebno truditi: »Seveda so intervali, srečen ne moreš biti non stop, prav zato pa se je vredno truditi, tako za osebno kot za srečo v zvezi« (Hana, 27). Sploh je to pomembno, ko mine začetna zaljubljenost in privlačnost in ko spoznaš, da ima partner tudi minuse in da ga je treba sprejeti takega, kot je, z vsemi napakami. Nihče ni popoln in razmerje je odlična priložnost za osebno rast.

Intervjuvanci pa poudarjajo tudi to, da mora imeti tudi trud neke meje in da mora biti lahkoten in spontan. »Sadovi tega, mislim, da pridejo kasneje, ko trud preraste v spontano odzivanje, ki pa je pisano na kožo odnosa, kakor tudi vsakega posebej« (Miha, 27). S kompatibilnim partnerjem je namreč potrebnega veliko manj truda in če razmerje zahteva preveč truda, je to bolje končati. Če partnerja namreč nista kompatibilna, je ves trud odveč in razmerje utrudljivo. »Saj si sploh ne morem predstavljati, da nisi kompatibilen in začneš na tem delat. Če ne bi bil srečen na začetku, se ne bi začel truditi« (Patrik, 34). Včasih je tudi sam kompromis o zadevi, ki je zelo pomembna, nemogoč. Tudi ko gre za odvisnosti, varanje in nasilje trud ne pomaga k sreči.

Intervjuvanci pa omenjajo, da je sreča odvisna tudi od nepredvidljivih dejavnikov, kot so življenjski dogodki in bivanjske okoliščine, ki spremenijo kakovost življenja. Odvisno pa je tudi od osebnosti posameznika: dve močni osebnosti se bosta težko prilagajali, medtem ko imajo nekateri posamezniki sposobnosti, da so lahko srečni s komerkoli, saj se znajo prilagoditi.

3.4.8 Harmonično vs. razburljivo partnerstvo

Harmonično in razburljivo partnerstvo bi lahko primerjali z dvema perspektivama pri preučevanju sreče, hedonistično in eudaimonistično. Prva temelji na intenzivnosti užitka, druga na smiselnem, celostnem in koherentnem življenju samorealiziranega posameznika. Kaj je torej tisto, kar nas dela srečne: vzponi in padci, dramatično in razburljivo življenje – čeprav včasih na račun trpljenja – ali mirno in harmonično partnerstvo? Sklepajoč iz

odgovorov intervjuvancev so za obstoj sreče potrebne težave in nesoglasja, saj srečo dosegamo prek premagovanja nezadovoljstva. Toda kaj to pomeni za harmonično srečo, je ta zaželen ali nas v bistvu dolgočasi in jo zavračamo?

Intervjuvanci pogosto poudarjajo, da v bistvu ne gre za odločitev med eno in drugo perspektivo, temveč da najraje izberejo mešanico obeh. Najlepše je v ravnotežju med obema skrajnostma, da hkrati ohranjamo čustveno intenzivnost in bogastvo ter da odnos ne postane monoton. Mogoče je torej harmonično partnerstvo, ki je razburljivo, brez da bi bilo boleče. To pa je stvar zrelosti in izkušenj, pravijo. Zdi se, da bi radi dobili najboljše z obeh strani, ne da bi za to morali trpeti in se čemu odreči. Živahno mora biti razmerje zato, da ne zapade v rutino in dolgčas (razburljivost te dela živega), harmonično pa zato, ker je manj naporno. S pravimi prijemi se da torej narediti razmerje razburljivo brez veliko prepiranja, kot na primer z intelektualnimi izzivi ter zabavnimi in razburljivimi doživetji.

Ko se intervjuvanci odločajo za harmonijo (brez drame v smislu oddaljevanja in ponovnega združevanja), se izmikajo tradiciji romantične ljubezni na zahodu, ki jo opisuje Rougemont kot vzneseno in vzvišeno ljubezen, ki stremi k bolečini in ločevanju kot obljudi nečesa vzvišenega in ne k mirni in vsakdanji ljubezni in življenju (Rougemont 1999). Harmonična ljubezen pa je lahko po mnenju intervjuvancev kljub harmoničnosti strastna skozi čustva in telesnost, vendar je vse ostalo in večina razmerja pravzaprav vsakodnevno skupno življenje, v katerem prevladuje harmonija, s pomočjo katere se sreča kopiči: »Harmonija me navdihuje. Harmonija danes me osrečuje, naslednji dan me osrečuje še bolj in tako naprej. Postopoma na dolgi rok sem zaradi tega vse bolj srečen. Ta uravnoteženost me vse bolj osrečuje, ker delam na njej in se kopiči« (Patrik, 34). Harmonična ljubezen je torej slavošpev vsakdanjemu življenju, ki pravzaprav ne išče transcendence, temveč pomeni notranje zadovoljstvo in pomirjenost z življenjem kot takim: »Partnersko razmerje te osrečuje takrat, ko si miren, ko te preveva tiho zadovoljstvo, nekakšen zen ljubezni. Ne trpiš in nisi evforičen, ampak preprosto srečen« (Brigita, 31). Poleg tega srečno razmerje pomeni, da v njem prevladuje zaupanje, varnost, ljubljenost, razumljenost, česar pa razburljivo razmerje ne ponuja.

Intervjuvanci kot razlog, da si želijo harmoničnega razmerja, navajajo tudi to, da je že tako vsakdanje življenje naporno, stresno in razburljivo zaradi drugih aktivnosti v službi, študiju in prostem času ter dogodkov, ki predstavljajo negativen ali pozitiven stres, zato je partnerstvo nekakšno zatočišče, kjer si spočiješ od zunanjih trenj in razburljivih doživetij: »Mogoče je bilo

pred leti precej drugače, ampak sedaj ob službi in vseh obveznostih si ne predstavljam, da bi morala svojo energijo usmerjati še v kakšno strastno, a konfliktno razmerje in usklajevanje glede skupnih imenovalcev« (Jana, 30). V tem kontekstu družbe tveganja in stresa prevelika čustvena nihanja, ki predstavljajo dodaten stres, zato niso dobrodošla in je v tem primeru intervjuvancem že skoraj bolj privlačno samsko življenje. Na zunanje stresne dogodke se za razliko od razmerja ne da vplivati, medtem ko se v razmerju človek lahko počuti varen (ni se mu treba boriti za svojo pozicijo) in hkrati avtonomen, da mu je omogočeno razvijanje lastne osebnosti in rast.

Želja po harmoničnem partnerstvu pa ni nekaj, kar je intervjuvance spremljalo od nekdanj, vendar gre za nekakšen proces prehoda iz ene oblike partnerstva v drugo. Gre za zrelostni razvoj, ki pride z leti in izkušnjami, ko ugotavljamo, da to, kar mislimo, da nas bo osrečevalo, v svoji nalogi spodleti. Tako nekateri intervjuvanci razlagajo, da so nekoč mislili, da mora biti partnerstvo razburljivo in strastno, ko pa so izkusili oboje, so ugotovili, da jim bolj ustreza harmonično. Tudi sam potek partnerskega razmerja je tak, da je na začetku bolj razburljivo in strastno, ker gre za novega človeka, s katerim še nismo uglašeni. Dramatičnost ima torej svoj rok trajanja in omejen domet privlačnosti, sploh ko je posledica nezaupanja, ljubosumja in nerazumevanja. Harmonija pa je odraz tega, da s partnerjem rasteš in se vse bolj ujemaš: »Velikokrat si rečeva, da sva kot dva puzzla, ker se sedaj res dobro ujemava in se vse odvija veliko bolj mirno kot na začetku« (Suzana, 26).

Zdi se, da se z leti tudi spremenijo prioritete, in sicer iz razburljivih in intenzivnih užitkov v umirjeno partnerstvo, ki temelji na globlji povezanosti: »Z leti verjetno postane človek manj vihrav, ne zadoščajo mu več le strast in trenutna intenzivnost občutkov. Ko postajam starejši, si želim bolj trajnega razmerja, bolj trdnega... nekaj, kar bazira na neki globlji povezanosti, ne pa samo na razburljivosti in presenečenjih« (Peter, 32). Včasih pa variira tudi glede na trenutne potrebe in življenjsko situacijo. Pri stresni situaciji intervjuvanci opazijo več želje po varnosti in harmoničnem razmerju, ko pa se situacija normalizira, pa se želja po razburljivosti spet vrne. Več razburljivosti si torej lahko privoščijo posamezniki, ki niso tako obremenjeni s trajnostjo in globino partnerskega razmerja, ter tisti, ki imajo zadovoljeno potrebo po varnosti in stabilnosti, kar je nujna osnova za nove dogodivščine in užitke.

Nekateri intervjuvanci pa priznavajo, da jim v harmoničnem razmerju sicer ni dolgčas, da pa včasih vseeno premišljujejo o drugačnih scenarijih. Zakaj je včasih razburljivo in intenzivno

partnerstvo kljub vsemu privlačna izbira? Nekateri intervjuvanci trdijo, da so močna čustva tista, ki pokažejo, kako globoko pravzaprav človek ljubi in ti dajo vedeti, da nekomu ni vseeno zate. Hkrati pa so občasno nujna za razvoj razmerja, saj te pretresejo, prisilijo, da premisliš zadeve ponovno, usklajuješ pogled na svet in s tem odkrivaš novo. »Razburljivost je izčrpavajoča in zahteva tako fizično kot umsko pripravljenost na nepričakovano. Občasno se zgodi, da je tovrstna izkušnja povsem neznana in ima bolečo ost, vendar je to vedno hkrati tudi življenjska lekcija/spoznanje« (Maj, 27).

Hkrati je razburljivost doživetij odlična preventiva pred dolgčasom in z njo se počutiš bolj živo. Drama v razmerju je v nekih mejah normale čisto v redu in bi si jo v primeru odsotnosti ustvarili tudi sami umetno. V harmoničnem razmerju bi bilo nekaterim intervjuvancem dolgčas, napornost in bolečino pa so za preganjanje monotonosti pripravljeni potrpeti. Tudi to, da sta partnerja kdaj ljubosumna, se jim ne zdi nič problematično. Eden izmed intervjuvancev je zaradi dolgčasa v razmerju, v katerem sta se s partnerico ujela v rutino in obtičala tam, kjer je bilo udobno, razmerje prekinil. To je namreč postalo dolgočasno in vsakdanje, čustva pa so se porazgubila.

3.4.9 Vir nesreče v partnerskih razmerjih

Intervjuvanci ugotavljajo, da jih v partnerskih razmerjih onesrečujejo različne stvari in da so nekatere odvisne tudi od partnerskega razmerja in torej specifične le za to razmerje. Zelo velik faktor nesrečnosti je to, da se ne izpolnijo tvoja pričakovanja, ko si razočaran nad partnerjem, tudi zato, ker ga bolje spoznavaš. Ravno zato je tako pomembno, da se že pred vstopom v partnersko razmerje resno vprašaš, kakšna pričakovanja imaš in kakšne so partnerjeve lastnosti, da preveriš vzajemno kompatibilnost.

Intervjuvanci kot bistveno oviro na poti do partnerske sreče omenjajo težave v povezavi s komuniciranjem in povezanostjo. Onesrečuje jih neiskrenost – »Zame je srečno razmerje namreč tudi tisto, ki temelji na iskrenosti, pa če je ta še tako boleča.« (Manca, 30) –, zahrbtnost, prekinjena komunikacija, partnerjeva nepozornost, občutek da tvoje besede niso razumljene ali se jih ne jemlje resno, pomanjkanje empatije, nesporazumi, prepiranje (tudi zaradi različnih kulturnih ozadij partnerjev) in vzajemno obtoževanje, nespoštovanje dogovorov in neizpolnjene obljube. Poleg dobrega komuniciranja je zelo pomemben tudi občutek povezanosti, nasproti temu pa stojita egoizem in pasivnost oziroma odsotnost partnerja. Ta egoizem

pomeni, da te partner ne upošteva in te jemlje za samoumevnega. »Baje v razmerjih ni prav, da človek karkoli pričakuje, zahteva. Vse to naj bi bila dodana vrednost. Realnost mislim, da je drugačna« (Miha, 27). Ravno ta skrb partnerja ti da vedeti, da mu veliko pomeniš in da se trudi za skupno srečo, kar je včasih kljub nezadovoljstvu že dovolj.

Seveda je lahko vir nezadovoljstva tudi pretirana ljubosumnost, posesivnost, omejevanje in nesposobnost dati drugemu prostor, ko ga ta potrebuje. »Meje morajo seveda biti, omejevanja pa ne« (Zarja, 32). To je povezano tudi z odvisnostjo od partnerja, ki je v romantični ljubezni ključna sestavina. Tu partnerja želita postati eno, se zlivata en z drugim, kar pa intervjuvanci kritizirajo, saj to pomeni skrivanje za drugim in izgubo avtonomnosti ter lastnih želja in ciljev. To se lahko potencira v odvisnost, posesivnost, poskuse nadziranja in čustvenega izsiljevanja in vodi v situacijo, v kateri ima partner občutek, da je preveč odgovoren za srečo drugega.

Intervjuvanci govorijo o izgubi popolne svobode že s tem, ko vstopijo v partnersko razmerje. Ta občutek izvira iz potrebe po popolni samouresničitvi, svobodi, brezkompromisnosti in neprilagodljivosti: »Včasih človek pomisli, kaj vse bi lahko dosegel, če ne bi toliko truda vlagal v odnos. Ta občutek nesvobode in nesreče izvira pri meni iz občasnega dvoma, da nisem na pravi poti« (Kristjan, 30). Kot smo že razpravljali, posameznik v dobi pozne moderne pravzaprav nikoli ne more z gotovostjo vedeti, da je na pravi poti, zato sta nam dvom in utesnjenost ves čas za petami. To je morda tudi en izmed razlogov, da se partnerja ne želita popolnoma zlititi drug z drugim in zaradi ohranitve lastne integritete obdržita košček sebe samo zase: »Nočeš se odpreti nekomu popolnoma, ker želiš imeti en del samo zase. Ta del, ki ga zadržim zase, je z vidika varnosti, da imam nekaj, na kar se lahko oprem, če gre kaj narobe. To je tisti del, iz katerega se spet sestavim po propadlem razmerju. Gre za del mojega ponosa, samozavest, avtonomijo« (Patrik, 34).

Na nezadovoljstvo v odnosu vplivajo tudi izguba strasti in privlačnosti: »Včasih pa tudi fizična privlačnost mine, potem pa nimaš več kaj početi, ni prihodnosti. Ne vem, če se to lahko enkrat povrne« (Martin, 35). Težava se pojavi, ko ti partner ni več privlačen in spolnost ni več zadovoljiva in zdi se, da ti tu noben trud ne pomaga več. Na sploh partnerja obeh spolov onesrečuje upad strasti do življenja na splošno, rutina in pasivnost, ki prevevajo vsakodnevni ritem življenja. Ta dolgčas in ponavljanje nista le zdravilna, ampak tudi utrujajoča in regresivna, saj pomeni, da se partnerja ne trudita več, da bi se imela lepo in zanemarjata domišljijo.

Pomembno je tudi, da imaš občutek, da te partner ceni in da te ne jemlje kot nekaj samoumevnega, kar je pa v monotonem razmerju pogosto problem.

Seveda so pri partnerski sreči pomembni tudi zunanji faktorji, saj posameznika nista povsem izolirana od okolice in prigod, na katere nimata vpliva, na primer bolezni, obremenjenost z delom, nezmožnost spočeti otroka, negativni vplivi staršev.

Zanimivo pa je, da kot enega izmed bistvenih dejavnikov za nezadovoljstvo v razmerju izključno moški intervjuvanci izpostavljajo kompliciranje njihovih partneric. Kot sami pravijo, ženske velikokrat komplicirajo stvari, ki so njim povsem jasne in preproste. Sami stvari razumejo zelo racionalno in ob problemu ponudijo več možnih rešitev, ženske pa so manj popustljive, fleksibilne in razvajene, s čimer povzročajo dodatne nepotrebne zaplete.

Torej, sklenili bi lahko, da se skozi negacijo sreče izkristalizirajo nujni elementi srečnega partnerstva in razlike v pojmovanju sreče med spoloma. Posebej je povezano z nesrečo to, da s partnerjem nisi dovolj kvalitetno povezan in da si ne zaupaš, po drugi strani pa sta ravno taka grožnja pretirana povezanost in izguba avtonomije. Zanimariti pa ne gre niti vloge strasti, posebne značilnosti žensk, ki s svojo kompleksnostjo poglobljajo probleme svojim moškim partnerjem. V enem izmed prejšnjih poglavij smo ugotovili, da gre očitane med spoloma tudi v drugo smer, in sicer ko se ženske pritožujejo nad moškimi, ki jih ne razumejo v vsej njihovi kompleksnosti in poglobljenosti. Rešitvi, ki se tu ponujata za razrešitev tipično moško-ženskega konflikta, sta bodisi sprijaznjenje z razlikami bodisi večja harmonizacija in manjšanje razlik med spoloma.

3.4.10 Potrpeti ali ne?

V naslednjem poglavju se bomo spraševali, ali je res, kot trdi Bauman, da sodobni posamezniki v svojih čistih razmerjih niso pripravljene na dolgotrajne napore, da bi razvili svojo ljubezen, temveč iščejo kratkotrajne užitke (Bauman 2008a). Čemu so torej intervjuvanci bolj zavezani, kratkotrajnemu užitku (hedonizem) ali trudu za nekaj več (eudaimonia)?

Preden sploh začnemo, lahko rečemo, da je edino univerzalno pravilo, da ni nobenega pravila. Vse je namreč odvisno od tega, koliko si pripravljen tolerirati in kako dobro prenašaš bolečino in neudobje. *»Kot stalno ponavljam, je vse stvar percepcije - le kako bi drugače lahko pojasnili dolgoživost zakonov izpred nekaj deset in več (npr. nekaj sto) let z današnjimi, razvez in prekinitev polnimi zvezami«* (Maj, 27)? Intervjuvanci pravijo, da so občasna nezadovoljstva

nekaj povsem običajnega, da je odnos vedno delno konflikten, saj ima vsak kdaj težka obdobja v življenju ali se mora še česa naučiti, poleg tega pa ne more biti vedno vse po tvoje in so včasih nujni kompromisi, saj ni partnerja, ki bi ti povsem ustrezal v vseh pogledih. Pričakovati popolno zadovoljstvo ves čas je popolnoma otročje in utopično, izstopiti iz odnosa, kjer ni vse popolno, pa neumno. Konflikti tudi niso vedno slaba stvar, saj pokažejo, da ti je mar za partnerja in ti dajo priložnost za rast. Količina nesrečnih obdobij pa drastično upade v odnosu z manj težko uresničljivimi pričakovanji in ko je med partnerjema prisotne več potrpežljivosti in razumevanja. Potrebno pa je tudi razlikovati med toleranco (potrpeti) in empatijo (razumeti).

Poleg tega vloga in bistvo partnerstva ni le to, da se imaš dobro in da si srečen, temveč tudi podpora, ki si jo deležen od partnerja ali partner od tebe, ko ti ni lahko. »Partnerski odnos je ravno zato, da lahko v času, ko ne zmoreš, nosiš manjše breme in v času, ko partner ne zmore, neseš ti večje breme« (Ema, 28). Smisel partnerstva je med drugim tudi to, da manj obremenjen podpira tistega, ki je bolj obremenjen.

Toda vseeno so intervjuvanci naštevati situacije, v katerih bi potrpeali in situacije, v katerih ne bi. Poglejmo si najprej primere, v katerih bi potrpeali. Najprej gre tu za neugodne objektivne okoliščine, kot so zdravstvene, finančne, karijerne in druge težave (katerih nista povzročila partnerja). Potrebno je potrpeti tudi, ko gre za subjektivne okoliščine, ko partner ali mi potrebujemo čas, da se pomirimo in da nas mine trenutno slabo razpoloženje. Pri tem je pomembno, da je odnos drugače dober, da imamo partnerja radi, da se odnos da rešiti ter da sta za to motivirana oba partnerja, ki si želita dolgotrajen odnos. »V kolikor imam občutek, da partnerja še ljubim in da on ljubi in spoštuje mene ter mu je mar za reševanje problemov, potem bom v zvezi ostala« (Klara, 30). Brez težav se potrpi tudi vsakdanja prerekanja, saj gre za malenkosti, občasno pa je treba oprostiti tudi kakšno večjo napako.

Intervjuvanci ugotavljajo, da so včasih potrpeali v nezadovoljivih partnerskih razmerjih zaradi različnih dejavnikov. Nekateri so – sploh v najstniških letih – vztrajali in trpeli, ker so bili zaljubljeni in so imeli premalo samospoštovanja: »S tipom sem se počutila kot ničvreden kup dr..., ampak bil je tako lep« (Helena, 29). Lahko so tudi vedeli, da razmerje ni dobro zanje, vendar so zaradi ljubezni in navezanosti vztrajali. Konec koncev nihče ni popoln in v vsakem partnerju je zagotovo veliko pozitivnih in redkih lastnosti, ki jih ljubiš in ki se jim je težko odreči. Lahko gre tudi za to, da ti kljub težavam drugi pomembni vidiki (na primer spolnost) prinašajo zadovoljstvo in odločitev zato ni enostavna.

Spet drugi razlagajo, da razmerja kljub nezadovoljstvu niso prekinili, ker jim je predstavljalo neko varnost, ker jih je bilo strah osamljenosti, sprememb in da jim bo brez partnerja še huje. Sploh je varnost pomemben dejavnik, ko si sam v veliki življenjski preizkušnji in v nestabilnem obdobju. Nekateri pa ugotavljajo, da gre tu bolj za namišljeno varnost, ki obstaja bolj v tvojem pričakovanju, kot v resnici. Zaradi strahu pred osamljenostjo je zato nezadovoljivo razmerje lažje prekiniti, ko spoznaš novega potencialnega partnerja ali ko spoznaš, da bi ti bilo bolje biti samski. »Šele, ko sem videla, da mi je brez razmerja bolje, sem se lahko odločila za ta korak« (Klara, 30).

Nekateri intervjuvanci razlagajo tudi, da so v svojih nezadovoljivih razmerjih vztrajali, ker pravzaprav niso vedeli, kaj hočejo ali pa se niso zavedali, kaj je sploh narobe ali pa so si o tem lagali in upali, da se bodo stvari popravile. Včasih so vztrajali tudi, ker se jim je zdelo, da jih nezadovoljstvo in težave utrjujejo in včasih celo zabavajo, hkrati pa so se zavedali, da razmerje ne bo trajalo. V nekaterih primerih je šlo tudi za vztrajanje v razmerju zaradi strahu pred tem, da bi partnerja prizadeli in zaradi nemotiviranosti za iskanje boljšega partnerja. V nekaterih primerih tudi iz dolžnosti ali zaradi strahu, da jim bo partner storil kaj nasilnega.

Včasih pa je vztrajanje v nesrečnem razmerju lahko tudi smiselno in ima terapevtski učinek, saj že med vzgajanjem v nesrečnem razmerju razmišljaš o vzrokih in partnerja prebolevaš, tako ti je potem ob sami odločitvi in dejanski prekinitvi lažje, saj si partnerja že prebolel. Skozi bolečino torej spoznavaš, ali ima to razmerje smisel ter ali imamo v zvezi z njim nemara napačna in iluzorna pričakovanja.

Intervjuvanci pa ne bi potrpeali za vsako ceno. »Ne gre pa trpeti v nedogled in pri stvareh, ki so v nasprotju z nekimi osnovnimi vrednotami ali prepričanji« (Ingrid, 29). Ko gre trpljenje čez neko mejo (hujša neravnovesja v počutju človeka) ali ko se ponavlja predolgo časa (dolgoročno slabo počutje), prekineš razmerje. Pomembna faktorja sta torej intenzivnost in trajanje trpljenja. Pri odločitvi potrpeti ali obupati je pomembno, da se vprašaš, ali si dolgoročno predstavljaš, da bi ostal s tem partnerjem ter ali je življenje zaradi partnerja kljub trenutnemu nezadovoljstvu na splošno boljše. Pomembno je torej, da si s partnerjem kompatibilen in da ne prihaja do težav zaradi nestrinjanja v temeljnih vrednotah in načelih.

Zelo nespodbudni za vztrajanje so tudi partnerjev egoizem, razvajenost in nepripravljenost na kompromise. Med zelo težke težave spadajo tudi kronična občutja, da se s partnerjem ne da pogovarjati o pomembnih stvareh, da ni zaupanja, ko gre za prevaro ali nasilje, manipuliranje,

neiskrenost, izkoriščanje, omejevanje svobode in različne oblike zlorab in težav, ki nastajajo zaradi odvisnosti partnerja. Zelo utrujajoče je tudi razmerje, kjer se kljub trudu nič ne spremeni in zaradi tega ostajajo zamere ter ko en partner občutno več daje kot drugi.

Tudi ko gre za nezadovoljstvo, ker med partnerjema ni več ljubezni, nima smisla vztrajati, saj se na tem področju ne da nič popraviti in te vsakdanji problemi zaradi tega veliko bolj onesrečujejo. Na sploh nima smisla vztrajati v dolgotrajno nezadovoljujočem odnosu, čeprav imaš s partnerjem skupne otroke ali iz materialnih razlogov (čeprav zaradi tega več potrpiš), saj je prvo to, da si v odnosu srečen. Očitno sta osebna sreča in osebni razvoj na prvem mestu in ju ne smemo ogroziti zaradi družine in skupnih projektov in dolžnosti.

Na sploh intervjuvanci ugotavljajo, da z leti in več izkušnjami bolj vedo, kaj je tisto, kar hočejo in manj časa in potrpljenja namenjajo tistemu, kar jim ne ustreza. Če si bolj nagnjen k racionalnem pristopu, potem v razmerju ne vztrajaš iz navade, varnosti ali ljubezni, če ti to ne ustreza, saj gre v končni fazi za preveliko čustveno obremenitev in potratu časa za oba partnerja. Bistvena je torej kompatibilnost partnerja, če tega ni, je sreča težka ali nemogoča, tudi če sta prisotni ljubezen in strast.

Vidimo torej, da je ključna komponenta za ohranitev razmerja ravno ljubezen, ki je nujen pogoj za partnersko razmerje, včasih pa tudi zadosten, saj vsaj določen čas ohranja razmerje pri življenju, čeprav v tem prevladujejo nezadovoljstvo in težave. Sreča je sicer bistvena za partnersko razmerje, vendar jo v nekaj izjemah lahko določen čas pogrešamo, medtem ko to za ljubezen ne drži in je brez nje partnerstvo nemogoče. Partnerja torej ne obupata kar tako. Preden se odpovesta razmerju, v katerem nista srečna, se potrudita in potrpiata dovolj časa, da se prepričata, da ni več upanja, da bo boljše, šele nato razmerje prekineta. Hkrati pa je bistvena tudi kompatibilnost partnerja. Če tega ni, je dolgoročna sreča težka ali nemogoča, čeprav sta prisotni ljubezen in strast. V tem primeru razmerje prekinemo zaradi racionalnih razlogov.

Nesrečnega partnerskega razmerja torej ne prekineš kar takoj tudi zato, ker verjameš, da gre le za eno izmed nesrečnih obdobij ter tudi zato, ker je lažje potrpeti s partnerjem, kot zvezo prekiniti. »Ravno zato, ker se ti zdi lažje ostati v zvezi, kot jo prekiniti, raje še malo potrpiš in se potrudiš v upanju na izboljšanje« (Ingrid, 29). Tako bi lahko rekli, da se v tem primeru potrdi teza o čistem razmerju, le da v tem smislu, da posamezniki v razmerju ne ostajajo samo, ker jih to zadovoljuje, ampak tudi zato, ker ocenjujejo, da bi bili brez razmerja manj

zadovoljni kot v razmerju, kjer ni vse tako, kot bi si želeli. Intervjuvanci pravijo, da odnos prekinejo šele, ko so povsem prepričani, da se ga ne da rešiti. Partnerja torej ne obupata prehitro, ampak najprej kar precej potrpi, se trudita stvari popraviti in iščeta gotovost v tako drastični potezi, kot je prekinitev partnerskega razmerja.

Pri tem pa ne gre nujno za razumno spoznanje, saj ne moreš nikoli zares vedeti, ali bi se dalo nemara še kaj narediti in spremeniti, ampak bolj za to, ali imaš motivacijo in vero, da bo razmerje boljše. Zdi se torej, da je bolj kot sama sreča v partnerskem razmerju enako pomembna tudi vera v srečo. »Sreča v razmerju je zame kot zrak, ki ga diham. Če ne bi bil srečen ali če ne bi verjel, da sem lahko srečen, bi izgubil vero vanj« (Patrik, 34). V družbi, kjer je vse manj gotovosti in neizpodbitnih racionalnih dokazov, je morda vera in upanje ravno tista dimenzija, ki ponovno dobiva na pomenu in vlogi v partnerskih razmerjih, ki jih kljub turbulencam ohranja celovita in funkcionalna.

Na nekatere težave v razmerju se lahko celo navadiš in ti nezadovoljstvo postane normalno, bistveno pa je, da težave niso posledica neprilagojenosti partnerja, saj zveze v tem primeru ni mogoče graditi v trdno partnersko razmerje. V glavnem pa so intervjuvanci zagovarjali konstruktiven pristop k težavam in nezadovoljstvu, pri katerem se partnerja najprej potrudita težave urediti z iskrenim pogovorom v upanju in z vero na izboljšanje. S pogovorom se trudiš priti do dna vzroku ponavljajočih se konfliktov in oceniti, kako bistveni so. O tem razmisli vsak partner pri sebi in potem to analizirata tudi skupaj. »Idealno bi bilo, da bi se znala takrat vprašati, kaj sploh hočem in kaj se dogaja in hkrati se poizkusiti to z drugim pogovoriti« (Laura, 29). Po identificiranju vzrokov težav in lastnih pričakovanj narediš načrt in skleneš kompromis, da stvari v prihodnje popraviš ter da se podobnim težavam izogneš že pred pojavom konflikta. V skrajni sili lahko poiščeš tudi pomoč terapevta. V kolikor vsi poskusi spodletijo, lahko poizkusiš tudi z ignoriranjem konflikta. Obdobju nezadovoljstva lahko sledi obdobje ekstatičnega zadovoljstva, lahko pa so ponavljajoči konflikti na dolgi rok vzrok za ohladitev partnerja, zaradi česar zadovoljstvo v razmerju upada.

Dalj časa trajajoči konflikti so po mnenju intervjuvancev rezultat nekompatibilnih vrednostnih sistemov dveh posameznikov. Hierarhije vrednot so namreč globoko zakoreninjene in če so nekompatibilne z drugim, so lahko uničujoče za odnos, zato je tega bolje prekiniti, kot živeti v stalnem stresu. V tem primeru tudi ne moreš pričakovati, da se bo partner spremenil ali mu postavljati pogojev, lahko samo poveš, kaj te moti in upaš na najboljše.

Če se pa partner ne spremeni in če se ne razvija v podobno smer, kot se mi sami, potem se bodisi sam prilagodiš ali razmerje prekineš. »Če se akutno konfliktno stanje prelevi v dolgotrajno kronično nezadovoljstvo in ponavljanje istega vzorca konfliktov, potem bi (in sem) prekinila razmerje« (Živa, 29). Toda čeprav bi razmerje teoretično moral prekiniti, ga lahko tudi ne, saj še vedno upaš in verjameš v izboljšanje ali da se da še kaj narediti, hkrati pa bi te preganjal občutek krivde, če ne bi vsega preizkusil. Lahko tudi nisi prepričan, kaj je tisto, kar si želiš in kar te osrečuje, zato je tu še toliko bolj ključnega pomena boj med racionalno odločitvijo in vero v ljubezen in srečo. Hkrati pa je ta vera zelo tuzemsko usmerjena, saj se intervjuvanci zavedajo, da je življenje eno samo in v tem bi radi dosegli svojo srečo.

Tabela 3.1: Partnersko razmerje in sreča

srečno partnersko razmerje	akutno nezadovoljstvo	kronično nezadovoljstvo in nekompatibilnost
stabilno partnersko razmerje	začasno vztrajanje zaradi ljubezni in upanja	razumna odločitev o prekinitvi ali nezmožnost odločitve (dvom, strah)

3.4.11 Stremljenje za vedno večjo srečo

V prejšnjem poglavju nas je zanimalo, kaj se dogaja s partnerskim razmerjem, v katerem vlada nezadovoljstvo in kako pomembna je torej sreča za ohranitev razmerja. V tem poglavju se bomo spraševali podobno, le da v kontekstu zadovoljivega razmerja, ki pa se sooči z možnostjo nečesa še boljšega. Bi torej posameznik prekinil partnerski odnos, v katerem je srečen in začel odnos, za katerega bi ocenjeval, da ga bo še bolj osrečeval? Če nas je prej zanimalo, kaj se zgodi s partnerskim razmerjem, ko je soočeno z nezadovoljstvom, nas bo tokrat zanimalo, kaj se zgodi z njim, ko je soočeno z obljubo še večje sreče.

Intervjuvanci razlagajo, da bi srečen partnerski odnos prekinili, če bi se res močno zaljubili in ne zaradi preračunavanja glede večje sreče. V drugo osebo pa bi se verjetno zaljubili takrat, ko veza s trenutnim partnerjem ne bi bila dobra. »Vendar pa, če bi zaradi nekoga drugega začela premišljevati o smislu trenutne veze, potem je najbrž bolje, da jo končam, pa četudi z drugim ne bom srečnejša na dolgi rok, saj to zame pomeni, da v trenutni vezi nekaj ne štima in da je čas za novo poglavje v življenju« (Gaja, 28). V življenju pač ni neskončno časa, da bi ga lahko zapravljal s človekom, s katerim nisi srečen. Nekateri intervjuvanci poudarjajo, da bi tak odnos prekinili tudi, tudi če ne bi bilo druge bolj privlačne možnosti in bi bili zaradi tega potem samski.

Nekateri intervjuvanci se nočejo zadovoljiti le z dobrim in iščejo vedno bolj srečno zvezo. »Mislim, da je vedno treba stremeti za čim boljšimi stvarmi in se ne zadovoljiti z dobrimi« (Oriana, 28). Toda kako vedo, da je tisto, kar so našli, dovolj dobro ter kje je meja med iskanjem primerne partnerja in začaranim krogom serijske monogamije? Ena izmed intervjuvank pravi, da je svoje zveze zaradi potencialnega boljšega partnerja prekinila večkrat, saj je ves časa iskala nekaj, kar pri tedanjem partnerju ni našla. Vedno je mislila, da se bo na partnerjeve pomanjkljivosti prilagodila, vendar je vsakič znova sčasoma spoznala, da ji je manjkalo nekaj zelo pomembnega, zato je fante menjavala. Vsak nov fant je imel nekaj, česar prejšnji ni imel, hkrati pa ni bil nihče brez napak. »Vedno, ko sem začel drug odnos, sem morda iskal pri novi partnerici ravno tiste stvari, katerih sem si pri prejšnji želel, pa nisem dobil« (Peter, 32). To menjavanje partnerjev jo je izčrpavalo, saj je prejšnjega partnerja kljub novemu pogrešala, ker je morala vsakič graditi razmerje od začetka. Dolgo je mislila, da ne zna biti samo z enim fantom, ker se vedno najde kdo, ki je še bolj zanimiv, dokler ni spoznala sedanjega fanta, s katerim se je bolj potrudila in z njim vztraja, k čemur jo je med drugim motivirala

zadnja izguba in težke življenjske okoliščine. Vidimo torej, da je serijska monogamija lahko na začetku, ko je človek še neizkušen, nekaj normalnega, kasneje pa to začne posameznik dojemati kot težavo in ga utruja. K stabilnosti zveze očitno prispeva tudi manjša osebna varnost in strah pred ponovno izgubo partnerja.

Intervjuvanci bi prekinili razmerje zaradi drugega potencialno boljšega partnerja tudi, ko bi imeli občutek, da zveza stagnira in da se s partnerjem nimata drug od drugega več kaj naučiti, da sta skupaj samo še iz navade. Torej v primeru, ko kompleksnost razmerja ne raste več in ko ni več spodbude za osebno rast.

Pomembno pri tovrstni odločitvi je tudi to, da zaradi tega ne bi bili prizadeti otroci. Če je prizadet samo partner, je to še sprejemljivo, drugače pa gre za težjo odločitev. Zdi se, da torej otroci otežujejo iskanje osebne partnerske sreče, saj gre tu za dokaj egoistično dejanje, čeprav morda zdravo in pametno in morda bi bilo prav, da bi si ljudje to večkrat drznili storiti. Ni namreč vedno pametno vztrajati v odnosu do konca in za vsako ceno, čeprav se je sprva treba potruditi. To se sklada z ugotovitvami raziskave, da imajo otroci v partnerski zvezi hkrati pozitiven vpliv na njeno stabilnost, posebej ko so otroci še majhni, po drugi strani pa zmanjšujejo njeno kakovost (e.g., Belsky, 1990; Waite & Lillard v Bradbury 2000, 969).

Nekateri intervjuvanci trdijo, da bi odnos prekinili zaradi tega, ker ne bi hoteli biti ali postati nesrečni in ne zato, ker bi hoteli postati še bolj srečni. Torej ne gre za iskanje vedno večje stopnje sreče, temveč za vzdrževanje neke zadovoljive stopnje zadovoljstva, ki ne nazaduje. Če si zadovoljen v razmerju, namreč nimaš razloga, da bi zvezo prekinil in nečesa drugega sploh ne potrebuješ. V dolgotrajni zvezi namreč sploh ne gre za maksimiranje užitkov, ampak za predanost in zavezanost. Trudiš se za partnerstvo in verjameš vanj, sreča je torej stvar vzajemne odločitve. »V svojo zvezo sem vložila toliko energije, veselja, časa, skratka vsega, da si ne predstavljam, kakšna sila bi morala priti, da bi to postavila na kocko« (Ema, 28). Raje torej poskrbiš za to, kar imaš, kot da bi zgubljal energijo z iskanjem nečesa novega.

Poleg tega je to, ali boš v novem razmerju res srečnejši, težko preveriti, zaradi same predpostavke pa tega najverjetneje ne bi storili. Ocena potencialne sreče ni dovolj natančna, zato tvegaš, da se investicija v večjo srečo ne bo obrestovala. »Ljudje zelo slabo ocenjujemo, kaj nas bo še bolj osrečilo« (Nik, 30). Lahko se celo izkaže, da boš v novem razmerju manj srečen in se ti zdi to bolj privlačno samo zato, ker je nekaj novega. »Nov začetek je seveda sladek in najverjetneje bi bil boljši od trenutnega razmerja, ampak slej ko prej bi se tudi ta začetna za-

ljubljenost, ki je polna adrenalina in močnih čustev, spremenila« (Iris, 25). Da ugotoviš, ali boš v novem razmerju res bolj srečen, potrebuješ čas, da človeka spoznaš, torej moraš prvo razmerje prekiniti in tvegati, da si naredil neumnost, ker se z naslednjim partnerjem morda ne boš tako ujel. Srečnost torej ni dober in ne praktičen kriterij za menjavo partnerja. Poleg tega si moraš po koncu razmerja vzeti odmor, da predelaš čustva, občutke iz prejšnjega razmerja.

Spet drugi pravijo, da ne gre le za tveganje, ampak je takšno dejanje otročje strahopetno, celo odraz nenasitnosti. »Jaz bi temu rekel lakomnost« (Kristjan, 30). Če veš, kaj imaš in kakšna so tvoja čustva do partnerja, potem bi to moralo biti dovolj. Kaj sploh to pomeni biti srečnejši, se sprašuje eden izmed intervjuvancev. Ali to pomeni, da si z nekom še bolj kompatibilen, imaš še boljši seks, se še bolje razumeš in imaš boljši seks? Tudi če je odgovor na vsa ta vprašanja da, tega še vedno ne bi naredil, saj bi s tem zavrgel srečo, ki jo že ima. »Srečen sem in z drugo punco bi bila to drugačna sreča. Če bi punco pustil, bi zavrgel nekaj, kar že imam. Sicer dobim drugo, ampak s tisto, s katero sem bil, sem bil tudi srečen. Tako lahko menjuješ vsak dan, če iščeš vedno večjo srečo« (Patrik, 34). Alternativa temu bi bilo to, da imaš obe puncici in si z vsako srečen na malo drugačen način, ampak to ni opcija zaradi omejitve naše kulture. V vsakem primeru je torej boleče in nespametno zavreči srečen odnos, ki si ga že zgradil, sploh če je s tem vse v redu.

3.4.12 Z Michelangelovim učinkom do srečnega partnerstva

Michelangelo Buonarroti je opisal kiparjenje kot proces, v katerem umetnik osvobaja idealno formo iz kamna, v kateri je ujeta (Gombrich v Rusbult in drugi 2009, 305). Podobno vlogo ima lahko partnersko razmerje za posameznika, in sicer mu omogoča in ga spodbuja, da postaja to, kar si želi in s to samo-uresničitvijo dosega tudi vse večjo osebno srečo. V kolikšni meri se torej ta vidik zdi za doseganje partnerske in osebne sreče pomemben našim intervjuvancem?

V glavnem se intervjuvanci strinjajo, da gre za eno izmed funkcij partnerstva, ki je velikega pomena za srečno partnersko razmerje, saj s partnerjem preživljaš večino svojega prostega časa in razmerje zelo vpliva na kakovost tvojega življenja. Nekateri trdijo, da gre za eno najpomembnejših komponent partnerskega razmerja, brez katere bi to prekinili. Partnersko razmerje mora biti torej vzpodbudno in motivirajoče okolje za osebno rast, s čimer izboljšuje kakovost življenja posameznika in v katerem postajaš boljši človek in partnerja sta tako srečnejša, ko drug drugemu ponudita boljšega sebe. »S partnerjem se morata stalno

dopolnjevati, si pomagati pri doseganju uspehov na zasebnem in poslovnem področju. Partner je tisti, ki ti postavlja ogledalo in te tako spodbuja, da se spoznaš in tako postajaš boljši človek« (Helena, 29). Pomembno pri tem pa je, da oba v največji možni meri prispevata enakovreden delež k rasti in razvoju razmerja ter se podpirata in sodelujeta.

Z rastjo pa sovpada tudi to, da si partnerja drug drugemu priznavata, da nista popolna in to ju osvobaja. To nasprotuje romantičnemu pojmovanju ljubezni, kjer je partner idealiziran in nam že v izhodišču ustreza. Od partnerja v čistem razmerju pa ne pričakujemo popolnosti, temveč aktiven in vzajemen trud za partnersko srečo in osebno rast. Partnerja se v takem razmerju zanimata za profesionalne in zasebne interese ter emocionalne potrebe drug drugega in se trudita spodbujati k rasti. Če bi menila, da je partner popoln, bi bilo to že v izhodišču nesmiselno. Tako pa partnerja sprejemaš kot nepopolnega in mu pomagaš, da se do manjkajočega dokoplje ali ga dopolnjuješ.

Hkrati pa gre pri vzajemni in enakomerni rasti, ki bi obema partnerjema enako ustrezala, za ideal. »Partnersko razmerje, ki bi obema partnerjema dovoljevalo neovirano rast in podpiralo oba partnerja enakomerno k samouresničitvi obeh, je po mojem mnenju ideal, ki je dosegljiv le v posebnih primerih. Takšna kompatibilnost dveh partnerjev je prej splet naključij kot produkt truda, prilagajanja in kompromisov« (Kristjan, 30). Partnerja lahko tako rasteta z različnim tempom in se razvijata tudi v različne smeri. Načeloma pa bi se morala brusiti in si postavljati tudi skupne cilje, ki so značilni za dobro razmerje. S tem postajata na dolgi rok vse bolj uglasena in podobna. »Zame je veza kot dva ostra kamna v reki, ki z leti izgubita ostre robove in postajata vse bolj gladka... in podobna« (Gregor, 34). Če napreduje samo eden ali če se razvijata v različne smeri, kmalu nastane prepad med partnerjema.

Spet drugi intervjuvanci rast označujejo za nepomembno, češ da je dovolj, če se partnerja imata lepo in se razumeta. Gre najprej za to, da sam kot posameznik napreduješ in si srečen. »(...) sem prepričana, da se sreča začne v ednini, torej, ko je nekdo zadovoljen sam s sabo« (Jana, 30). Posameznik mora najprej delati na sebi, da spozna, kaj je to, kar hoče in da razvije pozitiven odnos do sebe in do sveta okrog sebe. Da se realizira najprej kot posameznik, je osnova za vzajemno spodbujanje in rast znotraj partnerskega razmerja, v katerem stremiš k skupnim idealom.

Za osebno srečo in posledično za rast skupne sreče je najprej potrebna svoboda, da si lahko to, kar si ali da lahko postaneš to, kar si želiš postati ter da imaš pri tem partnerjevo oporo.

»Bolj kot spodbujanje drug drugega se mi zdi pomembno, da znata partnerja drug drugemu narediti prosto pot pri doseganju osebnih ciljev« (Maj, 27). Nekateri intervjuvanci trdijo, da ti pri osebni rasti ne more pomagati partner, spet drugi pravijo, da je pomembno, da imaš pri partnerju oporo. V obeh primerih pa je najprej pomembno, da si v izhodišču svoboden pri določanju svoje poti rasti.

Vprašanje je tudi, kako vpliva na partnersko srečo to, ko se partnerja z ideali drug drugega ne strinjata. Ali se v tem primeru še lahko spodbujata in ohranjata zadovoljujoč odnos? Nekateri intervjuvanci poudarjajo, da je to mogoče, vendar je hkrati pomembno, da se partnerja spoštujeta tudi v različnosti – to pomeni imeti nekoga rad – in da je bistveno to, da rasteta, čeprav vsak v drugo smer. Spodbuda je sicer dobrodošla, vendar sta sprejemanje in iskrenost večjega pomena in zveza se zato kljub nestrinjanjem ne skrha. Hkrati pa nestrinjanja predstavljajo večji izziv in več truda, saj zahtevajo več usklajevanja in večje dopuščanje avtonomije partnerju. To pa ne pomeni, da zaradi tega srečno partnerstvo ni več mogoče.

Nestrinjanje z ideali tako zahteva sporazum in prilagoditev med partnerjema. Partnerja si izmenjata mnenja glede različnih idealov in se trudita, da bi drug drugega razumela in sprejemala. Pri tem je mogoče, da spoznata, da je partnerjev pogled nemara celo boljši. Bistveno je, da partnerja ne spreminjamo po lastni podobi ter da mu pustimo, da ohranja svoj jaz. Zelo pomaga potrpežljivost, empatija in to, da se trudiš na stvari gledati s čim bolj širokim zornim kotom. »Spreminjanje in preoblikovanje po moje vedno rezultira v tem, da je en bodisi prizadet ali pa drugi razočaran. V dobrem razmerju ni spreminjanja, ampak zgolj sprejemanje in sprijaznjenje« (Helena, 29). Lahko se zgodi, da celo ugotoviš, da te partnerjevi ideali ne omejujejo toliko, kot misliš, ali se nanje na dolgi rok navadiš. Lahko se tudi preprosto naučiš, kako se izogibati vrednotnim trčenjem in se prilagodiš tako, da do konflikta sploh ne pride.

Kljub temu pa nestrinjanje ne more biti popolno in se moraš s partnerjem vsaj v nečem ujemati. Med partnerjema mora biti neko minimalno strinjanje, nek bazični set skupnih idealov, da zveza sploh lahko obstane in da partnerjema omogoča rast in srečo. Nekateri aspekti pa so lahko povsem stvar posameznika in ni potrebno, da se partnerja v vsem strinjata. Lahko gre tu za ideale, ki čisto nič ne posegajo v svobodo partnerja in so zanj nebistveni, obrobni, nepomembni. »Dokler ideali enega od partnerjev ne posegajo (kršijo) v svobodo drugega, je prav, da se medsebojno spodbujata tudi v stvareh, v katerih se ne strinjata« (Helena, 29). Pri tem partnerja, sploh če izkazuje zelo veliko željo, preprosto podpiraš, čeprav se z njegovimi

ideali ne strinjaš.

Nekateri posamezniki so lahko kljub nestrinjanjem skupaj srečni tudi zato, ker to nestrinjanje presežeš z nečim drugim. Lahko je to preprosto ljubezen do partnerja, ki ga podpiraš kljub razlikam: »Sam včasih spodbujam in motiviram zgolj zato, ker vem, da to partnerici dosti pomeni in ker jo rad vidim srečno - ob tem pa ni nujno, da se strinjam z njenimi ideali ali vrednotami. Lahko bi rekel, da je to egoistično dejanje, saj sem sam srečnejši, če je srečnejša ona in to mi dosti pomeni« (Miha, 27). To lahko kompenziraš tudi z optimizmom in užitkom ob intenzivnih doživetjih ter potrjevanju lastnih stališč, ki jih ta nestrinjanja proizvajajo. »Če te nekdo, s katerim preživljaš večji del svojega prostega časa, v stališčih negira, to gotovo ni vir sreče. Ne izključujem pa možnosti, da kakšnemu paru ustrezajo tudi razlike glede bistvenih stvari, morda kdo preko manifestacije teh razlik utrjuje lastna stališča in ima posledično zanimive, strastne, burne debate« (Jana, 30).

Nestrinjanja glede idealov med partnerjema niso vedno tako enostavno premostljiva ovira in so lahko resna grožnja srečnemu partnerstvu. Podpirati nekaj, s čimer se ne strinjaš in v kar ne verjameš, ni enostavno, zato partnerja težko najdeta skupni cilj in pot. Pravzaprav s partnerjem, s katerim nimaš skupnih temeljnih idealov (glede zveze, družine, skupnega življenja, generalnega pogleda na svet, eksistenčnih vrednot, ki določajo mene kot človeka), partnerskega razmerja sploh ne začinjaš, še posebej če gre za v temelju drugačne ali izključujoče ideale ter ideale, v katerih ne vidi drug partner popolnoma nobenega smisla. Tak odnos bi bilo na dolgi rok zelo težko vzdrževati, kaj šele da bi bilo to srečno.

Skladnost idealov in tolerantnost sta torej zelo pomembna za partnersko srečo in za ohranjanje razmerja kljub nestrinjanjem. Pri tem je ključno to, da te partner ne skuša spreminjati po svoji podobi, saj to potem niso več tvoji cilji in ne gre več za konstruktivno zastavljeno zvezo. Da sprejmeš to partnerjevo vizijo, moraš biti zelo močan, kar pa je težko, saj vsak kdaj potrebuje tudi podporo, nasvete in tolažbo. Poleg tega si vsak želi biti tak, kot je in ga partnerjevo nesprejemanje na dolgi rok utruja in onesrečuje. Ta želja po spreminjanju pomeni, da te nekdo skuša poriniti v svojo smer, ne glede na to, kaj si želiš sam, kar je egoistično. »Če skušaš nekoga prepričati, da sprejme tvoje ideale, pomeni, da ga skušaš spremeniti po svojih željah in idejah. To potem ni več ista oseba, ampak skušaš iz njega narediti nekaj, kar ni in nikoli ne bo« (Gregor, 34). Nekateri moški intervjuvanci izpostavljajo, da to ženske pogosto počnejo iz želje po varnosti ter ker se bojijo, da bodo svojega moškega izgubile. To pravzaprav pomeni,

da mu ne zaupajo. V takem primeru je bolje biti sam, saj se tako ali tako v takem razmerju ne počutiš povezan s partnerjem.

3.5 ZAKLJUČKI RAZISKOVANJA

Na začetku empiričnega raziskovanja smo si postavili dve raziskovalni vprašanji: *Kako posameznik/-ca dojema in opredeljuje srečno partnersko razmerje?* ter *Ali sodobno partnersko razmerje temelji na sreči?*

3.5.1 Kako posameznik/-ca dojema in opredeljuje srečno partnersko razmerje?

Nekateri intervjuvanci o tem, kaj je srečno partnersko razmerje, sploh ne razmišljajo in srečnost preprosto živijo (izkustvo, čustva), spet drugi so do spoznanja o njej prišli s pomočjo različnih virov in metod (refleksija). Sreče se pravzaprav ne da jasno in popolnoma opredeliti, saj gre za večplasten abstrakten pojem, ki se spreminja celo med posameznikovim življenjem. Gre torej za tipično pojmovanje pozne moderne, v kateri ni ene in edine absolutne avtoritete, ki bi vnaprej predpisala formo in vsebino sreče, temveč morajo to posamezniki sproti izumljati in potrjevati sami skozi vsakdanje življenje. Ta njena fluidnost omogoča in nalaga partnerjema sprotno in svobodno interpretacijo in so-definiranje srečnega partnerskega razmerja, ki se vzpostavlja relacijsko in po utilitarističnem načelu.

Posamezniki ne vedo vnaprej, kaj jih osrečuje, ali pa imajo glede tega popolnoma napačne predstave in pričakovanja. Tudi opazovanje in zgledovanje po drugih in popularni kulturi je lahko tvegano, saj je srečnost tako subjektivna kot relacijska in zahteva vzpostavljanje skozi izkušnje, ne skozi ideale. Sreča pa se ne oblikuje le s pozitivnimi izkušnjami, temveč zahteva svoj antipol, težave, konflikte in nezadovoljstvo, preko česar se vzpostavlja kot njihova negacija. Ali povedano drugače: da smo lahko srečni, moramo poznati in izkusiti tudi nesrečo in se soočati s krizami.

Najlepše je v razmerju, ki je v ravnotežju med harmoničnim in razburljivim. Razmerje mora biti živahno zato, da ne zapade v rutino in dolgčas, harmonično pa zato, ker je manj naporno in omogoča kopičenje zadovoljstva v daljšem obdobju. Poleg tega je vsakdanje življenje že tako preveč razburljivo in stresno, da bi to iskali še v partnerskem razmerju in je v tem primeru bolj privlačno samsko življenje.

Pri pojmovanju sreče v partnerskem razmerju ni bistvenih razlik med spoloma. V opredelitev so zajete tako kognitivne (komuniciranje, razumevanje, trud) kot čustvene komponente (ljubezen, prijateljstvo). Kljub fleksibilnosti pojma je veliko znanih komponent, ki morajo biti izpolnjene za srečno partnersko razmerje, med katerimi bi kot najpomembnejše izpostavili:

- sprejemanje partnerja takšnega, kot je, kar je nasprotje romantični in izraz sotočne ljubezni – prva ohranja svojo vlogo zgolj v začetnih fazah razmerja, ko je to pod vplivom zaljubljenosti; v srečnem partnerstvu ni spreminjanja, ampak samo sprejemanje in sprijaznjenje;
- ključnega pomena je ljubezen, zaradi katere je partnerstvo prostovoljno in notranje motivirano (nasprotje tradicionalnemu heteronomno definiranimu razmerju) ter zahteva nenehno potrjevanje (nasprotje romantičnemu razmerju);
- skladanje in dopolnjevanje na vseh mogočih področjih vsakdanjega življenja in pri pojmovanju sreče (pogoj za srečnost) same ter aktivno prilagajanje (trud za srečnost);
- zaupanje (na partnerja se lahko popolnoma zanesesh) in vzajemna podpora, ki ti daje občutek povezanosti – to je ključna dodana vrednost razmerja, drugače bi lahko bil tudi samski;
- varnost – osnovni temelj razmerja, ki v družbi tveganja iz razmerja naredi zatočišče in predstavlja pogoj za ostalo (rast, povezanost, srečo itd.);
- samo-izpolnitev – skozi partnerstvo postajamo boljši človek in se vzpostavljamo kot posamezniki (to nam daje občutek smisla), se razvijamo in skozi partnerja doživljamo stvari, ki jih sami ne bi mogli (transcendenca posameznika); težava nastopi, ko se posameznika razvijata v nasprotni smeri ali se njuni ideali izključujejo;
- avtonomija – ohranjamo svojo samostojnost in nihče ni od drugega odvisen, posedovanje partnerja ne osrečuje toliko kot svoboden partner, ki se razvija in ostaja z nami zaradi lastne izbire;
- zadovoljujoča spolnost – ekskluziven element partnerstva, ki kot sreča zahteva relacijsko izgrajevanje pomenov in skladnost; za srečo ni pomemben samo goli užitek (hedonistična perspektiva), temveč tudi samo-realizacija skozi spolnost, izgradnja intimnosti, občutek varnosti itd. (eudaimonistična perspektiva).

Za srečno partnersko razmerje je pomembno tudi, da najdemo ustreznega partnerja. Nekateri intervjuvanci do tega pristopajo z vnaprej definiranimi ideali, spet drugi pravijo, da

se teh ne da definirati in zavračajo instrumentalno vrednotenje partnerjev. Kot ideale intervjuvanci naštevajo osebnost, telesne značilnosti in zunanje okoliščine, veliko pa jih je opredeljenih relacijsko: vpliv, ki ga ima drugi na nas, ga pravzaprav naredi idealnega. Idealen partner je mešanica moškega in ženskega principa, ravnotežje najboljšega obeh spolov, na sploh pa si želimo partnerja, ki nam je podoben. Rešitvi tipično moško-ženskega konflikta sta bodisi sprijaznjenje z razlikami bodisi večja harmonizacija in manjšanje razlik med spoloma.

Intervjuvanci ugotavljajo, da smo vsi občasno srečni in nesrečni na vseh področjih človekovega bivanja, ne le pri partnerskih razmerjih. Pomembna sta tako kompatibilnost kot trud za srečno partnersko razmerje (vnašanje novosti, kompleksnosti), vendar ta ne sme biti tako velik, da postane breme. Pomembno je, da nisi podvržen različnim (romantičnim) iluzijam partnerskega razmerja in egoističnemu zadovoljevanju lastnih potreb pa tudi osebnostna zrelost, pozitivna samopodoba in pogled na svet, poznavanje lastnih želja in preferenc in zvestoba le-tem. Pogosto je s partnerskim nezadovoljstvom povezano to, da si ne zaupaš, po drugi strani pa sta grožnja pretirana povezanost in izguba avtonomije.

3.5.2 Ali sodobno partnersko razmerje temelji na sreči?

Sreča je za partnersko razmerje bistvena komponenta za vzpostavitev in ohranitev partnerskega razmerja; partnerja imaš zato, da si srečen, ne samo zato, da ga imaš. Ključna komponenta za ohranitev razmerja pa je bolj kot sreča ljubezen, ki vsaj za določen čas ohranja razmerje pri življenju, čeprav v tem prevladuje nezadovoljstvo. Sreča je sicer bistvena za partnersko razmerje, vendar jo v nekaj izjemah lahko določen čas pogrešamo, medtem ko to za ljubezen ne drži in je brez nje partnerstvo nemogoče. Partnerja torej nad razmerjem ne obupata kar tako in potrpiata toliko časa, kolikor še obstaja upanje, da bo boljše. Pomembna je torej vera v srečo in ne nujno sama sreča. Hkrati je bistvena tudi kompatibilnost partnerjev, v nasprotnem primeru je dolgoročna sreča težko dosegljiva kljub prisotni ljubezni in strasti, zato v tem primeru razmerje prekinemo iz racionalnih razlogov.

Vloga partnerstva ni le to, da partnerja osrečuje, temveč tudi to, da v težkih obdobjih (zaradi subjektivnih in objektivnih okoliščin) partnerja drug drugemu stojita ob strani. Poleg tega, da so nudili oporo partnerju v stiski, so intervjuvanci kljub nezadovoljstvu v razmerju vztrajali med drugim zaradi razlogov, kot so zaljubljenost (sploh v povezavi z neizkušeno in nizkim samospoštovanjem), strah pred osamljenostjo in izgubo varnosti (lažje je biti nesrečen, kot

zvezo prekiniti), nevednost glede težav in lastnih želja, strah pred tem, da bi partnerja prizadeli ali iz dolžnosti do njega. Lahko tudi preprosto zato, ker ne moremo biti nikoli zares prepričani, da smo naredili vse, kar je bilo mogoče, in nas ves čas preganja občutek krivde.

Sreča torej ni alfa in omega za ohranitev partnerskega razmerja, je pa vseeno bistven element za njegovo kvaliteto in stabilnost. Včasih nesreča prinaša nova spoznanja in na dolgi rok pomeni srečnejša partnerska razmerja (bolj vemo, kaj nas osrečuje), čeprav so ta, gledano posamično, manj stabilna: če nas ne osrečujejo in onemogočajo osebno rast, jih prekinemo. Kljub temu pa osebne sreče in rasti ne smemo ogroziti niti zaradi družine ter skupnih projektov in dolžnosti, razmerje je namreč notranje motivirano in v tem se sklada s konceptom čistega razmerja, a se od njega tudi odmika, ko ostajamo iz različnih razlogov v nezadovoljujočem razmerju.

Na nezadovoljstvo se lahko do določene mere tudi navadimo. Če pa gre za neprilagojenost in nezrelost partnerja, je potreben trud, ki vključuje komuniciranje, sprejemanje kompromisov in prilagajanje partnerju. Pri tem ne moreš partnerja prisiliti, da se spremeni, ampak mora zadovoljstvo priti s prostovoljnim trudom in odločitvijo obeh partnerjev, v nasprotnem primeru razmerju grozi razpad.

Kaj pa se zgodi v nasprotnem primeru, ko razmerje ni soočeno z nesrečo, ampak obljubo še večje sreče? Spet se tu zgodi, da odnos prej prekinemo iz romantičnih razlogov, torej iz večje ljubezni ali zaljubljenosti, kot pa iz obljube večje sreče, kot smo jo deležni v trenutnem razmerju. Slab odnos pa prekineš ne glede na to, ali se ti ponuja drug odnos, za katerega ocenjuješ, da bo srečnejši, ali ne. Poleg tega je vsak odnos občasno nezadovoljujoč, saj noben partner ni popoln, zato je meja med serijsko monogamijo in normalnim potekom iskanja primerne partnerja lahko zelo tanka. Po drugi strani pa so nesrečna partnerstva, kjer so tudi otroci, zaradi tega bolj stabilna, saj je iskanje osebne sreče pravzaprav dokaj individualno in egoistično.

Sreča pa ni le stvar, ki te doleti, ampak prvenstveno plod truda in odločitve, da boš v nek odnos vlagal trud. Iskati večjo srečo nekje drugje pa je tvegano, saj se pričakovanja lahko izkažejo za napačna in se o tem lahko prepričamo šele po daljšem času. Pričakovanje srečnosti torej ni dober razlog za spremembo partnerja. Nekateri intervjuvanci iskanje večje sreče označujejo tudi kot nenasitnost. Konec koncev je težko oceniti, kaj pomeni še večja srečnost in kje je njena vrhnja meja, hkrati pa s partnerjem, s katerim si že srečen, to srečo

potem zavržeš, kar je v vsakem primeru izguba.

Vidimo torej, da je sreča v partnerskem razmerju ključna in dolgoročno gledano nujna za stabilno partnersko razmerje, po drugi strani pa je njena maksimizacija v neskončnost kontraproduktivna in onesrečujoča. Včasih je – ob prisotnosti drugih komponent, kot so ljubezen, vera v izboljšanje, dolžnost in strah pred osamljenostjo – za določen čas tolerirana celo njena odsotnost.

3.6 OMEJITVE IN PRILOŽNOSTI ZA NADALJNJE RAZISKOVANJE

Pri raziskavi smo se soočali tudi z določenimi omejitvami, na katere bi radi opozorili. Prva omejitev je konceptualne narave, saj je kvalitativno preučevanje sreče močno podvrženo pristranski interpretaciji. Čeprav je bilo opravljenih že veliko raziskav o sreči v partnerskih odnosih, med znanstveniki ni konsenza, kako srečo enotno opredeliti ter meriti kvaliteto zakonskega življenja, manjka pa tudi enotna teoretska osnova (Custer 2007, 2772). Podati jasno sliko o partnerski sreči je težka naloga, saj je kvaliteta partnerskih razmerij dinamičen in odprt koncept, zadovoljstvo vpletenih partnerjev pa se pri posamezniku spreminja skozi čas, naše časovne in materialne omejitve pa nam ne dovoljujejo longitudinalne študije. Ta omejitev pa lahko nudi povod za nadaljnje raziskovanje, in sicer pojmovanje partnerske sreče v časovni perspektivi. Se ta spreminja s tem, ko se staramo ali se spreminja s trajanjem odnosa? Intervjuvanci so že nakazali, da so sami s časom in izkušnjami prilagajali in spreminjali svoje pojmovanje sreče, zanimivo bi bilo vedeti, kako se to spreminja v daljšem časovnem obdobju. V tem primeru bi bilo zanimivo ponoviti isti intervju na istih intervjuvancih čez daljše časovno obdobje, recimo desetletje.

Poleg tega se moramo zavedati, da je samoocenjevanje sreče veliko višje v osebnih intervjujih kot v anonimnih vprašalnikih (Veenhoven 1997, 8), česar se je zagotovo dobro zavedati tudi pri naši raziskavi, čeprav je bilo pri nas v ospredju bolj vprašanje pojmovanja in odnosa do sreče ter ocene njene pomembnosti kot vprašanje dejanske prisotnosti sreče v partnerskem razmerju posameznika. Hkrati pa zagotovo na odgovore vpliva tudi trenutna osebna sreča posameznika in kvaliteta partnerskega razmerja.

Pri sreči je tudi težava, da bolj malo vemo o tem, kako se producirajo pozitivna in negativna doživetja ter kako upravljamo s čustvi. Negativna doživetja so sicer bolj vidna, pozitivna bolj pogosta, na sploh pa se večina ljudi večino časa počuti dobro (Veenhoven 1997, 17). To so

izpostavili tudi intervjuvanci, in sicer so opazili, da ljudje zelo redko kažejo srečo v javnosti ali pa jo kažejo pretirano, zdi se torej, da je pogosto tako skrivanje sreče kot pretiravanje glede njene količine. Pasti osebne izpovedi in opredelitve sreče so lahko tudi v dajanju zaželenih odgovorov ter netočnih ali pomanjkljivih razlag zaradi omejitve spomina ali obrambnih mehanizmov samolaganja, sploh pri osebah, ki so nagnjene k nadzoru in ne toliko k avtonomiji.

Poleg tega na podlagi naše analize ne moremo sklepati na celotno populacijo, saj gre za kvalitativno analizo, katere namen to niti ni, po drugi strani pa je seveda tudi naš vzorec omejen. Po drugi strani pa je dovolj, da smo lahko identificirali tipično pojmovanje srečnega partnerskega razmerja in povezanost tega z nekaterimi drugimi dejavniki. Zanimivo bi bilo tudi ugotoviti, ali se pojmovanja v partnerski sreči kaj bistveno razlikujejo, če primerjamo različno spolno usmerjenost.

Zanimivo bi bilo tudi podrobno raziskati odnos med samoiluzivnim hedonizmom (Campbell 2001) in doživljanjem sreče. Je fantaziranje in sanjarjenje tisto, kar vpliva na našo splošno srečo in zadovoljstvo z življenjem in ali na dolgi rok onemogoča stik z realnostjo in nas dela nesrečne zaradi prevelikih romantičnih pričakovanj in iluzij? Kakšne so pravzaprav fantazije posameznikov glede srečnih partnerskih razmerij, kakšne so njihove fantazije glede srečnega partnerstva in ali nemara fantazirajo tudi o bolečini in nesreči ter s kakšnim namenom. Zanimivo bi bilo tudi ugotoviti povezavo med njihovimi fantazijami in vsakdanjim življenjem: ali je sanjarjenje progresivno in jih motivira k rasti ali regresivno in zavira njihovo spoznanje o lastnem nezadovoljstvu in omejenosti.

Na smiselnost celotne raziskave pa nas je opozoril kar eden izmed intervjuvancev, ki se je v svojem odnosu do sreče popolnoma odpovedal njeni instrumentalni opredelitvi in poudaril, da je vprašanje o partnerski sreči napačno zastavljeno: namesto, kaj ga osrečuje, bi ga morali vprašati, kdo ga osrečuje. Njegov vir sreče je torej partner in sama opredelitev sreče in spoznanje, iz česa sestoji, je povsem irelevantna. To bi lahko razumeli kot posledico tega, da se sreča razvije iz ljubezni, ljubezen pa iz odnosa s konkretno osebo in ne zaradi izpolnjenih pogojev in zadovoljenih potreb, kar pa postavlja samo preučevanje sreče v položaj, ki je izjemno personaliziran in zelo težko opazovan in analiziran.

4 SKLEP

Enoznačnega odgovora na vprašanje, kaj je to srečno partnerstvo, kot vidimo, ni. Lahko bi celo rekli, da sreča ni ena, ampak je sreč več. Njeno bogastvo se kaže ravno v tem, da omogoča toliko interpretacij in načinov poteka vsakdanjega življenja, kot je partnerskih razmerij, posamezniki pa jo lahko razumejo in oblikujejo avtonomno in kreativno ter na tak način, ki njim samim ustreza. Zdi se, da je sreča postala polje pogajanja med partnerjema, hkrati pa njuna pravica, torej kategorija, ki uspeva nekje na presečišču avtonomnega in kreativnega truda posameznika, kompatibilnosti partnerjev in vere vanjo. Posamezniki ne morejo vnaprej vedeti, kaj bo tvorilo njeno vsebino in kako dolgo se bo ohranila.

V grobem bi lahko rekli, da sodobno partnersko razmerje temelji na sreči. Brez tega je v osnovi partnersko razmerje nesmiselno. Hkrati se njena opredelitev izmika tudi posameznikom, saj jo morajo ti usklajevati tudi s partnerjevo predstavo o sreči, brez tega namreč ni mogoče pogajanje o njej in usklajevanje. Lahko bi rekli, da se je teza čistega razmerja skozi naše raziskovanje potrdila, saj posameznika v svojem razmerju vztrajata na osnovi zadovoljstva, po drugi strani pa je vloga zadovoljstva v razmerju razkrila svojo kompleksnost in večplastnost. Sreča v partnerskem razmerju se velikokrat izmika in ni vedno nujna za preživetje partnerstva, saj jo posameznik lahko kompenzira z ljubeznijo, vero v bodočo srečo, občutkom varnosti, dolžnosti, smisla ali pa jo preprosto ignorira kot irelevantno, ko zasleduje kakšen pomemben življenjski cilj ali ko sprejema ljubljeno osebo kot celovito in edinstveno nujnost, ki se je ne da instrumentalno ovrednotiti in na podlagi tega zavreči.

Sami se nismo ukvarjali s tem, kaj je recept za srečno partnersko razmerje, saj je odgovorov na to vprašanje toliko, kot je intervjuvancev, če pa bi si za konec le upali izpostaviti nekaj njenih komponent, bi bile te verjetno naslednje: srečni smo le, če smo izkusili tudi nezadovoljstvo in ga predelali, in ne, če se nam nikoli ni zgodilo nič slabega; srečni smo, če smo našli ravnotežje med obema skrajnostma (antična prava mera), ki ima kumulativni potencial, in ne stanje nenehne vzhičenosti in intenzivnosti doživljanja; sreča je v tem, da sprejemamo sebe in partnerja takega, kot smo, in ne v tem, da se nam izpolnijo skrivne fantazije o idealnem partnerju; srečni smo, če nudimo in smo deležni spodbude v rasti in življenjskih izzivih in ne, če nas partner skuša spreminjati po lastni podobi ali po zunanjih

merilih odličnosti; srečni smo, če vemo, kaj je tisto, kar hočemo, in ne, če verjamemo drugim ali družbenim vzorcem, da nas bo osrečilo neko predpisano ravnanje, odnos ali predmet; srečni smo, če se že v osnovi skladamo s partnerjem in ne, če se na vse kriplje trudimo, da bi se uskladili – včasih je dobro vedeti tudi, kdaj obupati nad srečo v razmerju; srečni smo, če imamo vse tisto, kar nam je pomembno kot posameznikom in kar se v razmerju ne izključuje: občutek varnosti in pripadnosti ter avtonomije in samoizpolnitve ter medsebojno zaupanje in zadovoljujočo spolnost.

Kot smo ugotovili, od tradicionalne družbe do družbe pozne modernosti narašča stopnja svobode in avtonomije posameznika, kar se še posebej izrazito kaže pri ženskah, svoboda pa posamezniku nudi možnost za več sreče. Partnerska sreča se najbolj razvije in zaživi v avtonomni partnerski zvezi, ki temelji na zaupanju, sprejemanju in ljubezni in ne na želji po dominaciji in nadzoru nad partnerjem. Vendar možnost sreče še ni nujno tudi uresničena sreča in pot do nje še ne zagotovljena. Čeprav imajo posamezniki zdaj proste roke, da jo dosežejo, imajo hkrati tudi nove dvome, odgovornost in tveganja, ki jih pestijo. Možnost za pravično in svobodno življenje sama po sebi še ne odpravi želje po nadziranju, avtoriteti in posesivnem ohranjanju lastnih privilegijev. Ali bomo možnost za srečo tudi udeležili in se ne zatekali v regresivne scenarije zatiranja in nadzora ter potrošniške nenasitnosti in pobjagovanja, je v naših rokah. Od nas je torej odvisno, ali si bomo lastno srečo sebično prisvajali in se ne ozirali na to, če smo nekoga potisnili v slabši položaj ter s tem ohranili stare ali ustvarili nove oblike gospostva.

Srečno partnerstvo je težka naloga in velik pritisk, ki je v družbi tveganja vse težja naloga, hkrati pa so vsakdanje življenje in partnerska razmerja postala odprta za interpretacije, pogajanja, kreativnost in kritičnost. Vabijo nas, da iz njih naredimo umetnino, da smo ustvarjalni, odprti, sočutni, odgovorni, samokritični in pogumni ter da opustimo vlogo pasivne žrtve ali samooklicane avtoritete. Ravno ta neskončna možnost za srečnost, vključno s to, da se srečnosti popolnoma odpovemo in jo zavržemo kot potrošniški nesmisel, pa nas dela potencialno subverzivne in konstruktivne. Neskončno možnih odločitev je in ni sodnika, ki bi povedal, katera je prava in v tem je tudi največja osvoboditev, saj ni potrebe, da prava in dokončna izbira sploh obstaja. Stvar zrelosti je, da se soočimo s tem, da nimamo dokončnega odgovora in da zaupamo v življenje, katerega smisel in sreča je tudi ta, da ustvarjamo in gojimo partnerska razmerja v sodelovanju z drugimi avtonomnimi posamezniki.

5 LITERATURA

- Ahmed, Sara. 2007. The happiness turn. *New Formations*, 63: 7-14.
- Aristoteles. 2002. *Nikomahova etika / Aristotel*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Bahovec, Igor. 2005. *Skupnosti: teorije, oblike, pomeni*. Ljubljana: Sophia, Zbirka Razgledi.
- Barnes, Sean, Kirk Warren Brown, Elisabeth Krusemark, W. Keith Campbell in Ronald D. Rogge. 2007. The role of mindfulness in romantic Relationship satisfaction and responses to Relationship stress. *Journal of Marital and Family Therapy* 33 (4): 482–500.
- Bauman, Zygmunt. 2002. *Tekoča moderna*. Ljubljana: Založba /*cf.
- --- 2003. *Liquid love: on the frailty of human bonds*. Cambridge: Polity press.
- --- 2007. *Postmodern ethics*. Malden, Oxford, Carlton: Blackwell.
- --- 2008a. *Identiteta: pogovori z Benedettom Vecchijem*. Ljubljana: Založba /*cf.
- --- 2008b. *The art of life*. Cambridge; Malden (MA): Polity, cop.
- Beck, Ulrich. 2001. *Družba tveganja: na poti v neko drugo moderno*. Ljubljana: Krtina.
- --- 2002. *Individualization: institutionalized individualism and its social and political consequences*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage.
- Beck, Ulrich; Beck-Gernsheim, Elizabeth. 2006. *Popolnoma normalni kaos ljubezni*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Beck-Gernsheim, Elizabeth. 2002. *Reinventing the family: in search of new lifestyles*. Cambridge: Polity, Oxford, Malden Blackwell.
- Ben-Ze'ev, Aharon in Ruhama Goussinsky. 2008. *In the name of love: romantic ideology and its victims*. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Bernardes, Jon. 1997. *Family studies: an introduction*. London, New York: Routledge.
- Blais, Marc R., Stephane Sabourin, Colette Boucher in Robert J. Vallerand. 1990. Toward a Motivational Model of Couple Happiness. *Journal of Personality and Social Psychology*. 59 (5), 1021-1031.
- Bock, Gisela. 2004. *Ženske v evropski zgodovini: od srednjega veka do danes*. Ljubljana: Založba /*cf.
- Bradbury, T. N., Fincham, F. D., & Beach, S. R. H. 2000. Research on the Nature and

Determinants of Marital Satisfaction: A Decade in Review. *Journal of Marriage and the Family* 62: 964-80.

- Bruckner, Pascal. 2004. *Nenehna vzhičenost: esej o prisilni sreči*. Ljubljana: Študentska založba.
- Campbell, Colin. 2001. *Romantična etika in duh sodobnega porabništva*. Ljubljana: NUK.
- Csikszentmihalyi, Mihaly. 1990. *Flow: The Psychology of Optimal Experience*. New York: HarperCollins Publishers.
- Custer, Lindsay. 2007. Marital quality. V *The Blackwell Encyclopedia of Sociology*, ur. George Ritzer, 2272-2275. Malden, Oxford, Victoria: Blackwell Publishing.
- Deci, Edward L., Richard M. Ryan. 2008. Hedonia, eudaimonia, and well-being: an introduction. *Journal of happiness studies* 9: 1-11.
- Diener, E. 2000. Subjective well-being: The science of happiness and a proposal for a national index. *The American Psychologist* 55: 34-43.
- Downie, Michelle, Genevieve A. Mageau in Richard Koestner. 2008. What makes for a pleasant social interaction? Motivational dynamics of interpersonal relations. *The Journal of Social Psychology* 148 (5): 523-534.
- Durkheim, Émile. 1992. *Samomor / Prepoved incesta in njeni izviri*. Ljubljana: ŠKUC: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Featherstone, Mike, ur. 1999. *Love and Eroticism*. London: Thousand Oaks.
- Flick, Uwe. 2006. *An Introduction to Qualitative Research*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage.
- Foucault, Michel. 1991. *Vednost - oblast – subjekt*. Ljubljana: Krt.
- --- 2000a. *Zgodovina seksualnosti. 1, Volja do znanja*. Ljubljana: ŠKUC.
- --- 2000b. *Ethics: subjectivity and truth*. London: Penguin Books.
- --- 1998. *Zgodovina seksualnosti. 2, Uporaba ugodij*. Ljubljana: ŠKUC.
- --- 1993. *Zgodovina seksualnosti. 3, Skrb zase*. Ljubljana: ŠKUC.
- Fromm, Erich. 2006. *Umetnost ljubezni in življenja*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- --- 1960. *The fear of freedom*. London: Routledge and Kegan Paul LTD.
- Gaine, Graham S., Jennifer G. La Guardia. 2009. The unique contributions of motivations to maintain a relationship and motivations toward relational activities to

relationship well-being. *Motivation and Emotion*, 33 (2): 184-202.

- Garton, Stephen. 2004. *Histories of Sexuality*. London: Equinox Publishing.
- Gergen, Kenneth J. 1991: *The saturated self: dilemmas of identity in contemporary life*. New York: Basic Books.
- Giddens, Anthony. 1991. *Modernity and self-identity: self and society in the late modern age*. Stanford: Stanford University Press.
- --- 2000. *Preobrazba intimnosti: Spolnost, ljubezen in erotika v sodobnih družbah*. Ljubljana: Založba /*cf.
- Goody, Jack. 2003. *Evropska družina*. Ljubljana: Založba /*cf.
- Haidt, Jonathan. 2005. *The Happiness Hypothesis: Putting Ancient Wisdom to the Test of Modern Science*. Basic Books.
- Headey, Bruce in Alex Wearing. 1992. *Understanding Happiness: A theory of subjective well-being*. Melbourne: Longman Cheshire Australia.
- Hlebec, Valentina in Tina Kogovšek. 2003. Konceptualizacija socialne opore. *Družboslovne razprave*. 19 (43): 103-125.
- Hodgins, Holley S., Richard Koestner in Neil Duncan. 1996. On the compatibility of autonomy and relatedness. *PSPB* 22 (3): 227-237.
- Huta, Veronika in Richard M. Ryan. 2010. Pursuing Pleasure or Virtue: The Differential and Overlapping Well-Being Benefits of Hedonic and Eudaimonic Motives. *Journal Happiness Studies*. 11 (6): 735–762.
- Illouz, Eva. 2010. *Hladne intimnosti: oblikovanje čustvenega kapitalizma*. Ljubljana: Krtina, 2010.
- Ivelja, Ranka. 7. 5. 2011. Jesper Juul. Dnevnik. Dostopno prek: <http://www.dnevnik.si/objektiv/intervjuji/1042442799>.
- Jamieson, Lynn. 1999. Intimacy Transformed? A Critical Look at the 'Pure Relationship'. *Sociology* 33 (3): 477–494.
- --- 1998. *Intimacy: Personal Relationships in Modern Societies*. Oxford: Polity Press.
- Knee, C. Raymond, Cynthia Lonsbary, Amy Canevello in Heather Patrick. 2005. Self-Determination and Conflict in Romantic Relationships. *Journal of Personality and Social Psychology* 89, (6): 997–1009.
- Knee, C. Raymond, Heather Patrick, Nathaniel A. Vietor, Aruni Nanayakkara in Clayton

- Neighbors. 2002. Self-Determination as Growth Motivation in Romantic Relationships. *Society for PSPB, Personality and Social Psychology* 28 (5): 609-619.
- Kobe, Zdravko (ur.); Pribac, Igor (ur.). 2006. *Prava poroka? 12 razmišljanj o zakonski zvezi*. Ljubljana: Krtina.
 - La Guardia, Jennifer G., Heather Patrick. 2008. Self-determination theory as a fundamental theory of close relationships. *Canadian Psychology*, 49 (3): 201–209.
 - Layard, P. Richard G. 2005. *Happiness: lessons from a new science*. New York: Penguin Press.
 - Leak, Gary K. In Ramie R. Cooney. 2001. Self-determination, attachment styles, and well-being in adult romantic relationships. *Representative research in social psychology* 25: 55-62.
 - Luthar, Breda. 2002. Homo ludens – Homo šoper V *Cooltura: uvod v kulturne študije*, Debeljak, Aleš, Stanković, Peter, Tomc, Gregor, Velikonja, Mitja, ur. Ljubljana: Študentska založba.
 - Myers, David G. 2002. *The Pursuit of Happiness: discovering the pathway to fulfillment, well-being, and enduring personal joy*. New York: Quill.
 - --- 1999. Close relationship and quality of life. V *Well-being: The foundation of hedonistic psychology*, ur. D. Kahneman, E. Diener, 376-393. New York: Russel Sage Foundation.
 - Patrick, Heather, C. Raymond Knee, Amy Canevello in Cynthia Lonsbary. 2007. The role of need fulfillment in relationship functioning and well-being: a self-determination theory perspective. *Journal of Personality and Social Psychology* 92 (3): 434–457.
 - Primorac, Igor. 2002. *Etika in seks*. Ljubljana: Krtina.
 - Ragin, Charles C. 2007. *Družboslovno raziskovanje: enotnost in raznolikost metode*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
 - Reis, Harry T., Kennon M. Sheldon, Shelly L. Gable, Joseph Roscoe in Richard M. Ryan. 2000. Daily well-being: the role of autonomy, competence, and relatedness. *PSPB* 26 (4): 419–435.
 - Rougemont, Denis de. 1999. *Ljubezen in zahod*. Založba /*cf.
 - Rusbult, Caryl E., Eli J. Finkel in Madoka Kumashiro. 2009. The Michelangelo

Phenomenon. *Association for Psychological Science* 18 (6): 305–309.

- Ryan, Richard M., Veronika Huta in Edward L. Deci. 2008. Living well: a self-determination theory perspective on eudaimonia. *Journal of happiness studies*, 9: 139-170.
- Ryan, Richard M., Jennifer G. La Guardia, Jessica Solky-Butzel, Valery Chirkov in Youngmee Kim. 2005. On the interpersonal regulation of emotions: Emotional reliance across gender, relationships, and cultures. *Personal Relationships* 12: 145–163.
- Ryan, Richard M. in Deci, E. L. 2001. *On happiness and human potentials: A review of research on hedonic and eudaimonic well-being*. V: S. Fiske (ur.), *Annual review of psychology*, 141-166. Palo Alto, CA: Annual Reviews, Inc.
- --- 2000. Self-Determination Theory and the Facilitation of Intrinsic Motivation, Social Development, and Well-Being. *The American Psychologist* 55 (1): 68-78.
- Salecl, Renata. 2010. *Izbira*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Seligman, Martin E. P. 2002. *Authentic happiness: using the new positive psychology to realize your potential for lasting fulfillment*. New York [etc.]: Free, cop.
- Sheldon, Kennon M. in Christopher P. Niemiec. 2006. It's not just the amount that counts: balanced need satisfaction also affects well-being. *Journal of Personality and Social Psychology* 91 (2): 331–341.
- Sheldon, Kennon M. in Andrew J. Elliot. 1999. Goal striving, need satisfaction, and longitudinal well-being: the self-concordance model. *Journal of personality and social psychology* 76 (3): 482-497.
- Shoumatoff, Alex. 1995. *The mountain of names: a history of human family*. New York, Tokyo, London: Kodansha International.
- Slotter, Erica B. in Eli J. Finkel. 2009. The strange case of sustained dedication to an unfulfilling relationship: predicting commitment and breakup from attachment anxiety and need fulfillment within relationships. *Personality and social psychology bulletin*, 35 (1): 85-100.
- Šadl, Zdenka. 2005. Družbene spremembe, travmatične emocije in emocionalna opora. *Družboslovne razprave*. 21 (49/50): 223-242.
- Šadl, Zdenka, Hlebec, Valentina. 2007. Emocionalna opora v omrežjih srednje in

starejše generacije v časovni perspektivi. *Teorija in praksa*. 44 (1/2): 226-253.

- Yukiko Uchida, Vinai Norasakkunkit, Shinobu Kitayama. 2004. Cultural Constructions Of Happiness: Theory And Empirical Evidence. *Journal of Happiness Studies* 5: 223–239. Kluwer Academic Publishers.
- Ule, Mirjana. 1989. Kriza industrijske moderne in novi individualizem. *Družboslovne razprave* 7, 66-75.
- Ule, Mirjana; Kuhar, Metka. 2003. *Mladi, družina, starševstvo: spremembe življenjskih potekov v pozni moderni*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Veenhoven, Ruut. 2010. Greater Happiness for a Greater Number: Is That Possible and Desirable? *Journal of Happiness Studies*. Dostopno prek: <http://www.springerlink.com/content/94q0745665v41117/?p=9785f17132254007a9a12dbedda67ea0&pi=19> (30 maj 2010).
- --- 1997, Advances in Understanding Happiness. *Revue Québécoise de Psychologie*, 18: 29-74.
- --- 1995. The cross-national pattern of happiness: Test of predictions implied in three theories of happiness. *Social Indicators Research*, 34: 33-68.
- Verhaeghe, Paul. 2002. *Ljubezen v času osamljenosti: trije eseji o gonu in želji*. Ljubljana: Orbis.
- Vowinckel, Gerhard. 2000. Happiness in Durkheim's Sociological Policy of Morals. *Journal of Happiness Studies*. 1: 447–464.
- Waite, L. J. & Gallagher, M. 2000. *The Case for Marriage: Why Married People Are Happier, Healthier, and Better Off Financially*. New York: Doubleday.
- Zevnik, Luka. 2011. *Proučevanje sreče: na križišču med kulturo in razmerji moči*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.

PRILOGA A: Vprašalnik polstrukturiranega intervjuja

Pri pripravi magistrske naloge na podiplomskem študiju Sociologija vsakdanjega življenja pod mentorstvom red. prof. dr. Tanje Renner pripravljam magistrsko nalogo z naslovom Iskanje sreče v sodobnih partnerskih razmerjih, del katere bo tudi kvalitativna raziskava, ki bo osnovana na podlagi individualnih intervjujev, zato te lepo vabim k sodelovanju.

Intervju zajema 16 odprtih vprašanj o sreči v partnerskih odnosih. Ni pravih ali napačnih odgovorov, pomembno je le, da odgovarjaš vestno in iskreno ter kolikor se da izčrpno.

Zanima me torej tvoj odnos do vprašanja sreče v intimnem partnerskem razmerju, zato pri odgovorih na vprašanja upoštevaj svoje izkušnje, ki si jih pridobil/-a v intimnih partnerskih razmerjih, v katerih si bil/-a udeležen/-a. Tvoja identiteta bo ostala skrita!

Tvoje sodelovanje mi zelo veliko pomeni in se že vnaprej zahvaljujem za pomoč!

Starost:

Spol:

1. Kakšno je zate srečno partnersko razmerje?
2. Katero značilnost partnerskega razmerja od naštetih bi še posebej izpostavil/-a kot pomembno za partnersko srečo in zakaj?
 - a. smisel – razmerje osmišlja moje življenje
 - b. samo-izpolnitev – v razmerju lahko kot oseba rastem
 - c. enakovrednost s partnerjem – s partnerjem sva si enakopravna
 - d. nadzor – imam občutek nadzora in svojo avtonomnost
 - e. varnost – na partnerja se lahko zanesem in mu zaupam
 - f. povezanost – partnerju lahko zaupam in ta me razume, odprto komuniciranje
3. Kako pomembna je za srečo v partnerskem razmerju zadovoljujoča spolnost?
4. Kako si ugotovil/-a, kaj je tisto, kar te v partnerskem razmerju osrečuje? Na kakšen način iz kakšnih virov si prišel/-la do spoznanja o tem?
5. Kako bi opisal/-a idealnega partnerja oz. partnerico?
6. Ali se ti zdi, da so drugi v svojih partnerskih razmerjih v glavnem srečnejši od tebe? Po čem

to sklepaš in zakaj misliš, da je tako?

7. Je srečno partnerstvo stvar sreče, ki te doleti, ali tvojega in partnerjevega truda?
8. Ali imaš raje umirjeno in harmonično partnerstvo ali ti bolj odgovarja razburljivo razmerje, čeprav je zaradi tega bolj boleče?
9. Kaj je tisto, kar te v partnerskih razmerjih najbolj in največkrat onesrečuje?
10. Zakaj so nekateri ljudje po tvoje srečnejši v partnerskih razmerjih kot drugi?
11. Ali meniš, da je v partnerskem odnosu kdaj potrebno potrpeti, četudi nisi najbolj srečen/-na? V katerih primerih?
12. Ali bi/si prekinil odnos, s katerim si zadovoljen/-na in začel drug odnos, za katerega bi ocenjeval/-a, da te bo še bolj osrečil?
13. Ali bi/si kdaj vztrajal/-a v partnerskem odnosu, v katerem nisi bil/-a srečen/-na in zakaj?
14. Kaj storiš, če se v nekem partnerskem razmerju ponavljajo konflikti, ki se dalj časa ponavljajo? Ali zaradi tega prekineš partnersko razmerje?
15. Je pomembno za srečo to, da s partnerjem postajaš boljši človek, da se s partnerjem spodbujata pri rasti in doseganju svojih idealov?
16. Kaj pa če se z ideali drug drugega ne strinjata, se lahko partnerja spodbujata k rasti in sta srečna skupaj?

PRILOGA B: Transkripti intervjujev

Skupaj opravljenih intervjujev: 36, od tega 21 žensk in 15 moških. Povprečna starost intervjuvancev je bila 29,3 let.

Transkripti intervjujev so dosegljivi pri avtorici na naslovu: irena.bezlaj@gmail.com.